

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
Министарство за људска права
и избјеглице

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Ministry for Human Rights and
Refugees

РЕВИДИРАНА СТРАТЕГИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
за спровођење Анекса VII Дејтонског мировног споразума

Сарајево, јуни 2010. године

Наслов:

Ревидирана стратегија Босне и Херцеговине за спровођење Анекса VII Дејтонског мировног споразума

Издавач:

Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине

Уредници и аутори:

Марио Ненадић и Нермина Џепар-Ганибеговић

Остали аутори:

Меџид Липјанкић, Драго Боровчанин, Славица Јакшић, Нада Спасојевић, Абела Побрић -Потуровић, Минка Смајевић, Азра Хаџибеговић

Графичка обрада:

Дамир Карахасановић

Издање:

Српски језик

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

341.382:342.28] (497.6)
314.745.3-054.73 (497.6) "2009/2014"
314.745.3-054.73:347.232 (497.6)

REVIDIRANA strategija Bosne i Hercegovine za sprovođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma / [urednici i autori Mario Nenadić i Nermina Džepar-Ganibegović ; ostali autori Medžid Lipjankić ... [et al.]. - Sarajevo : Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, 2010. - 57, 9 str. : graf. prikazi ; 30 cm

Tekst ćir. i na srp. jeziku

- - Okvirni program povratka izbjeglica i raseljenih lica u BiH za period 2009-2014. godine. - 38 str. : 21 X 29 cm
- - Koncept za rješavanje pitanja nadoknade štete za imovinu koja se ne može vratiti izbjeglicama i raseljenim licima u smislu pripadajućih prava iz Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma. - 16 str. : 29 cm

ISBN 978-9958-522-13-0

1. Nenadić, Mario. - I. Dejtonski sporazum 1995
vidi Daytonski sporazum 1995 - Aneks VII -
Primjena - Bosna i Hercegovina
COBISS.BH-ID 18403078

Бесплатан примјерак

**Ова публикација штампана је уз подршку
Швајцарске агенције за развој и сарадњу (SDC) и Владе Кнежевине Лихтенштајн**

ПРЕДГОВОР

"Стратегија Босне и Херцеговине за спровођење Анекса VII Дејтонског мировног споразума", која је сачињена крајем 2002. године, први је заједнички, оквирни документ на нивоу Босне и Херцеговине којим се дефинишу циљеви и планирају потребне акције и реформе у правцу коначног реализовања одредби Анекса VII Општег оквирног споразума за мир у БиХ (Споразум о повратку избјеглица и расељених лица).

Посебан значај овом документу даје чињеница да је Стратегија прихваћена и од ресорних државних и ентитетских институција и од структура међународне заједнице у БиХ.

Стратегијом су утврђени сљедећи **СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ**:

1. **Довршење процеса повратка избјеглица из БиХ и расељених лица у БиХ;**
2. **Реализовање поврата имовине и станарских права;**
3. **Довршење процеса реконструкције стамбених јединица за потребе повратка;**
4. **Обезбјеђење услова одрживог повратка и процеса реинтегрисања у БиХ.**

Да би се на што транспарентнији, ефикаснији и економичнији начин постигли дефинисани циљеви, Стратегијом су утврђене сљедеће **РЕФОРМЕ И ПРАВЦИ СТРАТЕШКОГ ДЈЕЛОВАЊА**:

1. **Правне реформе и усклађивање прописа;**
2. **Структуралне и организацијске реформе;**
3. **Оспособљавање и стављање у функцију јединствене базе података;**
4. **Стварање услова за одрживи повратак.**

Министарство за људска права и избјеглице БиХ, у сарадњи са ресорним министарствима ентитета и одјељењем Брчко дистрикта БиХ, плански и систематично је дјеловало на реформама у правцу остварења утврђених стратешких циљева.

Оно што је био посебан изазов и што је директно утицало на реформске процесе јесте чињеница да се Босна и Херцеговина морала суочити са два подједнако важна приоритета. С једне стране, постојала је обавеза потпуног преузимања одговорности за спровођење Анекса VII Дејтонског мировног споразума са институцијама међународне заједнице на власти у Босни и Херцеговини, а с друге стране, било је потребно остварити планиране стратешке циљеве.

Несумњиво су постигнути изузетни резултати на реализовању одређених стратешких циљева, а то је пратила и успостава и уређење једног транспарентног система који је постао гарант једнакоправности свих избјеглица, расељених лица и повратника у приступу помоћи везаној за повратак.

У посљедњих четрнаест година од потписивања Дејтонског мировног споразума скоро сва заузета имовина враћена је њеним предратним власницима, хиљаде уништених кућа је обновљено, повећана је заступљеност мањина у јавном сектору, слободу кретања данас уживају сва лица, а безбједност повратника је значајно унапријеђена.

Међутим, упркос овим успјесима, остало је још пуно тога да се учини како би сви људи у БиХ у потпуности уживали несметан приступ свим правима која су дефинисана у Анексу VII.

Евидентно је било неопходно преиспитати и ојачати напоре на спровођењу Анекса VII, те с тим циљем, Министарство за људска права и избјеглице БиХ и UNHCR, у блиским консултацијама са осталим кључним актерима, иницирали су ревизију "Стратегије БиХ за спровођење Анекса VII Дејтонског мировног споразума".

Активности на изради ревидиране Стратегије отпочеле су у октобру 2007. године доношењем Акционог плана за ревизију, којим је предвиђено формирање 10 консултативних радних подгрупа за спровођење активности на анализи и предлагању стратешких реформи и циљева у **ОБЛАСТИ**:

1. **реконструкције стамбених јединица избјеглица, расељених лица и повратника, затварања колективних центара и рјешавања питања алтернативног смјештаја расељених лица и повратника и социјалног становања са посебним акцентом на проблеме расељених лица и избјеглица и стамбеног збрињавања рањивих категорија повратника;**
2. **довршетка процеса поврата имовине и станарских права избјеглица, расељених лица и повратника;**
3. **електрификације повратничких насеља и појединачних стамбених јединица повратника;**
4. **реконструкције инфраструктуре у мјестима од интереса за повратак избјеглица, расељених лица и повратника;**
5. **здравствене заштите расељених лица и повратника;**
6. **социјалне заштите расељених лица и повратника;**
7. **остваривања права на школство расељених лица и повратника;**
8. **права на рад и запошљавање расељених лица и повратника;**
9. **безбједности расељених лица и повратника и деминирања подручја повратка;**
10. **права на накнаду штете расељеним лицима, избјеглицама и повратницима.**

Све консултативне, планиране фазе и активности предвиђене Акционим планом за ревизију успјешно су спроведене, а окончане су израдом нацрта документа који је, по обављеним јавним расправама, упућен Савјету министара БиХ, крајем октобра 2008. године.

Савјет министара је на сједници одржаној 29.01.2009. године, разматрало и утврдило Приједлог ревидиране Стратегије, након чега је иста усвојена и на 53. сједници Представничког дома, одржаној 13.05.2009. године. Међутим, овај Приједлог није добио потребну ентитетску већину на 31. сједници Дома народа, одржаној 18.06.2009. године.

Након тога, на сједници одржаној 07.07.2009. године, Заједнички колегиј оба дома Парламентарне скупштине БиХ, поново је актуелизовао питање усвајања Ревидиране стратегије и затражио од Савјета министара да уложи додатне напоре ради утврђивања новог усаглашеног приједлога и у што краћем року га достави у парламентарну процедуру на усвајање.

Предствници Министарства за људска права и избјеглице присуствовали су свим сједницама домова и радних орагана ПС БиХ на којима је разматрана предметна Стратегија и на основу дискусија делегата и чланова Зајадничке комисије за људска права, права дјетета, младе, имиграцију, избјеглице, азил и етику, идентификовали су потребу за концептуалним рјешењима у двије спесцифичне области: Суштинско окончање процеса повратка до 2014. године и Приступ припадајућим правима избјеглица и расељених лица на накнаду штете у контексту Анекса VII ДМС.

Стим у вези, изворни докуменат допуњен је са два додатка и то:

Оквирни програм повратка 2009-2014 године,

Концепт за рјешевања питања надокнаде штете са Акционим планом.

Овако допуњена Ревидирана стратегија усаглашена је са надлежним ентитетским министарствима, Владом Брчко дистрикта БиХ и UNHCR-ом вјерујемо да је, по протеклу више од двије године од одпочињања интезивног рада на ревизији овог изузетно важног и комплексног статешког документа, направљен један свеобухватан оперативни оквир, чија provedба ће резултовати унапређењем приступима правима из Анекса VII ДМС.

МИНИСТАР ЗА ЉУДСКА ПРАВА И ИЗБЈЕГЛИЦЕ БИХ
Др. Сафет Халиловић

Захвале

Поред Министарства за људска права и избјеглице БиХ као носиоца активности, уз супредсједање UNHCR-а или ОСЦЕ-а и Министарства цивилних послова БиХ, у раду радних подгрупа учествовали су представници преко педесет институција и организација домаће власти, међународне заједнице, невладиног сектора и представника цивилног друштва.

Овом приликом захваљујемо се уредницима и ауторима, као и свим институцијама и појединцима који су као учесници у раду радних подгрупа дали свој допринос на ревизији Стратегије БиХ за provedбу Анекса ВИИ ДМС: (према абецедном редослиједу)

ИНСТИТУЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

- **Министарство за људска права и избјеглице БиХ:** Аликадић Мустафа, Хатибовић Алтијана, Ковач Драгомир, Ковачевић Ивица, Крличбеговић Аднан, Лајић Недељко и Матовић Милка
- **Министарство цивилних послова:** Дилбер Драгана, Фочо Санела, Лале Милијана, Сабљић Велија и Терко Ермин
- **Центар за уклањање мина у БиХ (МАЦ):** Ораховац Ахдин и Перић Јово
- **Фонд за повратак:** Ђокић Недо и Крсмановић Злата
- **Агенција за државну службу:** Акшамија Златко
- **Агенција за рад и запошљавање БиХ:** Куленовић Борјана и Зуко Самир

ИНСТИТУЦИЈЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

- **Министарство расељених особа и избјеглица:** Алијагић Сулејман, Чибо Џемаил, Хаџиомеровић Мујо, Хамзић Ладислава, Хот Нејра, Јахић Сабира, Машовић Амира, Мехмедбеговић Зенаид, Пало Шевка и Шкаљо Омер
- **Министарство енергије, рударства и индустрије:** Гагула Мустафа
- **Министарство образовања и науке:** Панџо-Хасанберг Емина и Руждић Ђемко
- **Министарство промета и комуникација:** Демировић Изет и Мехинагић Изет
- **Министарство просторног уређења:** Ђонлагић Сеђида
- **Министарство рада и социјалне политике:** Хасанагић Шефика, Карахмет Есма и Зуко Емина
- **Министарство развоја, подузетништва и обрта:** Ликић Александар
- **Министарство здравства:** Зуљевић-Сертић Весна
- **Министарство унутрашњих послова:** Ђатић Џенис и Катица Адмир
- **Агенција за државну службу:** Ишерић Енвер
- **Завод за запошљавање:** Хускић Харис
- **РЕСОРНА КАНТОНАЛНА МИНИСТАРСТВА, УРЕДИ И УПРАВЕ:** Бркан Енвер, Дедић Дијана, Дураковић Един, Јукић Јасенка, Љубијанкић Вишња, *Калтак Мехмед*, Топаловић Хасан, Шрндић Ремза, Земанић Хасан и Зовко Драгица

ИНСТИТУЦИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ:

- **Министарство за избјеглице и расељена лица:** Чевриз Небојша, Ђокић Нанад, Мацановић Стјепан, Орешковић Љиљана, Петровић Јагода, Самарџић Јасмин, Скакић Његован и Вулета Драго
- **Министарство привреде, енергетике и развоја:** Јанковић Милан
- **Министарство просвјете и културе:** Гарача Зорица
- **Министарство рада и борачко-инвалидске заштите:** Алексић Раде
- **Министарство саобраћаја и веза:** Чичић Мирослав
- **Министарство унутрашњих послова:** Косорић Сениша
- **Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију:** Тривић Миленко

- **Министарство здравља и социјалне заштите:** Лепир Љубо, Милаковић Недељко и Васић Љиљана
- **Агенција за државну управу:** Арежина Бранкица
- **Завод за запошљавање:** Куљанин Сања и Латиновић Гордана

ВЛАДА БРЧКО ДИСТРИКТА БИХ

- **Одјељење за расељене особе, избјеглице и стамбена питања:** Ђурић-Жилић Бранка, Милић Митар и Шерифовић Енес
- **Одјељење за образовање:** Башић Славољуб
- **Одјељење за здравство и остале услуге:** Филиповић Бранимир

ЈАВНА ПРЕДУЗЕЋА

- **ЈП Електропривреда БиХ:** Јамак Енвер и Караџа Јасминка
- **ЈП Електропривреда ХЗ Херцег Босне:** Марић Зденко
- **Електропривреда РС:** Лажетић Јагода

НЕВЛАДИНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

- **Савез удружења/удруга избјеглица, расељених лица и повратника БиХ:** Гашић Ранка, Ивичић Никола, Макић Урош, Салчиновић Мухамед, Софтић Дијана, Шеховац Душан, Земанић Рифат и Зукић Мирхуниса
- **Савез удружења избјеглих, расељених и повратника Р Српске:** Михајловић Митар, Стевановић Вељко и Вујић Драган
- **Заједница прогнаних, избјеглих и расељених Хрвата у БиХ:** Лепан Јаков

МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

- **UNHCR:** Чејовић Сабина, Deck Peter, Фемић Олга, Хаџизукић Маја, Хошо Армин, Храсница Лејла, Mooney Erin, Pohl Scott, Pommier Bruno, Риђановић Лејла и Вигњевић Весна
- **Делегација Европске комисије у БиХ:** Пирес Јохн и Тица Сања
- **EUPM:** Willis Vesna
- **OHR:** Berthoud Julien, Крехо Амела, Prins Margriet и Зукић Нада
- **OSCE:** Јанковић Александар, Клинцов Драгана, Пошковић Хајро, Сарапа Александар и Тандара Амела
- **UNDP:** Бахтијаревић Ранкица, Биједић Аиша, Капетановић Џенан, O'Brien Tim, Радека Рената и Тадић Слободан
- **UNICEF:** Бајрактаревић Селена, Граховац Славенка, Рагховански Анил и Рибар Ерна
- **UNHABITAT:** Мојовић Ђорђе
- **CRS:** Имамовић Санела и Капетановић Сенад
- **DRC:** Visentin Enrico
- **EU Return project:** Petersen Michael

Посебну захвалност Министарство за људска права и избјеглице БиХ упућује Представништву UNHCR-а у Босни и Херцеговини, за пружену стручну помоћ у току цјелокупног процеса израде нацрта овог документа, и Швајцарском уреду за развој и сарадњу (SDC), који је осигурао финансијску подршку за покриће трошкова у раду консултативних радних група.

САДРЖАЈ

УВОД	9
I – ПРЕГЛЕД АКТУЕЛНОГ СТАЊА У ОБЛАСТИ ИЗБЈЕГЛИЦА ИЗ БИХ И РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА У БИХ.....	11
1. Избјеглице из Босне и Херцеговине.....	11
2. Расељена лица у Босни и Херцеговини	11
2.1. Расељавање као посљедица сукоба	11
2.2. Регистрација расељених лица у БиХ у 2000. години.....	11
2.3. Расељена лица у БиХ почетком 2008. године	12
3. Трајна рјешења за лица погођена посљедицама принудних миграција.....	14
3.1. Добровољни повратак и реинтеграција	14
3.2. Потенцијална трајна рјешења за расељеналица у БиХ	14
4. Стање безбједности	16
4.1. Протуминске активности као елеменат безбједности	16
5. Стање комуналне и социјалне инфраструктуре	17
5.1. Електрификација као посебно значајан инфраструктурни елеменат	17
6. Стање стамбеног фонда.....	18
6.1. Потребне за приоритетну санацију дијела стамбеног фонда	18
6.2. Потребне за реконструкцијом стамбеног фонда у сврху повратка	19
II – ПРИСТУП ПРАВИМА ИЗБЈЕГЛИЦА, РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА И ПОВРАТНИКА.....	21
1. Повратак	21
1.1. Статистике о повратку.....	21
1.2. Повратак и остала трајна рјешења проблема расељавања.....	21
1.3. Улагања у сектор одрживог повратка	21
2. Елементи одрживости повратка	22
2.1. Здравство	22
2.2. Образовање	23
2.3. Рад и запошљавање	24
2.4. Социјална и пензионо-инвалидска заштита	26
3. Поврат имовине и станарских права	27
4. Накнада штете – компензација	27
III – ИДЕНТИФИКОВАНИ ПРОБЛЕМИ, ПРЕПОРУКЕ И ПРИЈЕДЛОЗИ МЈЕРА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПА ПРАВИМА ИЗБЈЕГЛИЦА, РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА И ПОВРАТНИКА	31
1. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области повратка и осталих трајних рјешења проблема расељавања.....	31
1.1. Суштинско окончање процеса одрживог повратка у БиХ	31
1.2. Недискриминирајући приступ избјеглица, расељених лица и повратника правима из Анекса VII Дејтонског мировног споразума	31
1.3. Обезбјеђење предуслова за повратак кроз реконструкцију преосталих уништених и оштећених стамбених јединица избјеглица, расељенихлица и повратника.....	32
1.4. Мониторинг и координација процеса повратка на цијелом подручју БиХ.....	32
1.5. Обезбјеђење поузданих показатеља о потребама у сврху изналажења трајних рјешења проблема расељавања	32
1.6. Коначно затварање колективних смјештаја	33

1.7.	Стамбено збрињавање лица у неповољној социјалној ситуацији	33
2.	Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области безбједности повратника.....	34
3.	Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области комуналне и социјалне инфраструктуре.....	37
3.1.	Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области електрификације повратничких насеља.....	39
4.	Идентификовани проблеми, препоруке и приједлози мјера за унапређење на пољу одрживости и реинтегрисања повратника	41
4.1.	Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области здравствене заштите	41
4.2.	Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области образовања	43
4.3.	Идентификовани проблеми и препоруке из области унапређење стања у области рада и запошљавања	45
4.4.	Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области социјалне и пензионо-инвалидске заштите	47
5.	Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у реализацији приступа праву на поврат имовине и станарских права	49
6.	Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење приступа праву на накнаду штете - компензацију	53
	РЕЛЕВАНТАН ПРАВНИ ОКВИР.....	56

ДОДАТАК 1.

ОКВИРНИ ПРОГРАМ ПОВРАТКА ИЗБЈЕГЛИЦА И РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА У БИХ ЗА ПЕРИОД 2009 – 2014. ГОДИНЕ

ДОДАТАК 2.

КОНЦЕПТ ЗА РЈЕШАВАЊЕ ПИТАЊА НАДОКНАДЕ ШТЕТЕ ЗА ИМОВИНУ КОЈА СЕ НЕ МОЖЕ ВРАТИТИ ИЗБЈЕГЛИЦАМА И РАСЕЉЕНИМ ЛИЦИМА У СМISЛУ ПРИПАДАЈУЋИХ ПРАВА ИЗ АНЕКСА VII ДЕЈТОНСКОГ МИРОВОГ СПОРАЗУМА

УВОД

Анексом VII Дејтонског мировног споразума стране потписнице су потврдиле своју одредијеленост поштивања права избјеглих и расељених лица, посебно права на повратак, као и права на поврат имовине и/или компензацију.

Иако су, евидентно, постигнути значајни резултати на реализовању одредби Анекса VII, више од половине од укупно 2,2 милиона избјеглих и расељених лица није се вратило својим кућама, а многи од њих још увијек требају трајна рјешења.

Преостао је велики број избјеглица, расељених лица и осталих лица погођених конфликтом којима и даље треба трајно рјешење, међу њима 125.000 расељених лица чији је статус потврђен у ререгистрацији из 2005. године. Многи од ових људи су крајње угрожени, трауматизовани и живе у нехуманим условима у расељењу.

Нажалост, још увијек и око 2.700 породица живи у колективним облицима збрињавања у БиХ.

Такође, многи не могу да се врате зато што је њихова предратна имовина уништена и налази се на листи оних, близу 45.000 стамбених јединица повратника које чекају на обнову или зато што терен у њиховим мјестима повратка није очишћен од мина.

Многобројна лица која прије рата нису посједовала никакву имовину, нису ни имала прилику да искористе неки пројекат који би њима и њиховим породицама омогућио изналажење трајног рјешења.

Истовремено, многобројни повратници који су се до сада вратили суочавају се са условима који угрожавају могућност њиховог опстанка у мјестима повратка.

Постоји велика диспропорција између улагања и стварних потреба за реализовање стратешких циљева из Стратегије БиХ за спровођење Анекса VII ДМС.

Економске прилике су оскудне, често недостаје инфраструктура, укључујући електричну енергију, а њихов приступ правима и услугама као што су здравствена заштита, образовање, социјална заштита и пензије, ограничен је.

Неријетко су ова ограничења укоријењена у дискриминацији, што је у супротности са принципима постављеним у Анексу VII, Уставу БиХ и међународном праву. У неким случајевима, примарну потешкоћу повратку представља измијењено социјално окружење у коме се налазе бројна лица, нарочито млади који трагају за могућностима за вишим образовањем и запошљавањем у већим градовима, а не у руралним срединама.

Уставом БиХ, као и међународним стандардима, расељеним лицима и повратницима загарантована су подједнака права као и свим другим становницима у БиХ. Међутим, данас, више од 14 година од потписивања Дејтонског мировног споразума, остају бројни изазови које још увијек треба превладати како би се приступ људским правима обезбиједио за многа расељена лица и повратнике, нарочито најугроженијима, којима је неопходна и додатна финансијска и социјална помоћ.

Прогрес у БиХ друштву успорен је у многим областима. Ово се посебно односи на економски и социјални развој. Као посљедица тога, потенцијални повратници су често суочени са обесхрабрујућим реалностима живота широм БиХ.

Међутим, неспорно је да је уз све присутне проблеме, и поред вишегодишњег боравка изван својих пријератних пребивалишта, велики број расељених лица изјавио жељу и намјеру за повратком; дакле, за њих се трајна рјешења требају изнаћи у оквиру ове опције.

Стога је потребно не само задржати фокус него је неопходно предузимати и додатне напоре усмјерене на континуирану подршку приступу правима за безбједан, достојанствен повратак и пуну реинтеграцију повратника, без давања предности било којој групи или појединцу, чиме се обезбјеђује једнообразна и усклађена реализација циљева Анекса VII Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини на цијелој територији БиХ, на начин који гарантује једнакоправност избјеглица, расељених лица и повратника и не доводећи у питање њихово индивидуално право одабира других расположивих и преферираних трајних рјешења, посебно имајући у виду стандарде из међународног оквира за заштиту расељених лица обједињене у "Водећим принципима интерног расељења".

I – ПРЕГЛЕД АКТУЕЛНОГ СТАЊА У ОБЛАСТИ ИЗБЈЕГЛИЦА ИЗ БИХ И РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА У БИХ

У вријеме потписивања Дејтонског мировног споразума, Босна и Херцеговина је, према процјенама, имала око 2,2 милиона избјеглих и расељених становника, што је више од половине становништва регистрованог пописом из 1991. године.

1. Избјеглице из Босне и Херцеговине

Процјењује се да изван Босне и Херцеговине тренутно борави још око 400.000 лица, од око 1,2 милиона наших држављана који су напустили БиХ од 1992. до 1995. године, и који су као такви евидентирани као избјеглице из БиХ. Највећи број њих се интегрисао у земљама прихвата, а процјењује се да близу 80.000 избјеглица из БиХ још увијек треба трајна рјешења, која могу укључивати и њихов повратак у БиХ.

Из иностранства се пријавило 6.550 породица које требају помоћ у реконструкцији у сврху повратка око 23.500 избјеглих лица, од којих готово три четвртине (75%) бораве у сусједним земљама региона, око 20% у европским земљама, а око 5% у прекоокеанским земљама.

Велики проблем представља повратак посебно рањивих категорија наших избјеглица из земаља прихвата, јер и након дугогодишњих билатералних напора на овом плану, овај горући проблем Босна и Херцеговина још увијек није успјела систематски и до краја ријешити. Посебно се то односи на повратак душевних болесника који су потпуно зависни од асистенције државе у свом повратку. БиХ је недавно успјешно вратила једну такву групу од 19 избјеглица која се налазила и избјегличком центру у Дебрецину у Р. Мађарској, а у Р. Хрватској, у психијатриском болницама, борави укупно 56 пацијената који су избјеглице из БиХ.

Сличне примјере посебно осјетљивих група бх. избјеглица - душевних болесника, али и осталих рањивих категорија избјеглица, као што су тјелесно и ментално инвалидна лица, бивши логораши, дјеца без пратње и сл., БиХ има и у другим земљама.

2. Расељена лица у Босни и Херцеговини

2.1. Расељавање као посљедица сукоба

Потписивање мировног споразума, крајем 1995. године, око милион лица дочекало је расељено у БиХ, што чини готово четвртину пријератног становништва Босне и Херцеговине. Међу њима, трећина је била расељена унутар својих општинских пребивалишта, усљед чега се намеће закључак да узроци расељавања нису нужно везани за прогон и/или оправдан страх од прогона и свеопштег насиља, него се, такође, могу довести у директну везу са посљедицама које су сукоби проузроковали на имовини, односно предратним домовима расељених лица.

2.2. Регистрација расељених лица у БиХ у 2000. години

Први, свеобухватан, службени попис расељених лица на подручју Босне и Херцеговине извршен је крајем 2000. године, када је евидентирано 185.233 расељених породица (укупно 557.275 расељених лица), од којих 93.422 породице или 50,43% на подручју ФБиХ, 84.318 или 45,52% на подручју РС и 7.493 или 4,05% на подручју Брчко дистрикта БиХ.

Према националној структури, регистровано је 44,4% расељених Бошњака, 47,7%, Срба, 7,5% Хрвата, а 0,4% преосталих регистрованих расељених лица били су припадници осталих народа у БиХ.

2.3. Расељена лица у БиХ почетком 2008. године

- Регистрација у 2005. години

Прикупљањем захтјева за ревизију статуса на територији цијеле БиХ, које је закључено са 31. 03. 2005. године, приступило се ревизији бројчаног стања и статуса расељених лица. На подручју БиХ поднесено је 59.825 захтјева за (ре)регистрацију 186.451 расељених лица.

- Резултати ревизије статуса и бројчано стање расељених лица у БиХ

Од укупног броја поднесених захтјева на нивоу БиХ, у првом степену управног рјешавања донесено је око 32% негативних рјешења, односно за 59.021 лице је, у складу са законским одредбама, статус престао или није одобрен, док су преостали добили позитивна рјешења тако да је тренутно у Босни и Херцеговини у статусу расељених 41.013 породица, укупно 125.072 расељена лица, од којих 56.287 или 45% расељено је на подручју ФБиХ, 67.673 или 54,1% на подручју РС и 1.112 или 0,9% на подручју Брчко дистрикта БиХ.

- Национална структура расељених лица у БиХ

Према резултатима ревизије статуса расељених лица, дошло је до повећаног броја Срба у укупном броју расељених лица у БиХ, односно до процентуалног повећања њиховог учешћа у националној структури расељених лица, према којој је 69.099 расељених лица (55,2%) припадника српске националности, 47.907 или 38,3% бошњачке, 7.450 или 6% хрватске, а преосталих 616 (0,5%) припадници су осталих националности.

- Структура расељених лица према мјестима садашњег и пријератног пребивалишта

Анализом се уочава да је укупно гледано, на нивоу БиХ, број међуентитетски расељених лица највиши, с тим што је проценат највиши у РС гдје више од 90% расељених потиче из ФБиХ, док је у ФБиХ већина унутарентитетски расељених лица, а поготово се то односи на Брчко у којем је готово половина расељених лица расељена унутар Дистрикта, односно интерно расељена.

Надаље, интерно расељавање, односно расељеност унутар домицилних мјеста пребивалишта најприсутнија је у урбаним срединама у којима је био и највиши број стамбених јединица/станава у друштвеном власништву. Ово се директно може повезати са значајним бројем преосталих уништених и оштећених стамбених јединица у вишепородичним зградама, чија обнова, усљед високих трошкова санације и других проблема, као нпр. неријешених имовинских питања и сл., није на задовољавајући начин пратила потребе за повратком.

- Повезаност стања стамбених јединица и статуса расељених лица

Довођењем у везу показатеља о броју стамбених јединица над којима су носитељи расељених домаћинстава имали приватно власништво или станарско право уочава се да они приближно одговарају броју стамбених јединица расељених лица које су тренутно уништене/неусловне. Разлог овој коинциденцији је то да је према важећим прописима један од основних критерија за потврђивање и/или успостављање статуса расељеног лица у складу са важећим прописима, који се примарно веже за (не)могућност становања у пријератној стамбеној јединици усљед њене (не)условности.

- Смјештај расељених лица у БиХ

Расељена лица бораве у различитим врстама/облицима смјештаја у два ентитета и Брчко дистрикту БиХ. Док су расељени на подручју Брчко дистрикта БиХ смјештени искључиво у индивидуалним облицима смјештаја, у два ентитета постоје и различите форме

колективног збрињавања. Међутим, за разлику од Федерације БиХ, у којој још увијек постоје намјенски објекти као званично признати колективни центри, али и остали облици колективног смјештаја, у Републици Српској, као колективни облици збрињавања расељених лица појављују се објекти прилагођени за ове намјене, а то су објекти бивших школа, домова културе, касарни, домова здравља и слично, са веома лошим условима смјештаја, те закупљени објекти колективног смјештаја, а то су углавном објекти хотела или мотела или објекти предузећа који су служили за смјештај њихових радника. И у овим објектима стандард збрињавања расељених лица је на веома ниском нивоу.

Међу лицима расељеним у ФБиХ највише је оних који су алтернативно смјештени у приватној имовини других лица, а одмах потом слиједе корисници објеката колективног смјештаја. Од осталих врста смјештаја, у процесу ререгистровања, највише породица је назначило да су подстанари, потом да станују код родбине и пријатеља, затим у импровизованим смјештајним објектима, дјелимично поправљеним, безусловним, привременим објектима, али доста је и оних који су навели да у мјестима расељења имају властите куће или станове.

У РС значајан је број расељених лица која су смјештена у индивидуалним стамбеним јединицама, закупљеним за потребе смјештаја расељених лица од стране Владе РС. Што се тиче осталих типова смјештаја, највише расељених лица у РС означило је да су смјештени код родбине и пријатеља, те као подстанари.

У Брчко дистрикту БиХ највише расељених лица као алтернативни смјештај користи друштвену имовину/станове, било да се ради о адаптираним/санираним, или новоизграђеним, замјенским становима у вишепородичним стамбеним зградама који нису приватизовани.

- *Алтернативни смјештај расељених лица у БиХ*

Категоризација смјештаја на алтернативне и остале видове смјештаја који расељена лица користе према властитом избору и могућностима, често чак и у случајевима када имају право на организован алтернативни смјештај, односно смјештај који се финансира из буџетских средстава за ове намјене - превасходно се односи на изворе покрића трошкова за ове потребе и разликује се организовани, буџетски финансиран алтернативни смјештај и смјештај који расељена лица користе у индивидуалној организацији. С једне стране, то упућује на недовољне могућности такве подршке за смјештај свих расељених лица са овим правом, а с друге стране, то може бити индикатор лошег стамбеног стандарда који се може обезбиједити у алтернативним облицима смјештаја који плаћају или обезбјеђују различити нивои власти.

И поред веома високих буџетских издвајања за покриће трошкова алтернативног смјештаја расељених лица, што финансијски оптерећује оба ентитета, Брчко дистрикт БиХ и готово све кантоне Федерације БиХ, највећи број расељених лица, укупно више од 70.000, не користи алтернативни смјештај, док је број оних који користе неки од организованих видова алтернативног смјештаја знатно мањи и обухвата свега нешто више од трећине расељених лица у БиХ, односно око 15.000 породица, укупно око 45.000 лица.

- *Колективни облици стамбеног збрињавања у БиХ*

Међу алтернативно смјештеним расељеним лицима је око 3.000 породица, укупно око 8.500 лица, које скоро 13 година након престанка сукоба, живе у разним видовима колективних облика становања. Посебно треба напоменути како се овај број односи искључиво на лица која имају статус расељених, чему свакако треба додати и *де факто* расељена лица и остала лица које нису расељена, која колективне облике становања користе по другом основу, односно усљед нерасполагања са другим, адекватнијим обликом становања, као основном социјалне сигурности грађана.

3. Трајна рјешења за лица погођена посљедицама принудних миграција

3.1. Добровољни повратак и реинтеграција

У настојању да се у што већој мјери санирају посљедице принудних миграција по становништво и заштите права расељених лица и избјеглица, Босна и Херцеговина је предност дала подршци добровољном повратку као најпожељнијем виду трајних рјешења за расељена лица и избјеглице, не доводећи у питање њихово индивидуално право одабира других расположивих и преферираних трајних рјешења како је то дефинисано у Анексу VII Дејтонског споразума.

Међутим, иако су бројна расељена лица остварила своје право на повратак, многа се и даље налазе у тешкој ситуацији и неопходна им је подршка како би се на одговарајући начин реинтегрисали у својим пријератним срединама.

3.2. Потенцијална трајна рјешења за расељена лица у БиХ

Компарација показатеља о пријератном становању и тренутном статусу стамбене јединице, посебно су значајни са становишта изналажења трајних рјешења за расељена лица. Додатним уврштавањем осталих релевантних предуслова и критерија, као што је, прије свега жеља за повратком, један од кључних фактора у рјешавању проблема расељавања у БиХ и пружању подршке онима који се желе вратити, јесте реконструкција односно санација пријератних домова, у којима су расељена лица некада живјела.

Надаље, фокусирајући се на условљеност доношења одлуке о повратку обезбјеђењем смјештаја, с једне стране, обновом стамбеног фонда стимулисат ће се позитивна опредјељења на овом плану, а с друге стране, остваривањем приступа праву на обнову релаксирају се потребе за осигурањем приступа стамбеним правима избјеглица и расељених лица.

- Обезбјеђење трајних рјешења обновом стамбених јединица повратника

Довођењем у везу изналажења могућих трајних рјешења кроз реконструкцију и повратак трајно се стамбено збрињавају расељена лица која се врате. Осим тога, процјењује се да би у коначности могла престати потреба за значајним постотком алтернативних привремених смјештајних капацитета, што би сразмјерно релаксирало, тј. растеретило ентитетске и кантоналне буџете из којих се финансира смјештај расељених лица. Посљедично, средства ангажована за ове намјене могла би се усмјеравати на друге потребе, укључујући друга трајна рјешења и социјално становање лица у стању потребе за стамбеним збрињавањем; међутим, активности на том плану не могу чекати завршетак програма реконструкције јер је много људи у колективним центрима крајње угрожено и њима је неопходна неодложна, заиста ургентна, подршка.

Специфичније, програмима за стамбено збрињавање у оба ова правца – реконструкцијом којом се омогућава повратак као и алтернативним трајним рјешењима у мјесту расељења - трајно би се ријешило питање смјештаја за двије трећине од укупног броја расељених лица садашњих корисника колективних облика збрињавања, што би омогућило потпуно укидање оваквих облика смјештаја било да се ради о њиховом затварању или промјени намјене.

Међутим, сасвим се извјесно може очекивати да ће утврђивањем осталих критерија за добивање помоћи у реконструкцији сходно важећој законској регулативи, одређени број расељених лица неминовно морати бити искључен из ове опције. Ово се односи и на случајеве када ситуација на терену директно онемогућава провођење пројекта реконструкције, као што је нпр. минирано подручје, немогућност транспорта грађевинског материјала до локалитета реконструкције због девастираних и пропалих путних комуникација, те када је друга комунална инфраструктура (водовод, канализација,

струјна мрежа) потпуно уништена или озбиљно оштећена. Само стамбено збрињавање, дакле, није довољно за трајно рјешење; неопходан је мултисекторални свеобухватни и обједињени приступ овом питању.

- *Расељена лица за која се трајна рјешења не могу обезбиједити реконструкцијом*

Ипак, очигледно је да се за одређени број расељених лица, питање трајног смјештаја неће моћи ријешити реконструкцијом њихових пријератних стамбених јединица. То се прије свега односи на оне чији је статус расељеног лица ревидиран на основу заштите, хуманитарних и других разлога, као и лица са посебним потребама јер је у процесу (ре)регистрације евидентирано да, нажалост, не мали број расељених лица у БиХ, припада посебно рањивим категоријама становништва, као што су: тјелесно и ментално онеспособљена лица, хронични болесници, породице са једним родитељем, дјеца без родитеља, старија лица без средстава за живот и остала лица која имају објективне разлоге због којих се не враћају.

У оваквим случајевима неопходно је, на посебно сензибилан начин, приступити изналажењу трајних рјешења, било кроз смјештај у установе специјалне намјене или провођењем далеко комплекснијих програма помоћи него што су само пројекти реконструкције стамбених јединица.

Када се изузму расељена лица за која се, у најбољем случају, могу изнаћи трајна рјешења кроз реконструкцију, за преосталих око 45.000 расељених лица, што чини приближно 36% расељене популације у БиХ, потребно је трагати за неким другим видом стамбеног збрињавања, било да се ради о рјешавању стамбених питања у пријератним мјестима пребивалишта, било да се ради о интеграцији у мјестима расељења, за што се као основни критериј може користити (не)постојање жеље за повратком.

Од овог броја, за око 6.000 расељених породица/19.000 лица која су изјавила жељу за повратком у пријератна пребивалишта, потребно је трагати за изналажењем рјешења у оквиру ове опције.

Ипак, није занемарив ни број оних који нису сигурни, а таквих је око 1.300 породица/4.300 лица, за која могућност стамбеног збрињавања у пријератним пребивалиштима може бити пресудан фактор у доношењу позитивне одлуке о повратку. Ова популација нипошто не смије остати на маргинама напора за изналажење адекватних, трајних рјешења, посебно када се узме у обзир да је готово половина укупног броја свих преосталих расељених лица у потреби за трајним рјешењима раније живјела са родитељима. Из претходно реченог, као незаобилазан закључак, намеће се оцјена да се ради о новоформираним породицама и/или домаћинствима која нису посједовала имовину.

- *Потреба за локалном интеграцијом*

Од укупног броја расељених породица у БиХ, готово четвртина носилаца домаћинства је у процесу (ре)регистрације експлицитно изјавила да се не жели вратити у своје пријератно пребивалиште. Највећи број њих расељен је на подручју РС, што се односи на око 7.300 породица, укупно око 23.000 лица, односно око 89% свих оних који не желе да се врате, нешто изнад 10% (око 1.000 породица/2.700 особа) на подручју ФБиХ, а преосталих, незнатно изнад 1% (око 100 породица/300 особа), на подручју Брчко дистрикта БиХ.

Структура расељених лица која се не желе вратити у пријератна пребивалишта према мјесту расељења у највећој мјери одражава и националну структуру, са стопроцентним бројем Срба у РС и Брчко дистрикту БиХ, док су у ФБиХ двије трећине укупног броја оних који искључују опцију повратка Бошњаци, преостала трећина Хрвати, а број осталих је незнатан.

Дакле, за приближно 8.000 породица/26.000 расељених лица, на основу лично исказаних жеља, постоји потреба изналажења трајног рјешења кроз неки облик интеграције у мјестима расељења.

За процјену потребних средстава за трајно стамбено збрињавање и асистенцију расељеним лицима у случајевима локалне интеграције потребно је направити детаљну анализу свих релевантних показатеља, али у том контексту било би неопходно сагледати далеко обухватнији број фактора који утичу на њихову социјалну ситуацију него што је то доступно у бази података о расељеним лицима која је на располагању и коју су надлежна тијела комплетирали и користили као поуздан алат унутар процеса реконструкције и повратка у БиХ.

4. Стање безбједности

Потпуна слобода кретања, као и лична и имовинска безбједност, спадају међу најважније предуслове за трајно рјешење.

С тим у вези, приоритетан задатак и одговорност државе, ентитета, кантона и локалних заједница је да омогуће свим избјеглицама, расељеним лицима и повратницима уживање физичке безбједности и приступ њиховим основним грађанским и људским правима и слободама без било какве дискриминације или ризика од повреде.

Период непосредно након потписивања Дејтонског мировног споразума, уз присутан страх расељених лица и повратника, поготово припадника тзв. „мањинских“ народа, који су били суочени са ризицима по њихову личну безбједност, карактерише и недостатак кадровских и логистичких капацитета и ресурса безбједносних структура. То је био период великог неповјерења које су повратници имали према безбједносним структурама, али и према становништву у локалним заједницама из којих су избјегли и одлучили се вратити на то подручје.

Важећим законским и подзаконским актима је прописано да надлежна ентитетска министарства унутрашњих послова, евиденције о извршеним кривичним дјелима и прекршајима воде јединствено за све грађане БиХ, тако да специфични показатељи за повратнике и њихову имовину нису доступни.

Данас је стање безбједности у земљи, генерално гледано, задовољавајуће, што потврђују и званично презентовани подаци надлежних институција. Овакав став заједнички дијеле представници Министарства за људска права и избјеглице, представници ресорних ентитетских институција, представници ЕУПМ-а, UNHCR-а и других међународних организација. Међутим, стварни и потенцијални мањински повратници указују на то да су пријетње или перципиране пријетње по њихову физичку безбједност и даље значајан фактор за доношење одлуке о повратку. Дакле, мада се свеукупна ситуација битно побољшала, још увијек се не може закључити да безбједност више не представља препреку процесу повратка.

4.1. Протуминске активности као елемент безбједности

Поред начелне констатације о задовољавајућем стању безбједности, посебно охрабрује побољшање ситуације у области деминирања, које се одвија реализацијом утврђених стратешких циљева и задатака, а у складу са правним оквиром из којег произилазе, надлежностима за поступање и расположивим буџетима. Све те позитивне активности су резултирале тиме да се број настрадалих од заосталих минско-експлозивних средстава, из године у годину, значајно смањује.

Веома су застрашујући подаци да су од 1992. године до краја 2007. године у Босни и Херцеговини од мина страдале 4.953 особе. Од тог броја, у периоду од 1996. године до сада страдало је 1.608 лица, од чега 472 смртно. Укупан број жртава повратника је 204, што представља 12,7% у односу на укупан број страдалих од 1996. године.

У истом периоду, у Босни и Херцеговини деминирано је 85.514.310 м², са досадашњом годишњом продуктивношћу операција деминирања од око 11 милиона м², а иста продуктивност се очекује у наредном стратешком периоду.

Укупна преостала сумњива површина износи око 1.889 км² или приближно 3,68% територије Босне и Херцеговине, услед чега је Босна и Херцеговина, нажалост, и даље земља са највећим минским проблемом у Европи.

5. Стање комуналне и социјалне инфраструктуре

Потребе за обновом оштећене и уништене инфраструктуре у повратничким насељима у директној су вези не само са могућностима повратка него и са његовом одрживости.

Искуства стечена у годинама које су иза нас упозоравају на чињеницу да провођење пројеката обнове инфраструктуре често није било праћено реализацијом пројеката обнове стамбеног фонда, али и обрнуто.

У годинама непосредно након рата није било системског и синхронизованог приступа у провођењу пројеката обнове инфраструктурних и стамбених објеката, тако да доступна средства у многим случајевима нису трошена у складу са стварним потребама и приоритетима. Такође, сами донатори су често усмјеравали донације у складу са својим критеријима. Овако неселективан приступ имплементацији инфраструктурних пројеката, који није препознавао праве приоритете на терену, резултирао је појавом обновљене инфраструктуре, а необновљених стамбених јединица у појединим повратничким насељима, с једне, и обновљених, а неусељених стамбених јединица на другим подручјима, услед непостојања основне инфраструктуре, с друге стране.

Подаци прикупљени од свих општина у БиХ упућују на доста неуједначено стање инфраструктуре у БиХ. Тако, док у неким мјестима више уопште не постоји комунална и социјална инфраструктура, на појединим подручјима ситуација је далеко повољнија, јер су у мјестима повратка само дјеломично присутни мањи проблеми, који се односе, нпр., на довршетак путне, водоводне, канализационе, телефонске и електромреже и инсталација са пратећим садржајима и са прописаним заштитним појасом, док одређене средине готово да немају потешкоћа у задовољавању основних стамбених, економских, здравствених, образовних и културолошких потреба повратника.

Свекупно, постојеће стање не задовољава основне потребе не само повратника него ни домицилног становништва. Међутим, овај проблем се далеко више одражава на повратнике и одлуке о повратку или останку на подручју пријератног пребивалишта. Стога, побољшање стања у овој области захтијева стратешки цјеловит приступ и планирање са посебним и циљаним освртом на повратничке просторе.

5.1. Електрификација као посебно значајан инфраструктурни елемент

По значају и утицају на живот и рад повратника и њихових породица, те далекосежним, негативним посљедицама на реализовани, али и планирани повратак - проблем недостатка електричне енергије у стамбеним јединицама повратника свакако надилази остале проблеме просјечне повратничке породице. Живот без електричне енергије није само живот без могућности одржавања минимума хигијенско-здравствених услова, немогућност покретања и развијања било каквог бизниса, потпуна информативна блокада која води социјалној искључености, него и озбиљно угрожавање људских права.

И поред тога што је потписивање Споразума о поновном прикључењу стамбених јединица повратника на електродистрибуциону мрежу у БиХ из 2005. године, између Министарства за људска права и избјеглице БиХ, ресорних ентитетских министарстава и надлежних електропривреда, уз подршку ОHR-а, UNHCR-а и OSCE-а, омогућило десетинама повратника поново прикључење на електромрежу, нажалост, овим Споразумом није било

могуће обезбиједити и задовољавајућу динамику електрификације, нарочито на локацијама веће и велике девастираности електромереже, односно удаљености потрошача од главних електроводова и мереже.

Иако показатељи с терена упућују на то да је учињено доста позитивних помака у циљу рјешавања проблема електрификације локација/објеката реализованог и планираног повратка, имајући у виду преостале неријешене потребе, проблем електрификације захтијева много више системских напора, буџетских издвајања и добре воље свих релевантних учесника у БиХ.

Тренутно у Босни и Херцеговини на електродистрибутивну мережу није прикључено више од 2.600 стамбених јединица на подручју 65 општина, у којима повратници „живе у мраку“ од 2 до 6 година, а у неким случајевима чак и више од 10 година.

Надаље, показатељи са терена кажу да ће више од половине преосталих стамбених јединица које треба обновити у сврху повратка требати озбиљне или веома опсежне интервенције на електромережи.

6. Стање стамбеног фонда

Од око 1,1 милион стамбених јединица у Босни и Херцеговини евидентираних посљедњим пописом становништва из 1991. године, у периоду између 1992. и 1995. године уништено је или оштећено око 453.000, што чини око 42% пријератног стамбеног фонда. Од овог броја, око 100.000 стамбених јединица било је ниског степена оштећења (до 20% оштећења), највећи број, око 270.000, био је средњег степена оштећења (између 20 и 70%), а преко 80.000 било је највишег степена оштећења до потпуне унишености (изнад 70%).

Нажалост, уништавање стамбеног фонда настављено је и након потписивања мировног споразума, тако да је додатно, у периоду након 1995. године, девастирано готово 14.000 стамбених јединица, од којих највећи број (преко 80%) на подручју садашње Федерације БиХ.

До сада је у БиХ обновљено око 317.000 стамбених јединица, што чини стопу обновљености од око 68%. Од овог броја, око 232.000 стамбених јединица обновљено је на подручју ФБиХ, око 72.000 на подручју РС, а око 12.000 обновљено је на подручју Брчко дистрикта БиХ.

Процјењује се да је близу двије трећине, односно око 200.000 стамбених јединица обновљено разним видовима међународних и домаћих донација, док је преостала трећина, углавном мање оштећених објеката, санирана приватним средствима власника и носилаца станарског права.

На основу података прикупљених на терену од надлежних општинских служби, још је око 150.000 необновљених стамбених јединица у БиХ, односно 32% од укупног оштећеног и уништеног стамбеног фонда. Највећи број ових стамбених јединица је високог степена оштећења, до потпуне девастираности. На подручју Федерације БиХ још је око 80.000 стамбених јединица које нису обновљене, што чини стопу од 26% уништеног и оштећеног стамбеног фонда у ФБиХ, у РС око 66.000, што чини стопу од 48%, док је око 3.000 необновљених стамбених јединица, што чини стопу од 20% уништеног и оштећеног стамбеног фонда, на подручју Брчко дистрикта БиХ.

6.1. Потребе за приоритетну санацију дијела стамбеног фонда

Босна и Херцеговина се стратешким рјешењима определијелила за приоритетну санацију дијела стамбеног фонда који је потребно обновити у сврху повратка. За ове намјене

потребно је обновити оквирно око 45.000 стамбених јединица, односно око једне трећине преосталих уништених и оштећених стамбених јединица у БиХ.

Стављањем у корелацију броја потенцијалних корисника помоћи, степена оштећености стамбених јединица у општинама повратка и просјечних трошкова санације индивидуалних стамбених објеката у циљу обезбјеђења стандардног минимума стамбених услова, Министарство за људска права и избјеглице БиХ је процијенило да је за потребе приоритетне реконструкције у сврху повратка у БиХ, неопходно обезбиједити око 600 милиона КМ.

Након што се држава у значајној мјери успјела суочити са проблемом обнове индивидуалних стамбених јединица, а уједно је ријешила и дио потреба у обнови зграда заједничког становања, иако је овај сегмент каснио у односу на обнову појединачних стамбених јединица, сада се велики акценат треба ставити и на довршетак обнове зграда у БиХ.

На основу систематски прикупљених званичних информација са терена, утврђено је да на подручју 64 општине у БиХ укупно око 450 стамбених зграда још увијек није у потпуности санирано, са око 2.500 станова у овим зградама који су услед девастираниости неусељиви. Иако то представља мање од 1% укупног стамбеног фонда из 1991. године који је био у друштвеној својини, димензије проблема у погледу износа средстава која су потребна за санацију овог дијела стамбеног фонда – очигледно су велике.

Разлог су, прије свега, значајно виши просјечни трошкови санације по стамбеној јединици у колективним зградама него што је то у индивидуалним стамбеним јединицама.

6.2. Потребне за реконструкцијом стамбеног фонда у сврху повратка

Обнова стамбеног фонда за потребе повратка треба се посматрати и у контексту обезбјеђења само једног од основних предуслова за повратак, а не као довољан услов одрживог повратка, за што је евидентно потребан интегралан и интегрисан приступ у провођењу опсежних мјера одрживости, које су веома уско везане за укупан економски и социјални опоравак и развој.

Претходно се Босна и Херцеговина стратешки определијелила за приоритетну санацију стамбеног фонда у сврху повратка (циљ 3.).

Два су релевантна извора података о потенцијалним корисницима помоћи у сврху повратка:

- База података о регистрованим/потенцијалним корисницима помоћи за обнову и повратак
- База података настала у процесу ревизије статуса расељених лица

На основу информација доступних у ове двије базе података, а у циљу обезбјеђења једног од основних предуслова за повратак, оквирно око 45.000 захтјева за реконструкцијом стамбених јединица још увијек није ријешено.

Како би се утврдили поуздани и прецизни показатељи о потребама за реконструкцију, неопходно је унапређење базе података о регистрованим/потенцијалним корисницима помоћи, што ће резултирати утврђивањем стварног броја, распореда, степена оштећења и оквирних трошкова санације преосталих уништених и оштећених стамбених јединица које је потребно обновити за она расељена лица која се желе вратити.

- *Потенцијални корисници помоћи за реконструкцију*

База података о регистрованим/потенцијалним корисницима помоћи за обнову користи се као најпоузданији показатељ потреба.

Тренутно је у бази података регистрирано око 45.000 породичних захтјева за помоћ у обнови за око 150.000 лица, од чега се око 24.000 захтјева (53%) односи на потребе за реконструкцију на подручју ФБиХ, око 19.000 (43%) на подручју РС и око 2.000 (3%) на подручју Брчко дистрикта БиХ. У националној структури потенцијалних корисника помоћи, око 44% потенцијалних корисника су Бошњаци, око 13% Хрвати, око 38% Срби, осталих је око 3%, док у мање од 1% случајева подносиоци захтјева за регистровање нису означили националност.

Надаље, значајни подаци могу се добити и у односу на структуру са становишта „катеорије“ расељеничког/избјегличког статуса. Потребно је, прије свега, истакнути да се „катеорија“ овдје користи чисто као технички термин, како би се могла компарирати различита ситуација у погледу структуре расељених лица и избјеглица према мјестима тренутног боравка у односу на мјеста пријератног пребивалишта. Овдје је посебно значајно напоменути како се све категорије воде према наведеним критеријима, независно од формално-правног статуса избјеглица, расељених лица и повратника, односно одражавају *де факто* стање избјеглиштва или расељења, како слиједи:

- готово половина свих регистрованих потенцијалних корисника бораве унутар својих пријератних општина пребивалишта. Они су или повратници или интерно расељена лица у домицилним општинама и траже помоћ за довођење својих ратом оштећених и уништених стамбених јединица у функцију кориштења и повратка,
- око 37% регистрованих потенцијалних корисника су расељени из једног ентитета у другом, овдје се углавном ради о потенцијалним „мањинским“¹ поврацима и
- око 15% су избјеглице из БиХ, а највећи број њих је у сусједним земљама региона (Хрватској и Србији).

Претходно исказани вид рашчлањења структуре према категоријама може бити од изузетног значаја у идентификовању проблема на које се треба усмјерити у предлагању адекватних трајних рјешења за различита подручја у БиХ, а исто тако, може бити користан и приликом планирања буџета надлежних органа на различитим нивоима власти у БиХ, посебно у сврху њихове ефикасне међусобне координације у изналажењу трајних рјешења за избјегла и расељена лица у циљу спровођења Анекса VII Дејтонског мировног споразума.

Напримјер, према важећој Стратегији, држава би требала бити одговорна за финансирање прекограничног и међуентитетског повратка, а ентитети за финансирање осталих „катеорија“, било да се ради о расељености унутар исте општине или унутар самог ентитета боравка који је уједно и ентитет повратка. То значи да би на основу изнесених показатеља о потенцијалним корисницима помоћи учешће у финансирању заједничких пројекта реконструкције индивидуалних стамбених јединица у сврху повратка требало бити у готово једнаком омјеру из државног буџета и из буџета ентитета и Брчко дистрикта заједно.

¹ „Мањински“ повратак је чисто технички термин који се односи на особе које се враћају у општине свога пријератног пребивалишта у којима тренутно преовладава(ју) неки други конститутивни народ(и).

II - ПРИСТУП ПРАВИМА ИЗБЈЕГЛИЦА, РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА И ПОВРАТНИКА

1. Повратак

1.1. Статистике о повратку

Званичним статистикама регистровано је преко милион повратака у БиХ, од којих око 450.000 избјеглица и око 580.000 расељених лица.

Од укупно 1.025.011 евидентираних повратака избјеглица и расељених лица², њих око 72% вратило се у ФБиХ, око 26% у РС и око 2% у Брчко дистрикт БиХ.

У националној структури повратника 62% су Бошњаци, 13% Хрвати, 24% Срби и 1% је осталих.

Службеним статистикама је евидентирано 465.733 тзв. „мањинских“ повратака.

Према процјени Министарства за људска права и избјеглице, стопа „мањинских“ повратака, израчуната на основу претпостављеног броја лица која су напустила своја пријератна пребивалишта у односу на број повратника, у ФБиХ је 32%, а у РС 28,5%, при чему је стопа повратака Бошњака у РС 35%, а Хрвата 8,5%.

1.2. Повратак и остала трајна рјешења проблема расељавања

Тешко је, међутим, рећи колико је избјеглица и расељених лица изнашло трајна рјешења кроз повратак, јер поред могућег значајнијег одступања статистичких показатеља од стварног реализованог повратка, присутна је појава да многи након уласка или увођења у посјед или реконструкције своје пријератне имовине, а што се евидентирало као повратак, поново привремено или трајно напуштају своја пријератна пребивалишта.

Евидентно је, такође, да се више од четвртине избјеглица и расељених лица интегрисало у земљама прихвата и у мјестима расељења у БиХ или су изнашли нека друга трајна рјешења.

1.3. Улагања у сектор одрживог повратка

У периоду петогодишње имплементације Стратегије БиХ за спровођење Анекса VII ДМС, од почетка 2003. до краја 2007. године, у сектор обнове и одрживости повратка око 31.500 породица (око 130.000 лица) уложено је укупно око 618 мил. КМ, што по повратничкој породици просјечно износи готово 20.000 КМ. Трошкови обнове по стамбеној јединици износили су просјечно око 11.000 КМ (55%), а око 9.000 КМ (45%) просјечно је уложено у мјере одрживости повратка, при чему је учешће домаћих институција у финансирању одрживог повратка око 447 мил. КМ (72%), а страних донатора 170,7 мил. КМ (28%).

Уочено је да су свеукупно, из године у годину, средства уложена у обнову у опадању, а средства уложена у одрживост повратка у порасту, што се посебно односи на претходну годину.

Надаље, аналитичким праћењем процеса обнове и повратка, дошло се до спознаја да усљед високог степена оштећености преосталог необновљеног стамбеног фонда, уз

² Службене статистике УНХЦР-а са стањем 31. 12. 2007. године

истовремени раст цијена, просјечни трошкови по санираној стамбеној јединици из године у годину расту.

Осим тога, иако обнова стамбене јединице представља једну од основних претпоставки односно предуслова повратка, она сама по себи не обезбјеђује трајно рјешење проблема расељавања.

Међутим, у 2008. години, средства додијељена за реконструкцију су се повећала, а први пут су средства удружена у Фонд за повратак додијељена и за подршку одрживости повратка.

Из године у годину, евидентан је, такође, тренд пораста домаћих издвајања, уз истовремено смањење учешћа међународне донаторске заједнице у финансирању процеса обнове и повратка у БиХ, тако да су у текућој години, укупна буџетска средства свих нивоа власти у БиХ, осигурана за потребе одрживог повратка у БиХ, достигла, рекордних, 150 милиона КМ.

2. Елементи одрживости повратка

2.1. Здравство

Обезбјеђење адекватне здравствене заштите у миру представља изазов са којим се сусрећу не само неразвијене земље него и развијене земаље високог стандарда. Здравствена дјелатност је веома скупа и представља један од параметара за оцјену степена економске развијености земље, што значи да је ниво здравствене заштите цјелокупног становништва условљен степеном економске моћи тог друштва.

Врло компликована уставна и законска рјешења унутар система здравствене заштите у Босни и Херцеговини не обезбјеђују функционалност везе између здравља и људских права у најширем смислу. На нивоу Босне и Херцеговине успостављена је само врло ограничена координирајућа функција државних институција у смислу усклађивања планова ентитетских тијела власти и дефинисања стратегије на међународном плану у подручјима здравства.

Стварна законска и институционална надлежност за област здравства у Босни и Херцеговини је на нивоу ентитета и Брчко дистрикта БиХ. Док је, с једне стране, ова надлежност централизована на нивоу Републике Српске, с друге стране, надлежност за област здравства унутар Федерације БиХ је у институционалном и законском смислу, подијељена између ентитета и кантона.

Генерална намјера да се законодавством којим се уређује здравствено осигурање обезбиједи универзална покривеност здравственим осигурањем, нажалост, није проведена у пракси, будући да на основу појединих процјена многобројна лица нису покривена здравственим осигурањем. Тако, нпр., Извјештај УНДП-а о социјалној укључености из 2007. године наводи да чак око 20% популације БиХ није покривено здравственим осигурањем.

Такође, очигледно је да постоје разлике у погледу приступа здравственој заштити зависно од региона. Тачније, присутне су значајне разлике у партиципацији/изузећу од партиципације у трошковима пружене здравствене заштите или у физичкој доступности адекватног нивоа здравствене заштите.

Осим тога, „мањински“ повратници нису адекватно заступљени у запошљавању у здравственом сектору, а исто тако, лица која су осигурана искључиво на основу свог статуса расељених лица/избјеглица ризикују тешкоће у приступу здравственој заштити након што изгубе свој статус.

Ентитети предузимају мјере како би се повратницима олакшао приступ праву на здравствену заштиту, али до сада остварени резултати не представљају трајно системско рјешење повратничких проблема у овој области. У циљу креирања услова који ће омогућити повратницима несметан и једнакоправан приступ систему здравственог осигурања, евидентно је да постоји потреба за предузимањем координираних активности од стране свих нивоа власти у БиХ и различитих сектора.

2.2. Образовање

Босна и Херцеговина потписала је међународне споразуме из области образовања који обавезују државу да проведе одређене образовне стандарде у земљи. Ти споразуми уопштено промовишу исте принципе: приступ, доступност, прихватљивост, ефикасност и службено признавање диплома, недискриминацију, одсуство сегрегације у образовању, те обавезу за одржавање и наставак реформе.

У складу са Планом реформе образовања³ представљеним на састанку Савјета за провођење мира (ПИЦ) одржаном у Бриселу 22. 11. 2002. године, министри образовања у БиХ су се обавезали на развој деполитизованог, модерног и висококвалитетног образовног система у БиХ, у свим његовим сегментима, са обезбјеђењем услова за остваривање једнаког права на образовање за све, подразумијевајући притом, прије свега, обезбјеђење једнаког приступа и једнаких могућности учешћа у одговарајућем образовању.

На нивоу БиХ успостављена је координирајућа улога државних институција у смислу усклађивања планова ентитетских тијела власти и дефинисања стратегије на међународном плану у подручјима образовања.

Слично као и за област здравства, стварна законска и институционална надлежност за област образовања у БиХ је на нивоу ентитета, кантона и Брчко дистрикта БиХ. Док је, с једне стране, ова надлежност централизована на нивоу Републике Српске, с друге стране, надлежност за област образовања унутар Федерације БиХ, у институционалном и законском смислу, подијељена је и углавном је на кантонима.

Политички утицај је присутан на свим нивоима образовања. Постојање подијељености на националној основи у друштву утиче и на одабир школе и ствара додатне препреке повратничкој и расељеној дјечи. Дјеца расељених лица и повратници живе у тешким животним условима, а посебно повратници у руралним дијеловима, тако да је знатан број дјеце повратника и даље у обавези дугог пјешачења до школа.

Због тешких услова дешава се да велики број дјеце повратника завршава школовање са основном школом. Према Закону о избјеглицама из БиХ и расељеним лицима у БиХ, ова дјеца имају право на образовање. Оквирни закон о основном и средњем образовању у БиХ регулише остала права на образовање.

Имајући у виду све веће потребе породица повратника за задовољавањем образовних потреба, министар Федералног министарства образовања и науке и министар просвјете Републике Српске, 5. 3. 2002. године, потписали су Привремени споразум о задовољавању посебних потреба и права дјеце повратника⁴. Затим, након потписивања Привременог споразума, сви министри образовања у БиХ (ентитетски и кантонални), 13. 11. 2002. године, потписали су План о провођењу привременог споразума. Узимајући у обзир све већи број повратника, њихово уставно право и право њихове дјеце на адекватно образовање, те имајући у виду да се недостатак адекватног образовања у различитим анализама и студијама наводи као једна од основних препрека за повратак, циљ Привременог споразума био је стварање услова за укључивање дјеце повратника у школе широм БиХ и обезбјеђење, истина привремених, рјешења која ће и у области школства гарантовати једнакоправност свих конститутивних народа у БиХ.

³ www.oscbih.org/document/26-cro.pdf

⁴ www.oscebih.org/document/29.cro.pdf

Циљеви спровођења Привременог споразума⁵

1. Повећати број запослених наставника повратника и домицилних наставника из реда мањинских народа;
2. Организовање наставе из националне групе предмета (језик и књижевност, историја и географија - природа и друштво у почетним разредима основне школе, те вјеронаука);
3. Усаглашени национални састав школских одбора с националним саставом ученика школе;
4. Уклањање увредљивих садржаја из уџбеника за националну групу предмета;
5. Окончавање процеса превоза ученика у једнонационалне школе;
6. Доношење сталних рјешења за образовање повратника и задовољавање посебних потреба и права свих конститутивних народа и националних мањина, укључујући:
 - а) израду измијењених и усаглашених ентитетских и кантонских закона о образовању који омогућавају адекватну заштиту права свих конститутивних народа и националних мањина,
 - б) свеобухватан преглед и ревизију уџбеника, приручника и других материјала који се користе у процесу образовања тако да њихов садржај буде прихватљив за сву дјецу повратнике,
 - в) уклањање непримјерених назива школа, школских симбола и објеката на основу препорука Одбора за координацију Привременог споразума о дјечи повратницима.

Побројани циљеви углавном се неравномјерно остварују на простору цијеле БиХ и зависни су од политичке воље надлежних институција.

Посебно је индикативно и штетно да у школској 2006/2007. години, нажалост, није забиљежен напредак у спровођењу Привременог споразума.

У прегледу статистичких података о спровођењу Привременог споразума о дјечи повратницима из 2005. године, у Републици Српској укупан број ученика повратника 2005. године био је 7.026 (углавном Бошњаци, мање Хрвати и Срби), односно 4,12%, а у Федерацији БиХ 30.606 (углавном Бошњаци, мање Хрвати и Срби), односно 8,59%.

Тешка економска ситуација представља велику препреку квалитетном образовању. С обзиром да нема (или нема довољно) механизма за пружање системске подршке групама повратника које се налазе у економски посебно неповољној ситуацији, посљедица тога су недостатак мотивације, напуштање школе, слаби резултати и чести изостанци са наставе.

Наглашена апатија и опште негативно расположење и ставови у друштву, посебно међу повратницима и расељеним лицима због њихове немогућности да утичу на побољшање ситуације и даље остају изазов за ангажовање свих сегмената друштва у образовању. Иако су повратници родитељи, ученици, али и наставници и други учесници у процесу увелико свјесни важности овог сегмента у друштву, чини се да нису довољно упознати са њиховим правима на образовање и у образовању.

2.3. Рад и запошљавање

Према оцјени у Прегледу стања тржишта рада у Босни и Херцеговини: „Тренутно стање незапослености је узрок и посљедица цјелокупног друштвено-економског стања у Босни и Херцеговини. Број незапослених у Босни и Херцеговини достиже драматичне размјере, па се проблем незапослености стога сматра једним од најтежих проблема друштва у цјелини. Проблем тржишта рада још више је изражен у односу на остале земље у транзицији због расцјепканог и фрагментованог тржишта које је посљедица уставног уређења државе, те непостојања кровних закона из области рада и запошљавања на нивоу државе.

⁵ www.oscebih.org/document/2426-cro.pdf

Нека од основних обиљежја тржишта рада у Босни и Херцеговини су:

- Радно законодавство је у надлежности ентитета (Федерација БиХ, Република Српска и Брчко дистрикт БиХ) и усклађено је са конвенцијама Међународне организације рада;
- У формалном сектору је запослена радна снага са дугогодишњим радним искуством, док је млађим радницима отежан приступ пословима у истом сектору;
- Стварна незапосленост је много мања од евидентиране незапослености;
- „Црно тржиште“ рада је присутно у значајном обиму;
- Учешће жена у радној снази је међу најнижим у регији, али разлика у плаћама између мушкарца и жене није велика;
- Отварање радних мјеста и прерасподјела послова је мала као и мобилност и флексибилност радне снаге;
- Евидентни су велики порези и отежан приступ кредитима, што уз административне баријере успорава развој предузетништва;
- Већина фирми не пријављује пуни износ плата запослених због високих стопа доприноса на плате;
- Приватни сектор је пуно динамичнији у погледу отварања нових радних мјеста у односу на јавни сектор.“⁶

Стопе активности и запослености, према подацима из Анкете о радној снази из 2007. године⁷, износиле су 43,9% и 31,2%, док су у 2006. години биле 43,1% и 29,7%. Стопе су биле значајно више за мушкарце него за жене. Стопе активности и запослености биле су највише у старосној групи од 25 до 49 година (67,0% и 48,8%).

Мање од половине радно способног становништва у БиХ чине радно активна лица, тј. она која се на тржишту рада јављају као запослена и незапослена.

Образовна структура запослених лица показује да највећи удио (62,6%) има завршену средњу школу, слиједи запослени са основном школом или нижим образовањем (23,5%) и 13,9% академски образовних лица.

Незапослена лица имају донекле сличну образовну структуру: 69,9% лица има средњошколско образовање, 26,1% су лица са основним образовањем или ниже, док је 4,1% завршило вишу школу, факултет, академију, магистрат или докторат.

Расељеничка и повратничка популација има знатно више проблема у остваривању права на рад и запошљавање, што утиче на динамику повратка и одрживост повратка.

Проблеми из области права на рад са којим се сусрећу повратници и расељена лица, а што утиче на процес повратка, повезани су са општим стањем незапослености које је присутно у Босни и Херцеговини. Наиме, недостају радна мјеста, општа деваситираност привредног система утиче на ограничену могућност запошљавања повратничке популације. Поред тога, мањински повратници суочавају се са дискриминацијом приликом запошљавања, на које имају право према законским одредбама, у органима управе, полицији, судству итд.

Такође, не постоји значајнија заинтересованост младог високообразовног кадра из реда потенцијалних повратника да аплицирају на објављене позиве за запошљавање у пријератним мјестима становања чиме би се створиле претпоставке за одржив повратак.

⁶ Билтен, број 2, стр. 7, децембар 2006. године, издавач Агенција за рад и запошљавање БиХ, www.agenzrbh.gov.ba

⁷ Анкета о радној снази, Сарајево, 18. септембар 2007. године, број 2, стр. 2, издавач Агенција за статистику БиХ, www.bhas.ba

2.4. Социјална и пензионо-инвалидска заштита

- Социјална заштита

Социјална заштита, као интегрални дио социјалне политике, организована је дјелатност усмјерена на обезбјеђење социјалне сигурности грађана и њихових породица у стању социјалне потребе, а остварује се пружањем материјалних давања и социјалних услуга.

Социјалном потребом сматра се трајно или привремено стање у којем је грађанину или породици неопходна помоћ у савладавању социјалних тешкоћа и задовољавање животних потреба.

Социјална заштита обезбјеђује се корисницима који су неспособни за рад, немају средстава за живот и сродника који су обавезни да их издржавају и који због посебних околности не могу да обезбиједје средства за задовољавање животних потреба.

Корисници социјалне заштите су, по дефиницији, најсиромашнији и најрањивији чланови једног друштва.

Резултати на плану остваривања социјалне заштите повратника, као и приступа пензијско-инвалидском осигурању – нажалост, нису задовољавајући.

Тешке економске прилике, недостатак посла, често дискриминаторски однос према повратницима и закашњели програми тзв. одрживог повратка довели су велики број повратника на руб егзистенције и појаву новог расељавања.⁸

Многобројна расељена лица и повратници налазе се у стању социјалне потребе, суочени са веома озбиљним егзистенцијалним потешкоћама и често неподношљивим социјалним положајем, како у мјестима расељења, тако и након повратка у своја пријератна пребивалишта.

Узроци се препознају у немогућности остваривања квалитетних социјалних права повратника заснованих на њиховим стварним потребама, а нарочито у годинама непосредно након повратка, односно у периоду њихове реинтеграције.

Стварна законска и институционална надлежност у области социјалне заштите у БиХ је на нивоу ентитета и Брчко дистрикта БиХ, док је на нивоу БиХ координирајућа функција у оквиру надлежности Министарства цивилних послова БиХ.

Надлежност унутар Федерације БиХ је децентрализована и подијељена између ентитета и кантона, док је у Републици Српској ова област централизована и подијељена између ентитетских и општинских органа.

- Пензионо-инвалидско осигурање

Систем пензијско-инвалидског осигурања у Босни и Херцеговини уређен је ентитетским законима, уз присуство проблематичне међуентитетске исплате пензија.

Различити износи пензија у ентитетима узроковани су, прије свега, различито утврђеним стопама доприноса за пензијско и инвалидско осигурање.

Стопа доприноса у проценту од 24% у ФБиХ примјењује се на бруто плату, док се у РС иста стопа примјењује на нето плату, што за посљедицу има мањи прилив средстава доприноса у Фонд ПИО РС и, посљедично, мањи износ пензија у том бх. ентитету.

У циљу разрјешења проблема насталих у провођењу пензијског и инвалидског осигурања у процесу повратка расељених лица и избјеглица закључен је Споразум о међусобним правима и обавезама између тадашњих носилаца овог осигурања из 2000. године.

⁸ Хелсиншки комитет за људска права у БиХ, *Извјештај о стању људских права у Босни и Херцеговини, (јануар-децембар 2007. године)*

Овим споразумом се пензионерима, повратницима у пријератно мјесто живљења, који су право на пензију остварили до 30. 04. 1991. године, на јединственом правном и економском подручју бивше Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине, омогућава истовјетан материјални положај у погледу висине пензије.

Међутим, "неусклађеност законодавства између два ентитета и недостатак законодавства на државном нивоу који би регулисали пензије и друга социјална примања проузроковали су проблеме расељеним лицима и повратницима. Конкретно, ови проблеми настали су због различитих схема за израчунавање пензија и различитих износа пензија у сваком ентитету."⁹

3. Поврат имовине и станарских права

Право на поврат имовине имају све избјеглице и расељена лица која су у току непријатељстава од 1991. године лишена исте, а што је јасно прописано чланом 1, Анекса VII Дејтонског мировног споразума.

У складу са Анексом VII Дејтонског мировног споразума, надлежне ентитетске власти су, уз помоћ и координацију од стране надлежних институција и организација међународне заједнице у БиХ, током 1998. и 1999. године донијеле сет имовинских закона чији је циљ био стварање правног оквира који је требао резултирати поштивањем обавеза из Анекса VII, тј. повратом имовине пријератним власницима и корисницима.

Процес поврата имовине избјеглицама и расељеним лицима одвијао се у складу са ентитетским имовинским прописима, а суштински је тај процес окончан крајем 2006. године.

Према посљедњим статистикама које су објавиле ПЛИП агенције¹⁰, у БиХ је укупно поднесен 211.791 захтјев за поврат имовине и станарских права.

Донесено је 197.815 позитивних одлука и 12.642 негативне одлуке.

Број закључених случајева је 197.688.

Укупно гледано више од 99% случајева воде се као закључени и тај посао је у завршној фази реализовања у БиХ.

Због резултата који су остварени на плану поврата имовине и станарских права, Босна и Херцеговина се третира као добар примјер у региону, али и шире.

Како се под суштинским завршетком подразумијева да су пријератни власници/корисници уведени у посјед своје имовине/станарских права, у преосталим случајевима се због спорног фактичког и правног статуса још увијек воде управни поступци, спорови или су покренуте парнице пред надлежним судовима.

4. Накнада штете – компензација

Поред права на слободан повратак и поврат имовине, Анекс VII Дејтонског мировног споразума загарантовао је и право свих избјеглица и расељених лица на компензацију за имовину која им се не може вратити. Уједно је предвиђен и механизам путем којег ће избјеглице и расељена лица остварити право на компензацију "умјесто поврата".

² Пресуда Европског суда за људска права Д. К. против Босне и Херцеговине од 20. 11. 2007.

¹⁰ У 2000. години међународна заједница у БиХ оснива тзв. ПЛИП ћелију за праћење и примјену релевантних прописа (План спровођења имовинских закона) која се састојала од 4 водеће организације међународне заједнице у БиХ: ОHR-а, OSCE-а, UNHCR-а и CRPC-а. Представници ПЛИП-а почињу објављивати мјесечне статистичке показатеље од нивоа општине до нивоа БиХ, анализирајући и упоређујући те показатеље.

На основу овог загарантованог права из Дејтонског мировног споразума, велики број избјеглица и расељених лица поднио је захтјев за компензацијом независној Комисији за расељена лица и избјеглице (Дејтонски мировни споразум - глава два, члан VII), док су други покренули парнице на судовима у исте сврхе. Међутим, мандат Комисије за расељена лица и избјеглице (ЦРПЦ) у Босни и Херцеговини је престао, након чега су власти у БиХ оформиле домаћу Комисију за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица, чији је мандат рјешавање по захтјевима за преиспитивањем одлука Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица, које су запримљене у мандату „дејтонске“ комисије, али их иста није стигла размотрити и донијети одлуке о њима за вријеме трајања свог мандата.

С друге стране, и у вријеме трајања мандата Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица, иста није рјешавала питања права на компензацију како је то предвиђено Дејтонским мировним споразумом, него је само потврђивала власништво, станарско право и уредан посјед на непокретној имовини расељених лица и избјеглица. Дакле, нису примјењиване нити је омогућена примјена одредби о компензацији из Анекса VII, чиме је компензација до данас остала недоступна у пракси.

У досадашњој примјени одредби Анекса VII Дејтонског мировног споразума, помоћ за расељена лица и повратнике била је усмјеравана на процес повратка и реконструкцију стамбених објеката на подручјима повратка, а посљедњих година се ограничена помоћ почиње усмјеравати на подршку одрживости повратка. Резултат тога је да лица која се не могу вратити у њихова предратна пребивалишта нису добивала помоћ како би постигле трајно рјешење, а један од могућих облика те помоћи свакако је и компензација.

Посебно је овај проблем наглашен када се ради о лицима која се не могу вратити из објективних разлога, као што су: потпуно девастирана имовина, недостатак основне инфраструктуре која је неопходна за минималне животне услове, немогућност приступа основним правима из здравствене и социјалне заштите која је неопходна људима са посебним потребама итд. Такође, има лица чија специфична ситуација (нпр. лица која су била изложена тешким траумама током рата, ратни затвореници и логораши, свјedoци ратних злочина у судским поступцима) омета њихов повратак чак и када се чини да су генерално задовољени практични услови који им омогућавају повратак. У тим случајевима, фокус на реконструкцији и поврату стамбених објеката не рјешава проблеме са којима се суочавају те расељена лица.

Без компензације као практичне могућности, једини избор расељених лица и избјеглица јесте да се пријаве за поврат односно реконструкцију њихових домова из 1991. године. До данас је око 210.000 објеката и „де јуре“ и „де фацто“ враћено у посјед, а путем буџетских средстава, донација и личних улагања повратника реконструисано је око 320.000 стамбених јединица. Знатан број враћених и реконструисаних објеката су, накнадно, њихови власници продали. Тако су у недостатку формалног компензацијског механизма многа расељена лица и избјеглице, кроз касније слободно располагање средствима оствареним продајом, нашле начина да остваре неки облик компензације "умјесто поврата", како је то предвиђено у Анексу VII. Међутим, ово је недовољно ефикасан и, у смислу одредби Дејтонског мировног споразума, непотпун начин рјешавања потреба расељених лица које се не могу вратити.

Знатан број већ споменутих лица су људи из категорије рањивих случајева, које су тренутно смјештене у неком од видова колективног, односно алтернативног смјештаја, који се не могу вратити и којима је неопходно неко друго рјешење за њихово расељење мимо реконструкције пријератних домова. Међутим, да би дошли до трајног рјешења, неопходан им је неки вид помоћи. Ти људи очекују да надлежни органи за њих изнађу неко друго трајно рјешење, мимо реконструкције предратних стамбених објеката, а једно од могућих рјешења јесте успостављање механизма за остваривање адекватне компензације.

Примијећено је да у већини случајева компензација за изгубљени стамбени објект сама по себи неће бити адекватна подршка расељеном лицу за постизање трајног рјешења. Међутим, за многа расељена лица то би могао бити значајан фактор у започињању живота изнова и изласку из расељеништва.

Данас, више од 14 година након потписивања Дејтонског мировног споразума, још увијек постоји отпор увођењу формалног компензацијског механизма у Босни и Херцеговини. Бројни су и разноврсни разлози због којих је то тако, укључујући велике трошкове и оптерећења које би сваки облик компензацијске шеме проузроковао за буџете. Међутим, у контексту ревизије Стратегије за имплементацију Анекса VII, о компензацији и релевантним одредбама Анекса VII се разговара и дискутује, нарочито што бројне међународне и локалне институције и организације вјерују да би, поред реконструкције домова, требало размотрити и остале начине пружања подршке лицима која су погођена расељењем.

Тако је, на примјер, Развојна банка Савјета Европе препоручила да се преиспита ситуација у којој се налазе лица у колективном смјештају којима није неопходно потребна реконструкција њихових пријашњих домова, али која, ипак, захтијевају неку подршку како би постигли трајно рјешење. Ово је један примјер како би се ресурси могли искористити за пружање подршке ограниченој компензацијској шеми. Са аспекта људских права, државни органи као и међународна заједница имају одговорност да размотре све опције које подржавају трајна рјешења за расељеничку и осталу популацију.

III – ИДЕНТИФИКОВАНИ ПРОБЛЕМИ, ПРЕПОРУКЕ И ПРИЈЕДЛОЗИ МЈЕРА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИСТУПА ПРАВИМА ИЗБЈЕГЛИЦА, РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА И ПОВРАТНИКА

1. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области повратка и осталих трајних рјешења проблема расељавања

У условима када постоји исказано политичко одређење и спремност на свим нивоима власти као и релевантних међународних актера да се одредбе Анекса VII Дејтонског мировног споразума спроведу у цијелости и да се процес не може закључити док се и посљедњој избјеглици, расељеном лицу и повратнику не обезбиједи приступ правима загарантованим овим Споразумом – окончање проблематике расељеништва у складу са стварним потребама свих људи готово је искључиво условљено обезбијеђењем одговарајућег правног оквира и издвајањем потребних средстава за ове намјене.

1.1. Суштинско окончање процеса одрживог повратка у БиХ

Због различитих разлога нема свеобухватног програма суштинског окончања процеса повратка у БиХ, из којег би у циљу једнообразне и усклађене реализације циљева Анекса VII на цијелој територији БиХ требали произаћи акциони планови ентитета, укључујући и кантоне у ФБиХ, Брчко дистрикта БиХ и општински пројекти и приоритети.

1.1. На основу прецизних и поузданих показатеља, Министарство за људска права и избјеглице ће, у сарадњи с ресорним ентитетским и другим надлежним институцијама, предложити активности за реализовање програма повратка у периоду од 2009. до 2014. године, не ограничавајући притом рокове за приступ правима свих оних који у том периоду не ријеше своје интересе:

- потребно је обезбиједити неопходна средства и спровести програм према усвојеним принципима на цјелокупном подручју Босне и Херцеговине, уз подршку и учешће свих релевантних домаћих и међународних организација и институција, невладиног сектора, представника цивилног друштва, кроз партиципативне механизме учешћа избјеглица, расељених лица и повратника.

1.2. Недискриминирајући приступ избјеглица, расељених лица и повратника правима из Анекса VII Дејтонског мировног споразума

Трајна рјешења за проблематику расељеништва не могу се ограничити на избјеглице и расељена лица у формално-правном статусу, већ морају укључивати и подршку повратницима и такође се прилагодити стварним потребама свих који су погођени посљедицама конфликта.

1.2. Потребне су реформе правног оквира којима ће се осигурати једнакоправан приступ правима избјеглица, расељених лица и повратника у формалном статусу и свих оних који су де факто расељени. Све надлежне институције у Босни и Херцеговини ће у циљу коначног и попутог рјешавања питања избјеглица, расељених лица и повратника омогућити остваривање сва три права из Анекса VII Дејтонског мировног споразума и то: право на повратак, право на слободан избор мјеста живљења и право на надокнаду штете у складу Анекса VII Дејтонског мировног споразума.

1.3. Обезбјеђење предуслова за повратак кроз реконструкцију преосталих уништених и оштећених стамбених јединица избјеглица, расељених лица и повратника

Усљед парцијалних и распарчаних интервенција на терену, трошкови одрживог повратка по повратничкој породици су високи. Преласком на „пројектни приступ“ у реализовању процеса повратка и концентрисањем помоћи на микролокалитете повратка ови трошкови би се сигурно смањили, што би резултирало већим бројем корисника који се могу обухватити расположивим ресурсима.

Посебан проблем представља што је значајан број преосталих уништених и оштећених стамбених јединица у вишепородичним стамбеним зградама које још увијек нису обновљене усљед, између осталог, високих трошкова санације. Посљедично, велики број избјеглица и расељених лица, иако су формално вратили своја станарска права, није у могућности да садржајно реализује право на повратак.

1.3. Обезбиједити средства за санацију уништених и/или неусловних стамбених јединица у складу са прописаним минимумом стамбених услова за све оне који испуњавају критерије за добивање помоћи за обнову, уз давање предности најугроженијим лицима:

- повећаним издвајањем у буџетима свих нивоа власти у БиХ,
- активним приступом међународној и домаћој донаторској заједници,
- из средстава нераспоређеног вишка ПДВ-а,
- из средстава приватизацијских фондова,
- намјенским кредитним задужењима,
- јавним и приватним партнерством.

1.4. Мониторинг и координација процеса повратка на цијелом подручју БиХ

Мониторинг као саставни дио пројектног циклуса представља незаобилазан и незамјењив инструмент управљања пројектом и обезбјеђење квалитета услуге према крајњем кориснику. Процес мониторинга, такође, помаже и даваоцима и корисницима у праћењу остварених резултата у односу на планиране.

Са циљем стварања претпоставки за успјешну координацију различитих учесника у процесу повратка и доношење квалитетних одлука, неопходно је обезбиједити ефикасан и свеобухватан мониторинг пројеката одрживог повратка у БиХ.

1.4. У циљу успјешне координације процеса повратка на цијелом простору БиХ неопходно је унаприједити мониторинг пројеката одрживог повратка:

- технички и кадровски ојачати капацитете регионалних центара Министарства за људска права и избјеглице и
- унаприједити процес мониторинга заједничких пројеката интегрисаног повратка и реконструкције уз међусобну сарадњу и размјену информација између институција, обезбјеђујући на тај начин неопходан ниво координације овог процеса.

1.5. Обезбјеђење поузданих показатеља о потребама у сврху изналажења трајних рјешења проблема расељавања

Од потписивања мировног споразума прошло више од 14 година. Тешко је рећи колико је избјеглица и расељених лица пронашло трајна рјешења кроз повратак. Остварени су резултати у процесу повратка, реконструкцији стамбених јединица и одрживом повратку, али за разлику од доста добро „снимљеног“ стања у смислу потреба унутар процеса повратка, не постоје тачне евиденције о броју реинтегрисаних повратника у ранија мјеста пребивалишта.

1.5. Унаприједити базу података о потенцијалним корисницима помоћи којима су потребна трајна рјешења, путем подршке и укључивања свих надлежних органа и служби у БиХ, релевантних међународних институција и организација, цивилног друштва и невладиног сектора, а посебно удружења која представљају избјеглице, расељена лица и повратнике:

- Дорадити софтвер/веб апликацију бх. једнообразне базе података која би омогућила приоритизацију захтјева за реконструкцијом укључивањем нових могућности за евидентирање докумената којима се доказује испуњавање општих и посебних критерија за добивање помоћи, ранијег кориштења помоћи чиме би се вршила deregистрација потенцијалних корисника, унос података о стању стамбене јединице и слике ситуације на терену, са оквирном процјеном трошкова санације;
- Успоставити јединствену базу података о повратницима у БиХ и на основу ње дефинисати програмске задатке.

1.6. Коначно затварање колективних смјештаја

Затварање колективних центара је несумњив приоритет. Стога је неопходно осмислити децидне и једнообразне критерије за процјену посебних потреба станара у колективним центрима/алтернативном смјештају како би се дефинисале дугорочне мјере за постизање трајног рјешења.

За коначно затварање колективних центара потребан је транспарентан и мултидисциплинаран приступ за обезбјеђење трајних рјешења за људе који су смјештени у колективним центрима.

1.6. У циљу коначног затварања колективних смјештаја утврдити методологију снимања стања у овој области на подручју БиХ:

- У складу са стварним и исказаним потребама тренутних корисника колективних центара израдити програме и пројекте који ће за циљ имати потпуно пражњење овог вида становања. Нарочиту пажњу неопходно је посветити посебно рањивим категоријама као што су дјеца без родитеља, самохране мајке, стари, болесни и инвалидна лица, како би се обезбиједио адекватан приступ њиховим правима.
- Обавити свеобухватно индивидуално профилисање свих станара у колективним центрима/алтернативном смјештају ради осмишљавања примјерених трајних рјешења за најугроженија лица (од јединствених пројеката повратка, до обезбјеђења институционалне заштите и/или социјалног становања у мјестима расељења итд.);
- Утврдити и обезбиједити законске и процедуралне мјере заштите које уређују процес уз потпуно поштивање права расељених лица, укључујући спречавање посљедица присилних деложација на лица која су у стању потребе и обезбиједити приступ достојанственом и трајном становању за лица у стању потребе;
- Ограничити свако ново смјештање у постојеће колективне облике збрињавања и спријечити формирање и настанак нових, било формалних, било неформалних колективних облика стамбеног збрињавања, те умјесто тога обезбиједити други вид адекватног становања за оне који су у стању потребе.

1.7. Стамбено збрињавање лица у неповољној социјалној ситуацији

Постоји несклад између стварних потреба и могућности за финансирање различитих модалитета стамбеног збрињавања у циљу изналажења трајних рјешења за расељена лица и остале социјално угрожене категорије становништва у потреби за социјалним становањем.

Такође, постоји потреба и за другим врстама трајних рјешења проблема расељавања.

- 1.7.** Паралелно са процесом обнове изнајзати адекватна рјешења за стамбено збрињавање и других лица у неповољној социјалној ситуацији, за која се трајна рјешења не могу обезбиједити обновом њихових пријератних домова, те с тим у вези, развити нову стратегију приступа становању у БиХ, са посебним фокусом на социјално угрожене категорије становништва по више основа:
- У складу са општим циљевима на економској обнови, развоју и сарадњи, промовисати недеискриминирајући приступ праву на становање, одржив стамбени и урбани развој, укључујући усавршавање инструмената за просперитетна побољшања у овој области, са посебним фокусом на обезбјеђење приступа одговарајућим стамбеним рјешењима скројеним према потребама најугроженијих, односно људима којима је потребна социјална заштита;
 - Утврдити основна начела координисања акитивности, усклађивања политика и планова органа власти БиХ и међународне заједнице у области стамбене политике;
 - Предузимати одговарајуће активности како би се промовисало, штитило и обезбјеђивало потпуно и прогресивно остваривање права на становање, са посебним фокусом на приступ адекватном становању за угрожене категорије становништва;
 - Створити адекватан правни оквир, прикладно институционално уређење и усвојити политике које ће бити на трагу недискриминаторског приступа становању за све;
 - Јасно дефинисати потребе, циљеве и циљне групе, стандарде и процедуре за мониторинг резултата како би се спријечила било каква дискриминација у приступу становању, а узимајући у обзир интердисциплинарност са осталим политикама;
 - Обезбјеђење становања за угрожене категорије становништва захтијева акције не само државне управе на свим нивоима власти него и свих сегмената друштва, укључујући приватни сектор, невладине организације као и партнерске организације међународне заједнице. Такође, самим угроженим категоријама становништва, као и институцијама цивилног друштва треба омогућити да узму проактивну улогу кроз партиципативне механизме у дефинисању одговарајућих програма.

2. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области безбједности повратника

Упркос генерално задовољавајућој безбједносној ситуацији у БиХ, изолирани инциденти који се дешавају „мањинским“ повратницима, који се не истражују и не гоне кривично на задовољавајући начин, и стална широко присутна загађеност минама, препреке су за повратак. Поред тога, идентификовани су и неки други проблеми у вези са којима су предложене мјере за унапређење стања у области безбједности, као што су:

- Нема адекватне координације и општег интегративног приступа позваних субјеката који су надлежни и задужени за унапређење стања безбједности у БиХ;
- Недостатак званичне осуде појединачних или групних напада на личну и имовинску безбједност повратника од стране припадника других народа, а пријављени инциденти се не истражују и кривично не гоне на задовољавајући начин;
- Средства информисања понекад неодмјерено и непровјерено својим исхитреним извјештавањем о нападима и ексцесима који се односе на повратнике и њихову имовину наносе штету суживоту и поновној интеграцији повратника у локалну заједницу.
- Нема детаљних информација о броју и карактеру инцидената у вези са нападима на повратнике и њихову имовину, нити се посебно воде евиденције у вези с тим, што је већ само по себи индикативно, али што је још важније, незадовољавајућа

је размјена информација између надлежних полицијских и судских органа и институција у вези са овим питањима. То утиче на ажурност података о исходу судских поступака у вези са поднесеним захтјевима за покретање прекршајног или кривичног поступка. Потребно је истаћи да се оцјене о стању безбједности на подручју БиХ, које дају поједине владине институције и посебно невладин сектор, често разликују. Такве оцјене су често сепаратне и субјективне, тако да објективно не могу дати глобалну слику стања на терену у овој области;

2.1. Обезбиједити да ентитетска министарства унутрашњих послова, као и службе безбједности Брчко дистрикта достављају Министарству безбједности БиХ и Министарству за људска права и избјеглице БиХ информације о нападима на повратнике и њихову имовину, посљедицама које су наступиле и мјерама које су предузете према извршиоцима тих дјела, како би били у могућности дати објективну анализу стања у предметној области и, у вези с тим, предлагати мјере за отклањање свих видова угрожавања и дискриминације према повратничкој популацији.

Министарство за људска права и избјеглице БиХ на тај начин би имало активнију улогу у координирању послова из своје надлежности, тако и у односу на сегмент безбједности повратника. Такође, ажурне информације о стању безбједности биле би доступне институцијама власти у БиХ. Безбједношћу се треба бавити на координиран начин, како би и други субјекти дали свој допринос у циљу спровођења професионалних истражних поступака и унаприједили стање у овој области.

- Етничка заступљеност запослених у полицијским структурама на подручју цијеле БиХ није задовољавајућа;

2.2. Покренути иницијативу да кадровска заступљеност и национална избалансираност запослених у полицијским структурама буде заступљена у складу са одлуком Уставног суда БиХ о конститутивности народа, чиме би била избјегнута дискриминација у запошљавању повратника у односу на домицилно становништво, а што би сигурно унаприједило стање у области безбједности.

- Констатовано је да се споро процесуирају лица за која се основано сумња да су починила ратне злочине и да један број њих живи у подручјима у којима су почињени злочини, а у та подручја су се вратили или се желе вратити припадници тзв. „мањинских“ народа. Осјећа се изостанак политике и стратегије која би се бавила оптужбама за почињене злочине на овим подручјима, тако да такав амбијент не доприноси одрживости повратка нити помаже превазилажењу страха код повратника;

2.3. Обезбиједити да Министарство цивилних послова БиХ повеже процес ревизије Стратегије за спровођење Анекса VII ДМС са процесом који води Канцеларија државног тужилаштва у припреми и усвајању државне Стратегије о ратним злочинима. Обезбиједити координацију којом ће се помоћи побољшање безбједносне ситуације повратника. Природа такве координације захтијева даље заједничке активности Министарства цивилних послова БиХ и Канцеларије државног тужилаштва.

- Има различитих догађаја на терену које повратници пријављују, а који се односе на пријетње на властити живот, уништавање, узурпацију и експлоатацију приватне имовине, а да се полицијске структуре не предузимају адекватне мјере, што такође не доприноси повјерењу у надлежне институције у мјестима повратка;

2.4. Интензивирати активности припадника полиције на цијелом подручју БиХ да, у оквиру реализације својих редовних и планских активности, посебну пажњу поклоне повратничкој популацији путем редовних обилазака патролних сектора и позорничких рејона, чиме ће допринијети враћању повјерења у полицију. Неопходно је истрајати на досљедном спровођењу истражних радњи и процесуирању осумњичених за почињене прекршаје и кривична дјела која су усмјерена према повратницима. Превентивно-оперативни рад и чешће присуство на терену припадника полиције допринијело би поновном успостављању оперативне комуникације са повратницима, чиме би се стање безбједности, гледано у цјелини, значајно унаприједило.

- Уочено је да приликом реализације пројеката деминирања недостаје свеобухватније предузимање мјера превентивног упозоравања на мине и да, такође, треба унаприједити институционалну комуникацију између теренских канцеларија БХ МАЦА-а, које су распоређене у оба ентитета, и представника локалних заједница;

2.5. БХ МАЦ, у оквиру Стратегије противминског дјеловања у БиХ, треба континуирано развијати партнерску сарадњу са свим релевантним субјектима у циљу обезбјеђења подршке и услова за ефикасније противминско дјеловање. Стално унапређивати комуникацију са јавношћу на тему противминског дјеловања кроз организовање едукација, с посебним освртом на начин информисања локалних заједница које имају изражен проблем загађености минама. Размјењивати информације са припадницима Цивилне заштите у вези са питањем надлежности приликом реализације планова деминирања, као и присутности деминера на неком подручју. Исто тако, нужно је организовати и подстаћи помагање одговарајућих кампања у овој области. На тај начин успоставила би се пуна сарадња између БХ МАЦ-а, Цивилне заштите и локалне заједнице у вези са поступком деминирања и обезбиједила размјена података о локацијама минско-експлозивних средстава.

- Жртве мина су законом третиране као цивилне жртве рата, а социјална и медицинска помоћ преживјелима и члановима њихових породица је минимална и недовољна, тако да немамо потпуног укључивања жртава мина у друштвену заједницу;

2.6. Подржати провођење убрзане процедуре на доношењу новог Закона о противминском дјеловању у БиХ и Стратегији противминског дјеловања у БиХ, за период 2009. – 2019. године. На овај начин би се обезбиједили услови за стабилно и континуирано финансирање и унапређење организационе структуре на свим нивоима власти, повећање безбједности грађана и квалитетна подршка и помоћ жртвама мина, њиховим породицама, као и њихово укључивање у друштвену заједницу реализацијом различитих видова програма помоћи.

- У Закону о деминирању БиХ није довољно уређена одговорност и институционална повезаност структура за спровођење противминског дјеловања на свим нивоима власти у БиХ;

2.7. Приликом израде планова деминирања треба обезбиједити да приоритети буду подручја на која се враћају избјеглице и расељена лица, тако да, поред деминирања девастираних стамбених јединица и околног земљишта и имања, треба посебну пажњу обратити и на деминирање инфраструктурних објеката у цјелини. Надлежни органи требају увести поједностављену процедуру за подношење захтјева за деминирање

- Изостанак правовременог хапшења и процесуирања једног броја лица за која се основано сумња да су починили ратне злочине доприноси општој несигурности и представља препреку повратку;

2.8. Хапшење и процесуирање свих осумњичених за ратне злочине је од значаја за одрживи повратак. С тим у вези, сва недлежна тијела задужена за ревизију и имплементацију Стратегије за спровођење Анекса VII Дејтонског мировног споразума подржавају усвајање државне Стратегије за рјешавање питања ратних злочина.

3. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области комуналне и социјалне инфраструктуре

- Постоји несразмјер између улагања у обнову инфраструктурних објеката у цјелини и потреба за санацију преостале оштећене и уништене социјалне и комуналне инфраструктуре у БиХ.
- Забрињава чињеница да немали број повратника већ годинама по повратку нема приступ електричној енергији, питкој води, нема ријешено питање отпадних вода, путних комуникација итд., као и многим другим компонентама комуналне и социјалне инфраструктуре.
- С тим у вези, Комитет о економским, социјалним и културним правима констатовао је да Босна и Херцеговина није способна да у цијелости имплементира економска, социјална и културна права.¹¹
- Поред проблема недостатака финансијских средстава потребних за обнову у цјелини, неријетке су опструкције повратка у појединим локалним заједницама дискриминаторским односом према повратницима, а у појединим срединама присутна је појава несхватљиве „незаинтересованости и непознавања“ стања потреба на властитом подручју од стране локалних власти.
- Додатан проблем чини то што један број локалних заједница не уважава стварне приоритете, тако да се инфраструктурни пројекти проводе чак и тамо гдје нема израженог интереса за повратак, што за посљедицу има да због неадекватног одабира пројеката стварни повратници остају ускраћени, чиме је одрживост њиховог повратка додатно отежана, а у неким случајевима и доведена у питање.
- Уједно, било је негативних примјера да имплементацију инфраструктурних пројеката није пратио мониторинг резултата, што је погодвало злоупотребима, а повратницима стварало неповјерење у институције.
- Надаље, због распарчаних интервенција на терену, у којима реконструкцију стамбених јединица није пратила реконструкција комуналне и социјалне инфраструктуре, долазило је до тога да су трошкови одрживог повратка по повратничкој породици били знатно увећавани.
- Квалитетнијим пројектним приступом у реализацији процеса повратка и концентрисањем помоћи на микролокалитете повратка ови трошкови сигурно би били мањи.

¹¹ Извјештај Комитета о економским, културним и социјалним правима Савјета Европе, новембар 2005. год.

- 3.1.** Приоритетно обезбиједити и удружити средства за санацију комуналне и социјалне инфраструктуре за потребе повратника који су се вратили у своје обновљене стамбене јединице, а још увијек немају приступ једном броју припадајућих права, као што су право на обновљену комуналну и социјално-јавну инфраструктуру.
Потребна средства у сврху повратка могуће је обезбиједити из сљедећих извора:
- повећаним издвајањем у годишњим буџетима на свим нивоима власти у БиХ, од међународне и домаће донаторске заједнице;
 - суфинансирања од стране различитих нивоа власти и учесника у пројекту (удруживање средстава, грађевински материјал, радна снага, као и други видови партиципације);
 - нераспоређеног вишка ПДВ-а;
 - приватизацијских фондова;
 - намјенским кредитним задужењима.
- 3.2.** Успоставити базу података о стању инфраструктуре на подручју БиХ за потребе потенцијалних корисника помоћи - повратника, путем подршке и укључивања свих надлежних органа и служби у БиХ, као и релевантних међународних институција и организација, удружења цивилног друштва која представљају расељена лица, избјеглице и повратнике.
- 3.3.** Донијети критерије за одабир приоритетних локалитета повратка (посебно притом имати у виду сиромашније општине), у којима је потребно извршити санацију инфраструктурних објеката, на основу којих би се на транспарентан начин, путем јавних конкурса, вршио одабир и имплементирали пројекти. У том правцу потребно је формирати комисије на локалном нивоу за одабир приоритетних пројеката, слично као што су формиране комисије за одабир корисника помоћи у области реконструкције стамбених јединица.
Приликом сачињавања критерија водити рачуна о јавним интересима свих субјеката у процесу. У кандидовању приоритета требају учествовати ресорне институције, међународне организације - донатори, општине, удружења повратника, као и представници МЗ-а, уз обавезу да сви предлагачи партиципирају у пројекту путем финансијске, материјалне, правне, стручне, административно-техничке, као и неких других видова помоћи, као што је контактирање и подстицање бх. дијаспоре за улагања у инфраструктуру у контексту одрживости повратка.
- 3.4.** Да Министарство за људска права и избјеглице БиХ, у складу са својом координирајућом улогом, обједињује све захтјеве и информације од значаја за обнову путне, водоводне и канализационе мреже, као и потребе за обновом објеката социјалне инфраструктуре. У том правцу је неопходно унаприједити сарадњу и у виду размјене информација са институцијама у чијој су надлежности инфраструктурни објекти, посебно са локалним властима, које ће бити примарни носиоци предлагања и имплементације пројеката.
- 3.5.** Неопходно је унаприједити сарадњу са невладиним сектором - удружењима повратника, који својим непосредним присуством на терену увијек имају „информацију више“, тако да могу бити значајан коректор могућих опструкција на терену.
За пројекте који се не реализују кроз Фонд за повратак потребно је да институције свих нивоа власти, које предлажу и имплементирају пројекте инфраструктуре, имају обавезу доставе информација о томе Министарству за људска права и избјеглице БиХ, у сврху употпуњавања јединствене базе података која се односи на стање инфраструктуре.
- 3.6.** Имајући у виду техничке специфичности инфраструктурних објеката, неопходно је да се на нивоу БиХ врши удруживање средстава за санацију, реконструкцију и изградњу објеката од највеће до најниже категорије инфраструктурних објеката. Имплементацију комплексних инфраструктурних пројеката требају изводити надлежне и стручне организације, које су законом одређене за извођење радова на заштити, одржавању и експлатацији сложенијих и захтјевнијих категорија инфраструктуре који излазе из оквира једне општине. Имплементацију пројеката

за санацију, реконструкцију и изградњу остале комуналне и јавне-социјалне инфраструктуре могу вршити општине, кантони, ентитети и Фонд за повратак БиХ. У циљу транспарентности и рационалног трошења, донатор и имплементатор ће обезбиједити одговарајући мониторинг.

- 3.7.** У периоду примјене Стратегије приоритет дати изразито неразвијеним општинама, које такав статус имају дефинисан законом или неким другим актом, као и оним општинама у којима је евидентиран стварни повратак.

3.1. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области електрификације повратничких насеља

У годинама непосредно после рата помоћ повратницима, посебно буџетска, усмјеравала се на санирање стамбених јединица, што значи да је обезбјеђење „крова над главом“ готово увијек било приоритет.

Улагања у одржив повратак, а тиме и електрификација локација/објеката реализованог и планираног повратка, постала су значајнија тек посљедњих година, након што је урађена главнина послова на поврату имовине и реконструкцији стамбеног фонда. Тај тренд данас је растући, али још увијек незадовољавајући.

Као примјер могу послужити општински подаци за 2007. годину, према којима је од укупног износа средстава уложених у одрживи повратак, гдје спадају и водовод, цесте, друштвена инфраструктура, помоћ у запошљавању и сл., само 10% (око 7 милиона КМ) уложено у електрификацију, што указује на још увијек веома велику диспропорцију између потреба и уложених средстава.

Послије „повлачења“ USAID-а, нема великих донација које би биле подршка електрификацији стамбених јединица повратника. Такођер, имајући у виду да се електрификација не може реализовати без учешћа јавних електропривредних предузећа која су и власници основних средстава и корисници прихода од електроенергетске инфраструктуре која се планира обнављати, те да су исти обавезни одржавати и развијати електроенергетски систем, идеја улагања у основна средства електропривредних предузећа, па макар и у сврху повратка, одређеном броју донатора није прихватљива.

Генерално, константно падајући тренд донација, нарочито на руралним локалитетима повратка гдје је потребно уложити већа финансијска средства у санирање електромереже за мали број повратника, резултирао је великим бројем повратничких локација/објеката без електричне енергије. Садашњи донатори, најчешће, уз реконструкцију стамбених јединица обезбјеђују мање од 10% од вриједности пројекта за потребе инфраструктуре, што увијек није намијењено електрификацији.

Електродистрибуције су се ангажовале на прикључењу стамбених јединица повратника углавном у случајевима гдје није било потребно издвојити већа финансијска средства. То су најчешће били објекти које је било могуће прикључити према Споразуму, те објекти који су добили донацију, најчешће у електроматеријалу. Тржишно оријентисана електропривредна предузећа електрификацију локација/објеката повратка за која је потребно обезбиједити већа финансијска улагања по објекту/повратнику не препознају као свој приоритет.

3.1. 1. Перманентно градити и јачати ефикасан систем размјене информација између Министарства за људска права и избјеглице БиХ и електропривреда/електродистрибуција, ресорних ентитетских и кантоналних министарстава, општина, невладиног сектора, домаћих и страних донатора у сврху праћења и евидентирања стања и потреба на терену, обезбјеђења и планирања утrophка средстава, праћења начина и динамике реализовања, те евалуације пројекта електрификације.

- 3.1. 2. Министарство за људска права и избјеглице БиХ ће, у складу са својом координирајућом улогом, **наставити прикупљати и обједињавати све информације** у вези са електрификацијом локација/објеката реализованог и планираног повратка.
- 3.1. 3. Министарство за људска права и избјеглице БиХ ће, у сарадњи с министарствима надлежним за енергетски сектор у БиХ, **радити на уклањању свих препрека за несметану електрификацију повратничких локација**, укључујући и измјене законских одредби које регулишу ова питања.
- 3.1. 4. **Електрификација локација/објеката реализованог и планираног повратка** је егзистенцијална потреба и неупитно право сваког повратника, али и интерес свих структура друштва и **треба бити препознато као приоритет** од стране свих нивоа власти, укључујући и општине, а посебно од стране електропривреда/електродистрибуција које су и власници електродистрибутивних мрежа на подручју њихове одговорности.
- 3.1. 5. Све наведене мјере морају повратницима **обезбиједити једнак и недискриминирајући приступ** електродистрибутивној мрежи на цијелој територији БиХ. У том смислу је сарадња институција власти с невладиним сектором од кључне важности.
- 3.1. 6. За потребе електрификације локација/објеката реализованог повратка Министарство за људска права и избјеглице БиХ ће једном годишње, у наредне 3 године, путем Комисије за избјеглице и расељена лица, а на основу утврђених критерија, **сачинити Листу приоритета електрификације по општинама**. Листа ће бити јавна и доступна свим релевантним субјектима, а у циљу уврштавања приоритета у годишње планове електрификације електропривреда/електродистрибуција, истим ће бити и достављена.
- 3.1. 7. Електропривреде/електродистрибуције ће своје годишње **планове електрификације усклађивати с Листом приоритета** из претходне тачке.
- 3.1. 8. Сви учесници у реализовању пројеката електрификације ће, у складу са својим надлежностима, предлагати и користити економична техничка рјешења, максимално могуће поједностављене и ефикасне процедуре, те **максимално могуће смањити административне и друге трошкове корисника/повратника**.
- 3.1. 9. У циљу превенције нових случајева реализованог повратка, гдје би повратници поново живјели у објектима без електричне енергије, **електрификација и реконструкција објеката планираног повратка морају бити синхронизовани** и укључивати обавезу прикључења санираног објекта на електродистрибутивну мрежу.
- 3.1. 10. **Обезбиједити финансијска средства за реализовање пројеката електрификације локација/објеката реализованог и планираног повратка** првенствено од стране електропривреда/електродистрибуција које су и власници електродистрибуцијских мрежа и имају одговорност за реконструкцију истих, као и свих нивоа власти укључујући и општине, и то:
- повећаним, намјенским издвајањем средстава из властитих буџета;
 - издвајањем средстава из Фонда за повратак БиХ;
 - намјенским кредитним задужењима;
 - удруживањем финансијских средстава и других видова партиципирања (материјал, радна снага и сл.);
 - анимирањем станих и домаћих донатора;
 - подстицањем и развијањем партнерства у циљу реализовања заједничког циља.

4. Идентификовани проблеми, препоруке и приједлози мјера за унапређење на пољу одрживости и реинтегрисања повратника

4.1. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области здравствене заштите

- Висока стопа неосигураних лица одраз је у највећој мјери фрагментираног правног и институционалног оквира, те чињенице да се не уплаћују доприноси за здравствено осигурање с обзиром да доприноси представљају кључни систем финансирања сектора здравства;
- Такођер, неуједначени прописи у другим областима утичу на обезбјеђење права на здравствену заштиту;
- Страх од губитка стечених права у мјестима расељења;
- Потешкоће у примјени *Споразума о начину и поступку кориштења здравствене заштите осигураних лица на територији Босне и Херцеговине, ван подручја ентитета, односно Брчко дистрикта БиХ, коме осигурана лица припадају;*

4.1.1. Покренути иницијативу у оквиру Министарства цивилних послова БиХ да се приступи измјенама и допунама Споразума о начину и поступку кориштења здравствене заштите осигураних лица на територији Босне и Херцеговине, ван подручја ентитета, односно Брчко дистрикта БиХ коме осигурана лица припадају, а у вези са приступом здравственој заштити расељених лица и повратника;

- Питање терминологије у прописима који се односе на избјеглице, расељена лица и повратнике („основна здравствена заштита“ и сл.), која није хармонизирана са терминологијом која се користи у прописима из области здравствене заштите и здравственог осигурања;

4.1.2. Покренути активности на измјенама и допунама Закона о избјеглицама из БиХ, расељеним лицима у БиХ и повратницима с циљем хармонизовања терминологије из овог закона са терминологијом која се користи у ентитетским законима и законима Брчко дистрикта БиХ, из области здравствене заштите и здравственог осигурања;

- Трајање статуса повратника није хармонизирано у свим прописима који се односе на избјеглице, расељена лица и повратнике, што за директну посљедицу има приступ праву на здравствену заштиту;

4.1.3. Покренути активности на хармонизацији времена трајања повратничког статуса у постојећој законској регулативи на свим нивоима надлежности;

- Питање континуираног и обавезног здравственог осигурања за дјецу, без обзира на статус родитеља;

4.1.4. Покренути активности да се кроз измјене и допуне постојеће законске регулативе у ентитетима и Брчко дистрикту БиХ обезбиједи рјешења на основу којих ће дјеца имати статус осигураног лица од рођења без обзира на статус њихових родитеља;

4.1.5. Покренути активности да се кроз измјене и допуне постојеће законске регулативе у ентитетима и Брчко дистрикту БиХ обезбиједи рјешења на основу којих ће дјеца за вријеме редовног школовања у основним и средњим школама, односно редовног студирања на високошколским установама бити здравствено осигурана, уколико нису осигурана по основу осигурања родитеља, а до навршене 26. године живота;

- Проблем остваривања здравствене заштите неосигураних лица изнад 65 година старости;

4.1.6. Покренути активности да се кроз измјене и допуне постојеће законске регулативе у ентитетима и Брчко дистрикту БиХ обезбиједи рјешења на основу којих ће лице из старије добне скупине (неосигурана лица изнад 65 година старости) бити здравствено осигурано, без обзира на дужне сроднике;

- Проблем рокова за пријављивање на завод за запошљавање на основу којег се остварује право на здравствену заштиту;

4.1.7. Покренути активности да се кроз измјене и допуне постојећих прописа уклоне рокови за пријаву на завод за запошљавање што је основ за здравствено осигурање незапослених лица;

- Недовољна информираност повратника о могућностима остваривања права на здравствену заштиту;
- Постојећи правни оквир не узима у обзир специфичну ситуацију повратника како у погледу приступа праву на здравствену заштиту, тако и у погледу услова за кориштење здравствене заштите, тј. партиципације;

4.1.8. Хармонизовати и избалансирати неуједначене услове кориштења здравствене заштите како би се омогућило повратницима кориштење здравствене заштите у мјестима повратка, нарочито када су у питању неподударна рјешења у вези са ослобађањем од плаћања партиципације за поједине категорије лица;

- Лица која су осигурана искључиво на основу статуса расељеног лица/повратника, јер то право нису могла стећи по било којем другом основу суочит ће се са проблемом стицања здравствене заштите по неком другом основу након губитка тог статуса и здравствене заштите по основу тог статуса;
- Повратник, као категорија осигураног лица, није препознат у свим постојећим законима из области здравствене заштите и здравственог осигурања на нивоу ентитета, односно Брчко дистрикта БиХ.

4.1.9. Омогућити лицима која су здравствено осигурана искључиво по основу статуса расељеног лица/повратника да се несметано укључе у систем здравственог осигурања након престанка тог статуса (нпр., она лица која су у једва бољем положају него лица која имају право на здравствено осигурање као социјалне категорије те стога не могу бити осигурани чак ни по том основу, а спадају у категорију угрожених лица).

- Расељена лица и повратници се сусрећу са истовјетним проблемима као и све друге угрожене категорије становништва које не могу остварити право носиоца здравственог осигурања, као и додатним проблемима усљед расељености;

4.1.10. Покренути иницијативу за усклађивање законских прописа којима се регулише статус одређених категорија (цивилне жртве рата, ратни војни инвалиди, породице погинулих бораца, породице у стању социјалне потребе итд.), а који утичу на остваривање права на здравствену заштиту;

4.2. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области образовања

- Правне препреке – недостатак воље код локалних власти да досљедно поштују, штите и остварују људска права повратника, нарочито њихова економска и социјална права, и даље представља велику препреку одрживом повратку;
- Недовршен процес ускалђивања државних и ентитетских, односно кантоналних закона и подзаконских аката из области образовања;
- Проблем непроналажења трајнијих рјешења за питања образовања повратника и задовољавање посебних потреба и права свих конститутивних народа и националних мањина;
- Недостатак воље код локалних власти да досљедно поштују, проводе потписане споразуме из области остваривања права на образовање и даље представља велику препреку одрживом повратку;
- Проблем критерија о називима школа, школским симболима и школским манифестацијама;
- Политизација образовања је и даље присутна, наставни планови и програми су подијељени и дефинисани на националним основама;
- Поједини уџбеници из националних предмета (језик и књижевност, историја, географија и вјеронаука), потичу сегрегацију, истичу културу само једног народа, истичу угроженост властитог народа, недовољно потичу на развој критичког мишљења и инклузије у образовању;
- Различита пракса у изучавању националне групе предмета;
- Није обезбијеђено да се национална група предмета изучава ситематски и континуирано у подручјима гдје је број ученика испод педагошког стандарда;
- Присуство дискриминације и сегрегације ученика у пракси;
- Није елиминисана пракса превоза ученика у једнонационалне школе изван њиховог уписног подручја;
- Још увијек су сложене и неуједначене процедуре признавања иностраних школских исправа;
- Економске потешкоће и недостатак механизма за пружање подршке утичу на доступност и приступачност образовања за дјецу повратнике и расељена лица;
- Изражени проблеми и различите праксе у остваривању права на образовање како повратничке, тако и домицилне популације у пограничним подручјима у БиХ.

4.2.1. Док се не успоставе трајна, системска рјешења у области образовања на нивоу БиХ, ревизијом Стратегије треба се тражити досљедно провођење Привременог споразума о задовољавању посебних потреба и права повратника, како би се заштитила дјеца повратника и како област образовања не би била кочница повратка расељених и избјеглих лица и њихове дјеце;

- 4.2.2. Одбор за координацију спровођења Привременог споразума треба да настави са радом док се не успостави хармонизован систем и редовни механизми контроле у образовном систему;
- 4.2.3. Потребно је инсистирати на примјени Оквирног закона о основном и средњем образовању. У складу са донесеним оквирним законима на нивоу државе, урадити ентитетске законе, законе Брчко дистрикта БиХ и кантоналне законе, као и подзаконске акте;
- 4.2.4. Заштити дјецу од манипулација и злоупотреба;
- 4.2.5. Преиспитати постојеће и утврдити нове критерије о називима школа, школским симболима и школским манифестацијама и досљедно проводити исте;
- 4.2.6. Креирати и израдити оквирне циљеве и заједничке стандарде за наставне планове и програме;
- 4.2.7. Креирати и проводити школске програме ваннаставних, културних и других активности и програме локалне заједнице за развијање толеранције и разумијевања за „другачије и различито“;
- 4.2.8. Обезбиједити већа буџетска средства за подршку надлежним министарствима за образовање;
- 4.2.9. Предузети мјере и информисати повратнике и расељена лица о њиховим правима и постојећим механизмима за кориштење правних лијекова;
- 4.2.10. Заједно са надлежним министарствима, регионални центри Министарства за људска права и избјеглице БиХ у Сарајеву, Бањој Луци, Тузли и Мостару требају надгледати спровођење потписаних споразума и додатно обезбиједити неопходан ниво координације и хармонизације активности у области остваривања права на образовање расељених лица и повратника;
- 4.2.11. Едуковати наставни кадар о реаговању на специфичне психо-социјалне и педагошке потребе расељене и повратничке дјеце, чиме се олакшава њихова реинтеграција у повратничко друштво;
- 4.2.12. Континуирано едуковати наставни кадар у школи промовисати и развијати толеранцију и прихватање и разумијевање „другачијег и различитог“;
- 4.2.13. Побољшати капацитет наставног кадра у подручним повратничким школама и школама са комбинованим разредима;
- 4.2.14. У областима повратка едуковати и подржати наставни кадар који се суочава са проблемом недостатка школских ресурса и компликацијама у наставном плану и програму;
- 4.2.15. Успоставити начин за лакши приступ образовању за социјално угрожена лица и лица у економски неповољном положају због расељености и тешке повратничке реалности.

4.3. Идентификовани проблеми и препоруке из области унапређења стања у области рада и запошљавања

- Главне препреке остваривању права на рад у Босни и Херцеговини су сложено економско стање, спори опоравак привреде као и недовршени процес транзиције власништва, као и присуство дискриминације у пракси рада и запошљавања;
- На цијелом простору Босне и Херцеговине повратници се тешко интегришу јер нису у могућности да обезбиједи основне егзистенцијалне услове за живот и често им је ускраћено право на рад и запошљавање под једнаким условима;
- Приступ, у пракси, праву на здравствену заштиту расељених лица и повратника уско је везан за остваривање права на рад;
- Рокови за пријаву на биро за запошљавање по повратку представљају проблем за повратнике и директно погађају одрживост повратка. Многи повратници се суочавају са тешкоћама у поштивању задатих рокова, било услед недостатка информација, непосједовања докумената, болести и физичке немогућности пријављивања итд. Чињеница да се нису пријавили на биро у задатом року често резултира губитком бројних других права и бенефиција, као што је здравствено осигурање;
- Непостојање службене евиденције о стварном броју повратника с обзиром да је стварни број повратника тешко утврдити зато што постоје повратници који су ушли у посјед своје имовине и недуго након тога исту продали, замијенили и промијенили мјесто пребивалишта;
- Недостају програми квалификације, преквалификације, доквалификације радно способне снаге из повратничке популације.

4.3.1. Испоштовати Одлуку Уставног суда БиХ о конститутивности народа у БиХ кроз запошљавање повратника у органима власти, институцијама, управама и јавним предузећима у којима је држава већински власник са циљем постизања принципа у складу са пописом становништва из 1991. године и учинити веће напоре, укључујући доношење и спровођење неопходних спроведбених прописа, како би се испоштовале и обезбиједиле уставне и законске одредбе о приступу праву на запошљавање без дискриминације;   4.3.2. Увести мјере запошљавања с циљем промовисања свих облика запошљавања, самозапошљавања, преквалификације или доквалификације радне снаге;   4.3.3. Промовисати запошљавање циљаних група бх. становништва, као што су повратници и расељена лица и у буџетима обезбиједити средства за подстицање привредних субјеката на активностима запошљавања повратника и расељених лица;   4.3.4. У буџетима надлежних министарстава издвојити значајнија средства за финансирање самозапошљавања, преквалификације и доквалификације повратника и расељених лица. Посебно посветити пажњу пласирању већих средстава за оне повратнике који се баве пољопривредом и сточарством;   4.3.5. У надлежним бироима за запошљавање издвојити знатнија средства за запошљавање повратника и расељених лица, нпр., суфинансирањем плата или доприноса у одређеном периоду за запосленог повратника и расељено лице;   4.3.6. У Фонду за повратак БиХ, кроз ставку подршке одрживом повратку, обезбиједити финансијска средства намијењена запошљавању повратника и расељених лица;   4.3.7. Радити на промовисању програма запошљавања повратника и расељених лица с циљем обезбјеђења донаторских средстава за финансирање пројеката микрокредитирања, различитих облика бесповратне помоћи за започињање радних дјелатности као и процјене стручног оспособљавања и преквалификације;

- 4.3.8.** Ојачати механизме у општинама повратка како би обезбиједили једнакост, недискриминацију и пуну интеграцију повратника у локалну заједницу, укључујући их у сектор рада и запошљавања;
- 4.3.9.** Успоставити механизме сталног и што потпунијег информисања расељених лица и повратника о програмима запошљавања с циљем равноправног учешћа на тржишту рада;
- 4.3.10.** У оквиру институција које су надлежне за област рада и запошљавања у Босни и Херцеговини анализирати законска рјешења и предложити мјере за побољшање стања у домену остваривања права на рад и запошљавање повратника и расељених лица.

4.4. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у области социјалне и пензионо-инвалидске заштите

Мада је Анексом VII ДМС у члану 2. утврђено да се морају створити погодни услови за повратак и да се морају између осталог створити социјални услови погодни за добровољни повратак без дискриминације, то се код остваривања социјалних права тешко остварује.

Постојеће законодавство не обезбјеђује једнак ниво социјалне заштите свим категоријама становништва међу којима је и расељеничко-повратничка популација. С друге стране, постизање минималног стандарда на цијелом подручју државе обавеза је у свјетлу припрема за интеграцију у Европску унију.

На свом 58. састанку, у новембру 2005. године, Комитет о економским, социјалним и културним правима УН размотрио је Иницијални извјештај БиХ о имплементацији Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима, и закључио: „Комитет изражава своју забринутост што повратници, посебно они који су етничка мањина, често немају приступ социјалној и здравственој заштити, образовању и другим економским, социјалним и културним правима, чиме се омета њихов одрживи повратак у њихове заједнице“, те усвојио сљедећу препоруку: „Комитет позива државу-чланицу да појача своје напоре на обезбјеђењу одрживог повратка избјеглица у своје домове обезбјеђујући им једнако уживање права из пакта, посебно у подручју социјалне и здравствене заштите и образовања. Обезбјеђење права на социјалну помоћ расељеним лицима и повратницима, које нису споменуте ни у Закону о социјалној заштити у ФБиХ ни у РС, остављено је у „слободној вољи“ надлежних органа власти. Могуће је да ове категорије становништва не могу поднијети захтјев за остваривање права на помоћ због услова да захтјев мора садржавати доказ о пребивалиштву у ФБиХ и у РС и због чињенице да их одредбе закона не дефинишу као потенцијалне категорије корисника социјалне помоћи.“

Главне препреке у остваривању права на социјалну заштиту те пензијско и инвалидско осигурање расељеним лицима и повратницима у БиХ су:

- Неуједначеност међуентитетских прописа у БиХ онемогућава остваривање права на социјалну заштиту по истом основу и у истим износима за све грађане БиХ, са рефлексијом на избјеглице, расељена лица и повратнике;
- Законски није дефинисано основно право сваког грађанина БиХ на минимум социјалне заштите (социјални минимум);
- Неуједначен однос према повратницима у смислу остваривања права из социјалне заштите;
- Недостатак средстава за социјалну заштиту на ентитетском нивоу, што се рефлектује на кантоне у ФБиХ и на општине у РС, а што нарочито погађа сва лица у стању крајње социјалне помоћи, посебно расељена лица и повратнике;
- Спорост у рјешавању захтјева за права из социјалне заштите у мјестима повратка;
- У неким кантонима ФБиХ одредба да се социјално заштитна права могу остварити тек по истеку рока од 6 до 12 мјесеци од дана пријављивања пребивалишта није у складу са међународним прописима о заштити људских права, што доводи у посебно неповољан положај повратнике;
- Хронични кадровски дефицит, материјално-техничка неопремљеност у оба ентитета за посљедицу има низак ниво квалитета остваривања социјално заштитних права, а национална неизбалансираност запослених у службама социјалне заштите/центрама за социјални рад доприноси одређеном неповјерењу у систем социјалне заштите од стране повратничке популације;
- Растуће сиромаштво у популацији избјеглица, расељених лица и повратника и све већа социјална искљученост;
- У циљу једнакоправности третирања и заштите људских права повратника корисника пензија, потребно је да носиоци пензијско-инвалидског осигурања у оба ентитета покрену активности ради измјене и допуне Споразума о међусобним

правима и обавезама у провођењу пензијског и инвалидског осигурања на јединственом правном и економском подручју БиХ. На тај начин постигло би се да повратници пензионери у пријератно мјесто живљења, буду изједначени са пензионерима којима носилац пензионог и инвалидског осигурања тог ентитета уплаћује пензију, и тако би се избјегла „дискриминација“ у висини исплате пензије уколико је иста у другом ентитету виша, јер су проблеми настали због различитих шема за израчунавање пензија и различитих износа пензија у сваком ентитету, с циљем јачања приступа пензијама за повратнике који се враћају из једног ентитета у други.¹² На ово обавезује и пресуда Европског суда за људска права у Страсбоуру – Д. К. против БиХ.

- Евидентно је да одговорне власти не проводе у задовољавајућој мјери активности које би резултирале адекватном информисаношћу повратничке популације о социјално заштитним правима.

4.4.1. Покренути иницијативу за законско утврђивање минимума социјалне заштите (социјални минимум) и социјалне помоћи за социјално угрожене групе у стању социјалне потребе, међу којима су и повратници и расељена лица.   4.4.2. Покренути иницијативу за хармонизацијом ентитетских закона и закона Брчко дистрикта БиХ о социјалној заштити, заштити цивилних жртава рата и дјечијој заштити у смислу дефинисања основних права, критерија и корисника уз алоцирање већих финансијских средства од стране влада оба ентитета.   4.4.3. Јачати кадровске и техничке капацитете центара за социјални рад у оба ентитета уз утврђивање стандарда, процедура и норматива ради пружања ефикаснијих услуга корисницима - повратницима и расељеним лицима.   4.4.4. Усвојити измјене и допуне међуентитетског Споразума о међусобним правима и обавезама у провођењу пензијског и инвалидског осигурања на јединственом правном и економском подручју БиХ.   4.4.5. Успоставити механизме који обезбјеђују вођење евиденција о повратницима у БиХ ради утврђивања броја стварних и потенцијалних повратника, да би се могле планирати мјере и методе социо-економског збрињавања.   4.4.6. Центри за социјални рад и надлежни органи на свим нивоима власти требају континуирано проводити циљану и интензивну медијску кампању и друге облике иступања према јавности о информисању повратника и расељених лица о њиховим социјалним правима.   4.4.7. У локалним заједницама формирати мултидисциплинарне тимове са представницима (центара за социјални рад, надлежних општинских органа, невладиних организација, медицинских установа) који би на основу процјена планирали акције усмјерене ка социјалном збрињавању повратника.   4.4.8. У случајевима када то одговара повратницима, омогућити задржавање претходно остварених социјалних права док се у БиХ не постигне хармонизација легислативе из ове области.   4.4.9. Измјеном законских прописа поједноставити процедуре и могућности чешћег остваривања једнократних новчаних помоћи које су се, као вид социјалних давања, веома афирмисале у пракси.   4.4.10. Успоставити трајну сарадњу са невладиним организацијама које се баве и пружањем социјалних услуга и обезбјеђењем помоћи социјално интервентног <u>карактера</u> расељеничкој и повратничкој популацији.   4.4.11. Повећати издвајања за пројекте одрживог повратка на свим нивоима, који би циљано садржавали ставку за социјалне потребе повратника.

¹² Сугестије и препоруке Комитета о економским, социјалним и културним правима УН - препорука бр. 42.

5. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење стања у реализовању приступа праву на поврат имовине и станарских права

- *Дужина управних поступака и управних спорова као и спорова пред редовним судовима*

Евидентирано је да се велики број захтјева за поврат имовине више пута враћа из управног спора на управни поступак и обрнуто. Из ових разлога поједини случајеви се налазе у поступку одлучивања дужи низ година, што је, у сваком случају, у супротности са потребом експедитивног рјешевања поврата имовине.

5.1. Потребно је да се управни и судски органи у управним поступцима и управним споровима придржавају релевантних одредби Закона о управном поступку и Закона о управним споровима како би се обезбиједило што брже рјешавање имовинских поступака/спорова, а све у циљу брже и потпуне имплементације Анекса VII Дејтонског мировног споразума.

Такође, евидентни су проблеми везани за трајање парничног поступка пред надлежним судовима, у случајевима гдје суд треба да одлучи о претходном питању (нпр., поништење уговора о замјени имовине).

5.2. Препоручује са надлежним судовима у Босни и Херцеговини да предмете/тужбене захтјеве који су им упућени за рјешавање претходног питања, по прекинутим управним поступцима код локалних стамбених органа, исте рјешавају по хитном поступку и тако допринесу правовременом окончању поступака за поврат имовине као и подизању нивоа правне сигурности.

- *Немогућност повратка расељених лица и избјеглица у пријератне домове*

Иако је формално правно значајном броју подносилаца захтјева за поврат имовине признат статус власника и носиоца станарског права (НСП), исти нису у могућности да то своје право фактички и остваре зато што имовина не постоји, или постоји, али у битно измијењеном стању, тј. промијењена јој је намјена.

Тако, на примјер, воде се спорови око законитости спроведене демолиције којом је уклоњена имовина оштећена у току ратних дејстава.

Поред наведеног, воде се и спорови у којима пријератни носиоци станарског права/власници имовине оспоравају законитост новоизграђених објеката од стране трећих лица, а по одобрењу надлежних власти, на мјестима постојања њихових пријератних домова.

У одређеним подручјима Босне и Херцеговине примјетан је и знатан број спорова иницираних од стране пријератних корисника имовине којим се оспорава законитост проведене експропријације.

5.3. Избјеглице и расељена лица која су *де јуре* вратила своје стамбене јединице, али је стварни поврат онемогућен чињеницом да та имовина више не постоји, не могу сносити негативне посљедице одлука по основу којих су изгубили своју имовину. Органи одговорни за немогућност поврата стамбених јединица због демолиције, експропријације, промјене урбанистичких и регулационих планова, градње од стране трећих лица и сл. дужни су омогућити поврат у пређашње стање путем реконструкције, додјеле замјенске стамбене јединице или додјелом правичне новчане накнаде.

Исто тако, потребно је нагласити да се у тешком положају налазе лица чији су домови порушени усљед ратних дејстава, а након тога измијењеним регулационим планом од стране локалних органа власти тим лицима је онемогућено да на истом локалитету поново саграде/реконструишу своје пријератне домове.

5.4. Препоручује се надлежним управним органима, судовима у управним споровима, тј. судовима који рјешавају у парничном поступку да у свим случајевима везаним за поврат имовине избјеглица, ресељених лица/повратника, ангажују сва расположива средства како би све неријешене случајеве што прије окончали и на тај начин омогућили свим расељеним лицима да се врате у своје пријератне домове.

- *Посебни случајеви*

Потребно је истаћи да постоји и знатан број неријешених случајева који су везани за члан 4. Закона о стамбеним односима. Овај члан регулише питање додјеле станова за привремени смјештај, као што су привремени раднички станови на градилиштима, у баракама и слично, станови везани за вршење службене дужности, просторије за нужни смјештај, а на којима се није могло стећи станарско право.

Предметне стамбене јединице су биле једино и трајно стамбено рјешење њихових пријератних корисника. Међутим, закони који су регулисали поврат имовине као и судска пракса настала из ових закона, онемогућили су знатном броју лица поврат у њихове предратне домове.

Додатна тежина овога проблема произилази из чињенице да корисници ових стамбених јединица у великом броју случајева спадају у категорије социјално угроженог становништва у Босни и Херцеговини.

5.5. Потребно је да надлежне ентитетске, кантоналне и општинске власти расељеним лицима, чији су домови биле стамбене јединице из члана 4. Закона о стамбеним односима, обезбиједи, гдје је то могуће, повратак у пријератне домове. У случајевима гдје ово није могуће, а повратници испуњавају за то законске услове, потребно је да надлежни органи власти приоритетно ријеше ове случајеве кроз програме/пројекте социјалног стамбеног збрињавања.

У вези са питањем поврата имовине и станарских права треба истаћи један специфичан проблем који је карактеристичан у Републици Српској, а односи се на поврат имовине и станова који су били предмет преноса права располагања (замјена, продаја и сл.), у спорном периоду на релацији Република Хрватска - Босна и Херцеговина, углавном са подручја Републике Српске. У таквим случајевима прекинут је управни поступак, надлежни судови рјешавају као претходно питање ваљаност уговора о преносу права располагања, те након правоснажних пресуда управни органи у Републици Српској настављају поступак извршења.

5.6. Како у рјешавању судбине замијењене имовине, односно продате имовине на релацији Република Хрватска - Босна и Херцеговина долази до једностраног извршења правоснажних судских пресуда само у Босни и Херцеговини, односно у Републици Српској, потребно је у оваквим правним ситуацијама захтијевати да се примјењује институт признања страних судских пресуда, тј. да судови у Републици Хрватској признају такве пресуде на основу којих би се, по принципу реципроцитета, истовремено проводио извршни поступак и на тај начин странкама које су били партнери у замјени непокретности омогућио улазак у посјед своје имовине и успостава власништва над имовином која је била предметом преноса права располагања.

- *Поврат војних станова*

Комисија за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица правни је наследник ЦРПЦ комисије коју су чинили представници међународне заједнице и чији мандат је био потврђивање станарских права, права власништва и права посједа на потраживаној имовини, на дан 01. 04. 1992. године.

Мандат и надлежности Комисије регулисани су Споразумом закљученим између Савјета министара БиХ, Владе Федерације БиХ и Владе Републике Српске о преносу надлежности и наставку финансирања и рада Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица у складу са чланом XVI Анекса VII Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини.

Питање рјешавања судбине војних станова, који су били власништво пријашњег Федералног министарства одбране, а од октобра 2007. године одлуком Владе Федерације Босне и Херцеговине у надлежности Службе заједничких послова Владе Федерације, још увијек су и надлежност Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица, с обзиром да су у предметима поврата војних станова уложени захтјеви за преиспитивање од стране Службе заједничких послова Владе Федерације БиХ.

- 5.7.** У вези са питањем рјешавања судбине војних станова у Босни и Херцеговини, а због знатног кашњења Владе Федерације БиХ у преносу надлежности са пријашњег Федералног министарства одбране на Службу заједничких послова Владе Федерације, Служба заједничких послова Владе Федерације БиХ и локални стамбени органи у БиХ у обавези су окончати поступак извршења по одлуци Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица, у правним ситуацијама гдје по одлуци Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица није покренут управни спор.
- 5.8.** У циљу окончања повратка и имплементације Анекса VII Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, Управном одјељењу Суда БиХ упутит ће се препорука за давање приоритета предметима/тужбеним захтјевима у управном спору упућеним на одлуку Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица.

Комисија за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица од децембра 2007. године заприма и тужбене захтјеве који су покренути код Суда Босне и Херцеговине, по одлуци Комисије за људска права при Уставном суду БиХ, којом је наређено властима Босне и Херцеговине да омогуће странкама које су незадовољне одлуком Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица покретање управног спора код Суда Босне и Херцеговине у року од 60 дана од дана пријема одлуке Комисије која је коначна, обавезна и извршна.

Комисија за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица у току 2008. године очекује цца 200 тужбених захтјева, чије рјешавање у дијелу од око цца 20% од укупног броја поднесених тужбених захтјева може утицати на процес повратка расељених лица и избјеглица у Босни и Херцеговини.

- 5.9.** Потребно је да надлежни органи уклоне све административне препреке за поврат и несметано уживање непокретности које не служе за становање (обрадиво земљиште, шумско земљиште, пословни простори и сл.), те да поступак поврата ове имовине максимално поједноставе.

6. Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење приступа праву на накнаду штете - компензацију

Идентификован је одређен број изазова за уређење и остваривање права на компензацију у складу са Анексом VII Дејтонског мировног споразума, укључујући:

- опасност од евентуалних негативних посљедица које увођење права на компензацију може имати по процес повратка;
- непостојање домаћег правног оквира за ово питање;
- пропуштена прилика да се од потписивања Дејтонског споразума до данас ово питање уреди у складу са одредбама самога Анекса VII Дејтонског споразума;
- недефинисаност, у контексту БиХ и Анекса VII, компензације, њеног обима, као и временског оквира унутар којег би се требала реализовати;
- потреба за дефинисањем потенцијалних корисника и приоритета код права на компензацију;
- усклађивање различитих ставова надлежних власти у БиХ о овом питању те постизање оквирног договора који би допринио рјешавању проблема најугроженијих категорија становништва у БиХ;
- изналагање буџетских могућности и капацитета за рјешавање овог скупог процеса.

Главни проблеми и питања везана за накнаду штете-компензацију су сљедећа:

- дефиниција компензације;
- обим онога што би компензација требала покрити;
- идентификовање надлежних нивоа власти за рјешавања ових питања;
- закони и законски прописи у складу са којима треба да се разматра компензација;
- могуће импликације какве би у овом тренутку компензација имала на процес повратка и др.

С једне стране, постоји забринутост да би у овом тренутку, у случају да буде обезбјеђена, компензација омела активности на повратку. С друге стране, наглашена је обавеза државе да ријешава и ово питање и очекивања су корисника из ове категорије грађана БиХ да се и овај облик рјешења из Дејтонског мировног споразума уреди прописима у БиХ.

Поларизирана гледишта крећу се од захтјева једних да се ништа на овом плану не смије рјешавати прије него се оконча процес повратка у БиХ, до оних других који траже да се ово право одмах уреди у Босни и Херцеговини и омогући приступ корисницима по истом, али не само за штету која је претрпљена на стамбеним јединицама, него и за штету на укупној непокретној и покретној имовини расељених лица и избјеглица.

Међутим, опште је прихваћено тумачење OHR-а, тачније појашњење смисла овог института из Анекса VII Дејтонског мировног споразума да се компензација у смислу одредби Анекса VII односи само на компензацију за стамбену јединицу или дом.

Износ компензације треба бити ограничен на суму која је адекватна за обезбјеђење минималних стамбених услова у складу са важећим прописима.

Узевши у обзир отворена питања, компензација која би се дала у овом тренутку треба бити ограничена само на лица која се не могу вратити, те да не би требало предузимати никакве активности које би ометале процес повратка који је у току.

Један дио представника невладиног сектора инсистирао је на томе да бх. законодавство и међународно право, укључујући и европско право о људским правима, морају бити испоштовани.

ОНР и UNHCR су подсјетили на право лица да траже компензацију у складу са домаћим, али и међународним и европским правом (како је то зајамчено "Дејтонским мировним споразумом" у Анексу IV, Анексу VI и Анексу VII).

Даље, компензациона шема, договорена у сврху Анекса VII, треба бити подршка посебно онима из рањивих категорија, којима се не може помоћи стандардним средствима којима се подржава повратак путем реконструкције стамбених објеката расељених лица и повратника.

Детаљно се расправљало о "адекватној компензацији" *версус* "финансијске компензације". Поједини представници у радној групи били су против термина "новчана компензација".

Радна група је сматрала да је циљ компензације, у складу са Анексом VII, да се обезбиједи поновна успостава приступа адекватном дому. Сугерисана су и алтернативна рјешења за новчану/финансијску компензацију за угрожене кориснике. Напримјер, један од модела је да би општине могле изградити станове за угрожена лица које бораве у колективном смјештају уз кориштење средстава од компензације која би се евентуално дала тим лицима на име њихових пријашњих стамбених јединица којима је неопходна реконструкција.

Право на адекватну компензацију приоритетно треба бити обезбјеђено за лица која се из објективних разлога не могу вратити у њихове стамбене објекте, јер припадају посебним социјалним категоријама:

- тешки инвалиди, трауматизирана лица, лица која овисе о помоћи других људи;
- лица која су изгубила свој стамбени објекат усљед промјене регулационог плана, експропријације, изградње од стране трећих лица итд.; лица која се не могу вратити у њихове стамбене објекте због непостојања основне инфраструктуре или недоступности социјалних услуга;
- остала лица под условима предвиђеним релевантним прописима.

Наглашена је потреба да надлежна државна, ентитетска и кантонална министарства и органи у што краћем року од усвајања ревидиране "Стратегије за имплементацију Анекса VII Дејтонског мировног споразума" направе процјену и дају солидан преглед стварне ситуације, заједно са надлежним службама Брчко дистрикта БиХ, путем општинских канцеларија у БиХ те у блиској сарадњи са UNHCR-ом, а што би послужило као основа за израду релевантних прописа из предметне области.

Врло је важно у оквиру израде прописа регулисати сљедећа питања:

- дефиницију категорије лица које ће имати право на приоритетну компензацију;
- врсте компензацијских шема;
- период који покрива право на компензацију;
- процедурална питања, надлежне органе и др.

Рјешавање компензације у БиХ не смије ни на који начин негативно утицати на процес повратка те, с тим у вези, важно је постићи таква рјешења да средства за рјешавање проблематике повратка и компензације буду посебно испланирана и наведена у циљаним буџетима.

Радна група се усагласила да компензација, у контексту Анекса VII, у овом тренутку представља начин да се људима који се не могу вратити помогне у изналажењу трајног рјешења.

У контексту Анекса VII, компензација не представља покушај остваривања свеукупне накнаде за све губитке које су људи претрпјели у рату, него само за приоритетну компензацију за немогућност остваривања приступа праву на дом, што је посебно наглашено и у ставу OHR-а.

6.1. Компензацију у смислу Анекса VII ДМС треба посматрати као адекватна компензација или новчана накнада у оном обиму који обезбјеђује право на дом расељеним лицима и избјеглицама као начин рјешавања искључиво стамбеног питања онима којим се из објективних разлога не могу вратити на пријератне адресе пребивалишта, а који нису до сада ријешили своје стамбено питање на други начин;   6.2. Право на одговарајућу компензацију приоритетно треба обезбиједити за рјешавање стамбених потреба специфичних социјалних категорија, а то су трауматизирана лица, тешки инвалиди, социјално најрањивије категорије зависне од туђе његе и помоћи, као и лица која се због објективних околности не могу вратити на своје адресе пребивалишта (нпр., промијењен урбанистички план, клизиште на адреси повратка и сл.);   6.3. Надлежна државна, ентитетска и кантонална министарства и тијела ће, скупа са надлежним службама Брчко дистрикта БиХ, а путем општинских служби у БиХ, у уској сарадњи са UNHCR-ом, у року од шест мјесеци од усвајања ревидиране државне стратегије за спровођење Анекса VII ДМС, извршити неопходна истраживања и направити добар преглед стварног стања у вези са овим питањем, што ће бити основа за израду релевантних законских и подзаконских прописа из ове области;   6.4. Рјешавање овог питања у БиХ не може ни на који начин имати негативан утицај на процес повратка избјеглица и расељених лица, а у том правцу се треба предвидјети да средства за рјешавање питања повратка и компензације буду у буџетима посебно планирана и исказана.

АНЕКС
Релевантан правни оквир

- Наслов:** Ревидирана Стратегија Босне и Херцеговине
за спровођење Анекса VII Дејтонског мировног споразума
- Издавач:** Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине
- Уредници и аутори:** Марио Ненадић и Нермина Џепар-Ганибеговић
- Остали аутори:** Меџид Липјанкић, Драго Боровчанин, Славица Јакшић,
Нада Спасојевић, Абела Побрић-Потуровић, Минка Смајевић и
Азра Хаџибеговић
-

АНЕКС – РЕЛЕВАНТАН ПРАВНИ ОКВИР

I - МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ ИНСТРУМЕНТИ	1
II - КЉУЧНИ ПРОПИСИ И ОСНОВНЕ НАДЛЕЖНОСТИ	2
III – ПРОПИСИ ПО ОБЛАСТИМА	3
1- Безбједност и деминирање	3
1.1. Босна и Херцеговина	3
1.2. Федерација БиХ	3
1.3. Република Српска	3
1.4. Брчко дистрикт БиХ	3
2- Инфраструктура, обнова и изградња	3
2.1. Федерација БиХ	3
2.2. Република Српска	3
2.3. Брчко дистрикт БиХ	3
3- Здравство	4
3.1. Босна и Херцеговина	4
3.2. Федерација БиХ	4
3.3. Република Српска	4
3.4. Брчко дистрикт БиХ	4
4- образовање	5
4.1. Босна и Херцеговина	5
4.2. Федерација БиХ - кантонални прописи	5
- Предшколски одгој и образовање	5
- Основно образовање	5
- Средње образовање	6
- Високо образовање	6
4.3. Република Српска	7
4.4. Брчко дистрикт БиХ	7
5- Рад и запошљавање	7
5.1. Босна и Херцеговина	7
5.2. Федерација БиХ	7
5.3. Република Српска	7
5.4. Брчко дистрикт Босне и Херцеговине	8
6- Социјална заштита	8
6.1. Федерација БиХ	8
6.2. Република Српска	8
6.3. Брчко дистрикт БиХ	9
7- Имовина и станарска права	9
7.1. Федерација БиХ	9
7.2. Република Српска	9
7.3. Брчко дистрикт БиХ	9

I - МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ ИНСТРУМЕНТИ
Европска декларација о европском простору за високо образовање, „Болоњска декларација“ (1999)
Европска конвенција о академском признавању универзитетских квалификација (1959)
Европска конвенција о једнакости диплома које воде стицању права пријема Универзитета (1953) и њен Протокол (1964)
Европска конвенција о једнакости дужине трајања универзитетских студија (1956)
Европска конвенција о опћој једнакости дужине трајања универзитетских студија (1990)
Европска конвенција о признавању квалификација високог образовања у европском региону (1999)
Европска конвенција о признавању студија, диплома и звања у области високог образовања у државама које припадају европском региону (1979)
Европска конвенција о спречавању мучења нехуманог или понижавајућег третмана или кажњавања (1987)
Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода (1950)
Европска конвенција за регионалне језике и језике мањина (1994)
Европска социјална повеља - ревидирана (1996) која је потписана, али још увијек није ратификована
Европски простор високог образовања, остварење циљева, комунике Конференције министара надлежних за високо образовање у Бергену (2005)
Факултативни протокол уз конвенцију о укидању свих облика дискриминације жена (2000)
Копенхагенска Декларација европских министара за стручно образовање и усавршавање и европске комисије по питању европске сарадње у стручном образовању и усавршавању (2002)
London komunike (2007)
MAGNA CHARTA UNIVERSITATUM – Велика повеља универзитета (1988)
Међународни (билатерални) споразуми о социјалном осигурању
Оквирна конвенција за заштиту националних мањина (1994)
Обликовање европског простора високог образовања, Порука из Саламанке (2001)
Образовање за све (Education for All – EFA), Дакарски оквир за акцију (2000)
Принципи за реституцију стамбених објеката и имовине избјеглицама и расељеним лицима, Принципи из Пинхеира (2005)
Протокол за спречавање, заустављање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и дјецом уз Конвенцију о транснационалном организованом криминалу, Палермо Протокол (2000)
Реализација европског простора високог образовања, комунике Конференције министара мјеродавних за високо образовање у Берлину (2003)
Резолуција о јачању сарадње о стручном образовању и усавршавању (2002)
УН Конвенција о правима дјетета (1989)
УН Конвенција о правном статусу избјеглица (1951) и Допунски протокол (1967)
УН Конвенција о заштити права радника-миграната и чланова њихових породица (1990)
УН Конвенција против дискриминације у одгоју и образовању (1960)
УН Конвенција против мучења и других сурових, нехуманих или понижавајућих поступака или кажњавања (1984)
УН пакт о економским, социјалним и културним правима (1968)
УН пакт о грађанским и политичким правима (1966) и опциони протоколи (1966. и 1968)
Универзална декларација о људским правима (1948)
Водећи принципи интерног расељења (1998)
Заједничка декларација о хармонизацији структуре европског система високошколског образовања, Сорбонска декларација (1998)
Женевске конвенције I-IV о заштити жртава рата (1949) и Допунски протоколи I-II (1977)

II - КЉУЧНИ ПРОПИСИ И ОСНОВНЕ НАДЛЕЖНОСТИ	
Уредба о ратификацији међународних конвенција ("Службени лист РБиХ", број: 5/92)	
Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини	
Анекс 1-а -	Споразум о војним аспектима мировног рјешења
Анекс 1-б -	Споразум о регионалној стабилизацији
Анекс 3 -	Споразум о изборима
Анекс 4 -	Устав
Анекс 5 -	Споразум о арбитражи
Анекс 6 -	Споразум о људским правима
Анекс 7 -	Споразум о избјеглицима и расељеним лицима
Анекс 8 -	Споразум о Комисији за очување националних споменика
Анекс 9 -	Споразум о јавним предузећима Босне и Херцеговине
Анекс 10 -	Споразум о цивилној имплементацији
Анекс 11 -	Споразум о међународним полицијским снагама
Устав Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске и Статут Брчко дистрикта БиХ	
Закон о министарствима и другим тијелима управе Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, број: 5/03, 42/03, 26/04, 42/04 и 45/06), ентитетски закони којима се дефинирају надлежности у ФБиХ и РС и Статут Брчко дистрикта БиХ	
Закон о избјеглицима из БиХ и расељеним лицима у БиХ („Службени гласник БиХ“, број: 23/99, 21/03 и 33/03)	
Закон о расељеним лицима-прогнаницима и избјеглицима-повратницима у Федерацији Босне и Херцеговине („Службене новине ФБиХ“, 15/05)	
Закон о расељеним лицима, повратницима и избјеглицима у Републици Српској („Службени гласник РС“, 42/05)	
Упутство о начину и процедурама одабира корисника пројеката повратка и реконструкције стамбених јединица („Службени гласник БиХ“, број: 48/06)	
Смјернице за примјену Упутства о начину и процедурама одабира корисника пројеката повратка и реконструкције стамбених јединица, са таблицом за вредновање посебних критерија , број: 06-41-753-3057/06, од 31. 08. 2006. године	
Упутство о начину и процедурама идентификације корисника помоћи из Подфонда за интервентну помоћ у одрживом повратку у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број: 96/06)	
Правилник о минимуму стамбених услова за санацију и изградњу стамбених објеката у сврху повратка , од 09. 05. 2006. године.	
Закон о јавним набавкама Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, број: 49/04)	
Споразум о поновном прикључењу стамбених објеката повратника на електродистрибуцијску мрежу у БиХ	
Меморандум о разумијевању и сарадњи на електрификацији локација/објеката реализованог повратка (у фази усвајања)	

III – ПРОПИСИ ПО ОБЛАСТИМА

1- Безбједност и деминирање

1.1. Босна и Херцеговина

Закон о државној агенцији за истраге и заштиту - СИПА („Службени гласник БиХ“, бр. 27/04)

Закон о надзору и контроли државне границе („Службени гласник БиХ“, бр. 56/04)

Закон о државној граничној служби („Службени гласник БиХ“, бр. 50/04)

Закон о полицијским службеницима („Службени гласник БиХ“, бр. 27/04)

Статут међународне организације криминалистичке полиције – INTERPOL (1956)

Кривични закон БиХ („Службени гласник БиХ“, бр. 37/03)

Закон о кривичном поступку БиХ („Службени гласник БиХ“, бр. 36/03)

Закон о набављању, држању и ношењу оружја („Сл. лист СР БиХ“ бр. 42/90, 13/93 и 13/94)

Закон о деминирању у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број: 5/02)

Одлука о оснивању Центра за уклањање мина у БиХ

1.2. Федерација БиХ

Кривични закон ФБиХ („Службене новине ФБиХ“, број: 36/03, 37/03, 21/04, 22/05 и 18/05)

Закон о кривичном поступку ФБиХ („Службене новине ФБиХ“, број: 35/03)

Закон о унутрашњим пословима ФБиХ („Службене новине ФБиХ“, број: 19/03)

Закон о полицијским службеницима ФБиХ („Службене новине ФБиХ“, број: 27/05)

Закон о прекршајима ФБиХ („Службене новине ФБиХ“, број: 31/06)

1.3. Република Српска

Закон о кривичном поступку РС („Службени гласник РС“, бр. 50/03)

Кривични закон РС („Службени гласник РС“, бр. 49/03)

Закон о унутрашњим пословима РС („Службени гласник РС“, бр. 48/03)

Закон о прекршајима („Службени гласник РС“, бр. 34/06)

Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 20/07)

Закон о заштити од насиља у породици РС („Службени гласник РС“, бр. 118/05)

Правилник о начину вршења послова службе јавне безбједности (Правилник СФРЈ од 1977.)

1.4. Брчко дистрикт БиХ

Закон о полицији Брчко дистрикта БиХ („Службени гласник БД“, број: 2/00, 5/01, 2/02, 6/03, 15/04, 42/04, 11/05 и 33/05)

2- Инфраструктура, обнова и изградња

2.1. Федерација БиХ

Закон о просторном планирању и кориштењу земљишта, Закон о преузимању Закона о стамбеним односима, Закон о управљању отпадом, Закон о заштити зрака, Закон о заштити вода, Закон о заштити околиша, Закон о заштити природе, Закон о Фонду за заштиту околиша Федерације БиХ, Закон о електричној енергији

2.2. Република Српска

Закон о уређењу простора, Закон о стамбеним односима, Закон о приватизацији државних станова, Закон о одржавању стамбених зграда, Закон о комуналним дјелатностима, Закон о грађевинском земљишту, Закон о заштити животне средине, Закон о заштити природе, Закон о заштити ваздуха, Закон о заштити вода, Закон о управљању отпадом, Закон о Фонду за заштиту животне средине, Закон о електричној енергији

2.3. Брчко дистрикт БиХ

Закон о регистрацији земљишта и права на земљиште, Закон о власништву и другим стварним правима, Закон о просторном уређењу, Закон о легализацији бесправно изграђених грађевина, Инструкције градоначелника

3- Здравство

3.1. Босна и Херцеговина

Резолуција о политици здравља за све грађане Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, број: 12/02)

Споразум о начину и поступку кориштења здравствене заштите осигураних лица на територији Босне и Херцеговине, ван подручја ентитета, односно Брчко дистрикта БиХ коме осигурана лица припадају („Службени гласник БиХ“, број: 30/01)

Упутство о начину пријављивања и одјављивања осигураних лица, издавања здравствених докумената и о другим елементима битним за законито, правилно и благовремено остваривање здравствене заштите осигураних лица у новом мјесту пребивалишта.

3.2. Федерација БиХ

Закон о здравственој заштити („Службене новине Федерације БиХ“, број: 29/97)

Закон о здравственом осигурању („Службене новине Федерације БиХ“, број: 30/97 и 7/02)

Правилник о начину остваривања права из обавезног здравственог осигурања („Службене новине Федерације БиХ“, број: 32/02)

Споразум о начину и поступку кориштења здравствене заштите изван подручја кантоналног завода здравственог осигурања коме осигураник припада („Службене новине Федерације БиХ“, број: 41/01)

Одлука о остваривању права из болничке здравствене заштите повратника у општине Сребреница, Братунац, Милићи, Жепа и Власеница у Републици Српској у здравственим установама у Федерацији Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације БиХ“, број: 32/07)

Упутство о начину остваривања болничке здравствене заштите повратника у општине Сребреница, Братунац, Милићи, Жепа и Власеница у Републици Српској, допуњено са повратницима у општину Зворник, о чему је упућена обавијест Клиничком центру Универзитета Сарајево и Универзитетском клиничком центру Тузла, а о чему је обавијештено Федерално министарство расељених лица и избјеглица.

3.3. Република Српска

Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС“, број: 18/99, 23/99, 58/01 и 62/02)

Закон о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, број: 18/99, 51/01, 70/01 и 51/03)

Одлука о партиципацији („Службени гласник РС“, број: 54/07)

Правилник о индикацијама и поступку за прописивање ортопедских и других помагала која се издају на терет Фонда здравственог осигурања Републике Српске („Службени гласник РС“, број: 54/07)

3.4. Брчко дистрикт БиХ

Закон о здравственом осигурању Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број: 1/02 и 7/02),

Закон о здравственој заштити Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број: 2/01),

Закон о социјалној заштити Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број: 1/03 и 4/04)

4- **Образовање**

4.1. Босна и Херцеговина

Оквирни закон о основном и средњем образовању у БиХ („Службени гласник БиХ“, бр. 18/03)

Оквирни закон о средњем струковном образовању и обуци („Службени гласник БиХ“, бр. 63/08)

Оквирни закон о високом образовању у БиХ („Службени гласник БиХ“, бр. 59/07)

Оквирни закон о предшколском одгоју и образовању у БиХ („Службени гласник БиХ“, бр. 88/07)

Закон о Агенцији за предшколско, основно и средње образовање у БиХ („Службени гласник БиХ“, бр. 88/07)

Одлука о почетку рада Агенције за предшколско, основно и средње образовање у БиХ („Службени гласник БиХ“, бр. 8/08)

Средњорочна развојна стратегија БиХ (ПРСП) 2004-2007

Стратегија развоја предшколског одгоја и образовања БиХ, 2005.

Привремени споразум о задовољавању посебних потреба и права дјете повратника, од 05. 03. 2002. године

План спровођења привременог споразума, од 13. 11. 2002. године

Стратегија развоја струковног образовања и обуке у БиХ за раздобље 2007-2013, („Службени гласник БиХ“, бр. 65/07)

Стратешки правци развоја образовање у БиХ с планом имплементације 2008-2015, („Службени гласник БиХ“, бр. 63/08))

4.2. Федерација БиХ - кантонални прописи

- Предшколски одгој и образовање

Закон о предшколству Унско-санског кантона („Службене новине Унско-санског кантона“, бр. 3/97)

Закон о предшколском одгоју и наобразби Жупаније Посавске („Народне новине Жупаније Посавске“, бр. 5/98)

Закон о предшколском одгоју и образовању Тузланског кантона („Службене новине Тузланског кантона“, бр. 8/98)

Закон о предшколству Зеничко-добојског кантона („Службене новине Зеничко-добојског кантона“, бр. 5/97)

Закон о предшколском одгоју и образовању Босанскоподрињског кантона („Службене новине Босанскоподрињског кантона“, бр. 8/99)

Закон о предшколском одгоју и образовању Средњобосанског кантона („Службене новине Средњобосанског кантона“, бр. 11/01)

Закон о предшколском одгоју Херцеговачко-неретванског кантона („Народне новине Херцеговачко-неретванског кантона“, бр. 5/00)

Закон о предшколском одгоју и наобразби Жупаније западнохерцеговачке („Народне новине ЖЗХ“, бр. 7/98)

Закон о предшколском одгоју и образовању Кантона Сарајево („Службене новине Кантона Сарајево“, бр. 4/98, 9/00 и 18/02)

Закон о предшколском одгоју и наобразби Кантона 10 („Службене новине Кантона 10“, бр. 5/99)

- Основно образовање

Закон о основном и средњем опћем одгоју и образовању Унско-санског кантона („Службене новине Унско-санског кантона“, бр. 5/04)

Закон о основном школству Жупаније Посавске („Народне новине Жупаније Посавске“, бр. 3,4/04,

Закон о основном одгоју и образовању Тузланског кантона („Службене новине Тузланског кантона“, бр. 6/04 и 7/05)

Закон о основној школи Зеничко-добојског кантона („Службене новине Зеничко-добојског кантона“, бр. 5/04)

Закон о основном одгоју и образовању Босанскоподрињског кантона („Службене новине Босанскоподрињског кантона“, бр. 5/04)

Закон о основној школи Средњобосанског кантона („Службене новине Средњобосанског кантона“, бр. 11/01 и 17/04); Закон о измјенама и допунама Закона о основној школи – Одлука Високог представника за БиХ, од 07. 07. 2004.

Закон о основном одгоју и образовању Херцеговачко-неретванског кантона („Народне новине Херцеговачко-неретванског кантона“, бр. 5/00, 4/04 и 5/04)

Закон о основном школству Жупаније западнохерцеговачке („Народне новине ЖЗХ“, бр. 6/04, 8/04); Закон о измјенама и допунама Закона о основном школству - Одлука Високог представника за БиХ, од 07. 07. 2004.

Закон о основном одгоју и образовању Кантона Сарајево („Службене новине Кантона Сарајево“, бр. 10/04, 21/06)

Закон о основном школству Кантона 10 – Одлука Високог представника за БиХ, од 07. 07. 2004. („Службене новине Кантона 10“, бр. 12/04)

- Средње образовање

Закон о основном и средњем опћем одгоју и образовању Унско-санског кантона („Службене новине Унско-санског кантона“, бр. 5/04)

Закон о средњем школству Жупаније Посавске („Народне новине Жупаније Посавске“, бр. 3/04, 4/04)

Закон о средњем образовању Тузланског кантона („Службене новине Тузланског кантона“, бр. 6/04, 7/05)

Закон о средњој школи Зеничко-добојског кантона („Службене новине Зеничко-добојског кантона“, бр. 5/04)

Закон о средњој школи Босанскоподрињског кантона („Службене новине Босанскоподрињског кантона“, бр. 5/04)

Закон о средњој школи Средњобосанског кантона („Службене новине Средњобосанског кантона“, бр. 11/01, 17/04); Закон о измјенама и допунама Закона о средњем школству – Одлука Високог представника за БиХ, од 07. 07. 2004.

Закон о средњошколском одгоју и образовању Херцеговачко-неретванског кантона („Народне новине Херцеговачко-неретванског кантона“, бр. 8/00, 4/04, 5/04)

Закон о средњем школству Жупаније западнохерцеговачке („Народне новине ЖЗХ“, бр. 6/04, 8/04); Закон о измјенама и допунама о средњем школству – Одлука Високог представника за БиХ, од 07. 07. 2004.

Закон о средњем образовању Кантона Сарајево („Службене новине Кантона Сарајево“, бр. 10/04)

Закон о средњем школству Кантона 10 – Одлука Високог представника за БиХ, од 07. 07. 2004. („Службене новине Кантона 10“, бр. 12/04)

- Високо образовање

Закон о Универзитету у Бихаћу („Службене новине Унско-санског кантона“, бр. 8/98, 8/06)

Закон о високом образовању Жупаније Посавске („Народне новине Жупаније Посавске“, бр. 6/00)

Закон о високом образовању Тузланског кантона („Службене новине Тузланског кантона“, бр. 10/99, 15/00, 5/05)

Закон о Универзитету у Тузли („Службене новине Тузланског кантона“, бр. 13/99, 12/00, 2/02, 10/02, 11/03, 8/04, 6/05)

Закон о високом образовању Зеничко-добојског кантона („Службене новине Зеничко-добојског кантона“, бр. 5/05)

Закон Универзитету у Зеници („Службене новине Зеничко-добојског кантона“, бр. 6/05, 11/06)

Закон о високом образовању Босанскоподрињског кантона („Службене новине Босанскоподрињског кантона“, бр. 10/06)

Средњобосански кантон - нема усвојеног властитог законодавства за област високог образовања

Херцеговачко–неретвански кантон – Примјењују се одредбе:

Закона о свеучилишту у Мостару („Народни лист ХРХБ“, број 32/94, 24/95, 38/95, 16/96, 44/96) и Закона о универзитету („Службени лист СРБиХ“, број 39/90)

Закон о високом школству Жупаније западнохерцеговачке („Народне новине ЖЗХ“, бр. 6/04)

Закон о високом образовању Кантона Сарајево („Службене новине Кантона Сарајево“, бр. 9/07)

Кантон 10 - Закон о високом школству („Народне новине Херцегбосанске жупаније“, бр. 8/06)

4.3. Република Српска

Закон о дјечјој заштити – пречишћени текст („Службени гласник Републике Српске“, бр. 4/02)

Закон о основној школи („Службени гласник Републике Српске“, бр. 38/04)

Закон о средњој школи („Службени гласник Републике Српске“, бр. 38/04)

Закон о високом образовању („Службени гласник Републике Српске“, бр. 85/06, 30/07)

4.4. Брчко дистрикт БиХ

Закон о предшколском васпитању и образовању Брчко дистрикта БиХ („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број 13/07, 19/07)

Закон о образовању у основним и средњим школама Брчко дистрикта БиХ („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број 10/08)

Нацрт Закона о високом образовању (у процедури), Закон о високом образовању није донесен, а Економски факултет у Брчком огранак је Универзитета Источно Сарајево

5- Рад и запошљавање

5.1. Босна и Херцеговина

Одлука Уставног суда БиХ о конститутивности народа, јули 2000. године

Закон о раду у институцијама Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, број 26/04)

Закон о државној служби у институцијама Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, бр. 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06)

Оквир принципа и стандарда у Босни и Херцеговини у сектору рада (у припреми)

5.2. Федерација БиХ

Закон о раду („Службене новине Федерације БиХ“, бр. 43/99, 32/00, 29/03)

Закон о посредовању у запошљавању и социјалној сигурности незапослених лица („Службене новине Федерације БиХ, бр. 55/00, 41/01, 22/05)

Закон о државној служби у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, бр. 29/03, 23/04, 39/04, 54/04, 67/05 и 8/06)

Закон о намјештеницима („Службене новине Федерације БиХ“, број: 49/05)

Правилник о финансирању програма тржишта рада („Службене новине Федерације БиХ“, број: 04/06)

Правилник о евиденцијама у области запошљавања („Службене новине Федерације БиХ“, број: 24/07)

5.3. Република Српска

Закон о раду („Службени гласник РС“, бр. 38/00, 40/00, 47/02, 38/03, 12/03, 54/05, 64/06)

Закон о запошљавању („Службени гласник РС“, бр. 38/00, 85/03, 42/05, 54/05, 64/06)

Закон о локалној управи и самоуправи („Службени гласник РС“, бр. 101/04, 118/05)

Закон о административној служби у РС („Службени гласник РС“, бр. 16/02, 62/02, 38/03, 42/04, 49/06)

Закон о професионалној рехабилитацији, оспособљавању и запошљавању инвалида („Службени гласник РС“, бр. 98/04 и 91/06)

5.4. Брчко дистрикт Босне и Херцеговине

Закон о запошљавању и правима за вријеме незапослености Брчко дистрикта БиХ („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, бр. 33/04, 19/07)

Закон о државној служби у органима управе Брчко дистрикта БиХ („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број: 28/06)

Правилник о методологији и поступку вредновања и селекције програма новог запошљавања („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број: /07)

6- Социјална заштита

6.1. Федерација БиХ

Закон о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом („Службене новине ФБиХ“, бр. 36/99, 54/04 и 39/06)

Закон о пензијском и инвалидском осигурању у ФБиХ („Службене новине ФБиХ“, бр. 29/98, 49/00, 32/01 и 73/05)

Породични закон Федерације БиХ („Службене новине ФБиХ“, бр.35/05)

Споразум о међусобним правима и обавезама у провођењу пензијског и инвалидског осигурања („Службене новине Федерације БиХ“, бр. 24/00)

Закон о заштити лица са душевним сметњама („Службене новине ФБиХ“, бр. 37/01 и 40/02)

Правилник о оцјењивању оштећења организма цивилних жртава рата и способности за привређивање чланова породице цивилних жртава рата у поступку остваривања права по Закону о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом („Службене новине ФБиХ“, бр. 55/06)

Упутство о начину исплате новчаних примања цивилним жртвама рата и начину вођења евиденције о корисницима права („Службене новине ФБиХ“, бр. 55/06)

Упутство о поступку признавања статуса цивилне жртве рата („Службене новине ФБиХ“, бр. 62/06)

Правилник о оцјењивању оштећења организма код лица са инвалидитетом у поступку остваривања права по Закону о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом („Службене новине ФБиХ“, бр. 46/06 - нератни инвалиди)

Кантонални закони о социјалној заштити, заштити цивилних жртава рата и заштити породице са дјецом (свих 10 кантона)

6.2. Република Српска

Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС“, бр. 05/93,15/96 и 110/03)

Закон о дјечјој заштити („Службени гласник РС“, бр. 4/02)

Закон о професионалној рехабилитацији, оспособљавању и запошљавању инвалида („Службени гласник РС“, бр. 98/04 и 91/06)

Закон о заштити лица са менталним поремећајима („Службени гласник РС“, бр. 46/04)

Породични закон („Службени гласник РС“, бр. 54/05)

Закон о пензијско-инвалидском осигурању РС („Службени гласник РС“, бр. 106/05)

Споразум о међусобним правима и обавезама у провођењу пензијског и инвалидског осигурања („Службени гласник РС“, бр. 15/00, 10/02)

Закон о заштити цивилних жртава рата („Службени гласник РС“, бр. 25/93 и 60/07)

6.3. Брчко дистрикт БиХ

Закон о социјалној заштити („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број 1/00, 1/03 и 12/04)

Закон о дјечијој заштити („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број 1/00 и 7/04)

Породични закон („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број 23/07)

Правилник о условима и начину рјешавања стамбених проблема корисника сталне социјалне помоћи и лица у стању социјалне помоћи

Одлука о откривању, оцјењивању способности, разврставању и евиденцији дјеце и омладине са посебним потребама

7- Имовина и станарска права

7.1. Федерација БиХ

Закон о продаји станова на којима постоји станарско право („Службене новине ФБиХ“, бр. 27/97, 11/98, 22/99, 27/99, 7/00, 32/01, 61/01, 54/04, 36/06)

Закон о извршењу одлука Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица ФБиХ и РС („Службене новине ФБиХ“, бр. 43/99)

Закон о престанку примјене Закона о напуштеним становима („Службене новине ФБиХ“, бр. 11/98, 38/98, 12/99, 18/99, 27/99, 43/99, 31/01, 56/01, 24/03 и 29/03)

Закон о престанку примјене Закона о привремено напуштеним некретнинама у својини грађана („Службене новине ФБиХ“, бр. 11/98, 29/98, 27/99, 43/99, 37/01, 56/01 и 24/03)

Упутство о примјени Закона о престанку примјене Закона о напуштеним становима („Службене новине ФБиХ“, бр. 43/99, 46/99)

Упутство о примјени Закона о престанку примјене Закона о непокретној имовини у својини грађана („Службене новине ФБиХ“, бр. 43/99)

7.2. Република Српска

Закон о престанку примјене Закона о кориштењу напуштене имовине („Службени гласник РС“, бр. 38/98, 12/99, 31/99, 38/99, 65/01, 39/03 и 96/03)

Закон о приватизацији државних станова („Службени гласник РС“, бр. 11/00, 18/01, 35/01, 47/02, 65/03 и 3/04)

7.3. Брчко дистрикт БиХ

Закон о враћању напуштене имовине Брчко дистрикта БиХ („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, бр. 5/01, 1/02, 10/02, 17/04, 41/06)

Закон о откупу станова на којима постоји станарско право у Брчко дистрикту БиХ („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, бр. 10/02, 17/04 и 41/06)

ДОДАТАК 1.

**ОКВИРНИ ПРОГРАМ ПОВРАТКА ИЗБЈЕГЛИЦА И РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА У БИХ
ЗА ПЕРИОД 2009 – 2014. ГОДИНЕ**

ПРЕДГОВОР

На, шестој, Тематској сједници Вијећа министара БиХ, одржаној 13.11.2008.године, закључено је да Министарство за људска права и избјеглице БиХ, у сарадњи са ентитетским и другим надлежним институцијама, припреми Програм повратка за период 2009-2014. са пројекцијом финансијских средстава и њиховим изворима.

Сходно наведеном закључку, у тематски дио Програма рада Вијећа министара БиХ за 2009. годину, уврштена је ова обавеза Министарства за људска права и избјеглице БиХ као носиоца посла, са планираним роком доставе материјала Вијећу министара на разматрање и усвајање у септембру/рујну.

У циљу благовремене реализације програмских задатака, Министарство за људска права и избјеглице БиХ сачинило је Нацрт, као концепт суштинског окончања процеса повратка у БиХ до 2014. године, скупа са процјеном потребних средстава и очекиваним резултатима, те развило методологију имплементације са предвиђеним активностима и јасном подјелом улога и одговорности.

Програм је у консултативном процесу усаглашен са надлежним институцијама: Федералним министарством расељених особа и избјеглица, Министарством за избјеглице и расељена лица Републике Српске, Одјелом за избјеглице, расељена лица и стамбену политику Брчко дистрикта Босне и Херцеговине и Представништвом UNHCR у БиХ.

У изради овог Програма уважене су препоруке из Ревидиране стратегије Босне и Херцеговине за provedбу Анекса VII ДМС и сматрамо да ћемо овим, усаглашеним, документом у потпуности и у року одговорити потреби реализације заједничких програмских задатака, на добробит свих оних који још увијек требају трајна рјешења избјегличко-расељеничких проблема кроз повратак.

Иако су, као основ за израду програма кориштени подаци из базе података о расељеним особама у статусу, посебно желимо истакнути да се приликом provedбе програма неће ограничавати права и осигураће се једнакоправан приступ помоћи за све избјеглице, расељене особе и повратнике који испуњавају прописане услове за добивање помоћи у одрживом повратку.

Такођер, овај Програм ће послужити за израду студије изводљивости и осигурање кредитних средстава за ове намјене у складу са закључцима Парламентарне скупштине БиХ, а уједно, и као полазна грађа у припреми цјеловитог Акционог плана БиХ за приступ правима из Анекса 7., укључујући и права која се односе на избор пребивалишта, накнаду за имовину која се не може вратити и остала права.

МИНИСТАР ЗА ЉУДСКА ПРАВА И ИЗБЈЕГЛИЦЕ

др. Сафет Халиловић

САДРЖАЈ

УВОД-КОНТЕКСТ	5
- Административно територијално устројство БиХ	5
- Демографски показатељи	5
- Миграције као посљедица сукоба	6
- Повратак	6
- Становништво БиХ данас	6
- Стамбени показатељи	7
- Улагања у сектор одрживог повратка	8
- Стратегија Босне и Херцеговине за provedбу Анекса 7. Дејтонског мировног споразума	9
- Ревизија Стратегије	10
I - ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ	13
II - ПРОЦЈЕНА ПОТРЕБА ЗА ИНТЕРВЕНЦИЈОМ У ИЗНАЛАЖЕЊУ ТРАЈНИХ РЈЕШЕЊА ИЗБЈЕГЛИЧКО-РАСЕЉЕНИЧКИХ ПРОБЛЕМА ..	13
- Статус стамбених јединица расељених породица у статусу	15
III - ПРЕГЛЕД ПОТРЕБА ЗА ОБНОВУ У СВРХУ ПОВРАТКА СА ОКВИРНОМ ПРОЦЈЕНОМ ТРОШКОВА САНАЦИЈЕ И СТРУКТУРОМ	16
1. Структура потенцијалних корисника помоћи за обнову у сврху повратка према ентитету повратка и категорији	16
2. Оквирна процјена трошкова санације према врстама интервенције	16
3. Национална структура потенцијалних корисника помоћи према ентитетима повратка	16
4. Преглед потреба за интервенцијом према ентитетима, врсти и броју	17
5. Детаљан преглед према категоријама и националностим	18
- Федерација БиХ -	19
- Република Српска	21
- Рекапитулација	21
6. Детаљан преглед према врстама интервенције и оквирном процјеном трошкова	22
- Федерација БиХ	24
- Република Српска	25
- Рекапитулација	25
7. Актуелно стање	26
- Федерација БиХ	28
- Република Српска	29
- Рекапитулација	29

IV - Динамички план суштинског окончања процеса повратка са оквирним трошковима обнове ст. јединица и пратеће инфратструктуре	30
1. Федерација БиХ	30
2. Република Српска	32
3. Рекапитулација по ентитетима повратка и годинама	33
V - ПЛАН СУШТИНСКОГ ОКОНЧАЊА ПРОЦЕСА ПОВРАТКА – ПО ГОДИНАМА И ОПЋИНАМА	34
1. Федерација БиХ	34
2. Република Српска	35
3. Брчко Дистрикт БиХ	35
VI - ПРОВЕДБА ПЛАНА СУШТИНСКОГ ОКОНЧАЊА ПРОЦЕСА ПОВРАТКА	37
а) Очекивани резултати	37
б) Методологија имплементације	37
ц) Предвиђене активности	37

- Административно територијално устројство БиХ

Прије рата, Босна и Херцеговина имала је 109 административно-територијалних јединица, општина.

Постдејтонска Босна и Херцеговина административно је подијељена на два ентитета: Федерацију БиХ (ФБиХ) која се простире на око 51% територија и Републику Српску (РС) која заузима површину од око 49% територија.

Данас, БиХ има укупно 142 основне административно-територијалне јединице од којих је 79 распоређено у 10 кантона Федерације БиХ, 62 на подручју Републике Српске, те Брчко Дистрикт БиХ као посебну административну цјелину.

Такођер, присутне су и огромне варијације у величини опћина које се крећу од најмање површине од 3 км², до највеће, која се простире на површини од преко 1.200 км², те сљедбено у густини насељености у појединим подручјима.

- Демографски показатељи

Према посљедњем попису који је проведен 1991. године, становништво Босне и Херцеговине чинило је око 4,3 милиона људи, у нешто мање од 1,3 милиона домаћинстава, тако да је просјечна величина домаћинства била око 3,4 особе.

Просјечна густина насељености 1991. године била је 86 становника/км².

1,7 милиона становника, односно 37% од укупног броја – живјело је у урбаним зонама, са просјечним растом урбане популације од 2,8% годишње. Главна урбана средишта била су подручја: Сарајева, Бања Луке, Зенице, Тузле, Мостара и Приједора – општина са по преко 100.000 становника.

Према распореду становништва на основу пописа из 1991. године око 62% становника живјело је на подручју садашње Федерације БиХ, око 36% садашње РС и око 2% на подручју данашњег Брчко Дистрикта БиХ.

Пописом из 1991. године, поред преко 1,9 милиона Бошњака, готово 1,4 милиона Срба и око 760 хиљада Хрвата, регистровано је готово 250 хиљада Југословена и око 100 хиљада осталих.

Трагичан сукоб у региону, како су Општим оквирним споразумом за мир у Босни и Херцеговини потписаним крајем 1995. године у Дејтону дефинисана ратна разарања од 1992. до 1995. године, резултовало је огромним директним и индиректним демографским губицима и промјенама у БиХ.

На десетине хиљада људи је погинуло, а још око 13 хиљада званично се води као нестало.

Рат је за посљедицу имао и повећану стопу морталитета с једне, и смањење природног прираштаја у БиХ, с друге стране.

- Миграције као посљедица сукоба

Од 1992. до 1995. године, своје пријератне домове у Босни и Херцеговини напустило је око 2,2 милиона лица, што чини више од половине предратног домицилног становништва. Од тог броја, око 1,2 милиона лица потражило је избјегличку заштиту у преко 100 земаља широм свијета, док је у исто вријеме око милион лица расељено унутар Босне и Херцеговине. Као посљедица ратних сукоба, повећане су и добровољне миграције бх. држављана, који су и након успоставе мира наставили да се исељавају из Босне и Херцеговине.

- Повратак

Повратак у БиХ отпочео је одмах по окончању сукоба. До сада је регистровано преко милион повратника у БиХ, од којих готово половина тзв. мањинских.

Највећи број повратака остварен је у прве три године по успостављању мира, у којима је остварено више од половине укупних повратака у БиХ до сада.

Био је то период "лакших" повратака јер су се избјеглице и расељена лица враћале својим кућама по принципу спајања породица. Исто тако, значајан број повратака регистрован је у годинама након увођења Плана за provedбу имовинских закона и веома уско везан је за поврат имовине њиховим пријератним власницима и носиоцима станарских права у посјед.

Од 2003. године тренд повратака нагло опада до испод 6.000 евидентираних повратника у 2005. години, али у посљедње три године има поново узлазну линију, са око 8.000 повратака у претходној, 2008. години.

Тешко је, међутим, рећи колико је избјеглица и расељених особа изнашло трајна рјешења кроз повратак, јер поред могућег значајнијег одступања статистичких показатеља од стварног реализованог повратка, присутна је појава да многи након уласка или увођења у посјед или реконструкције своје пријератне имовине, а што се евидентирало као повратак, поново привремено или трајно напуштају своја пријератна пребивалишта.

Евидентно је такође, да се више од четвртине избјеглица и расељених лица интегрисало у земљама прихвата и у мјестима расељења у БиХ или су изнашли нека друга трајна рјешења.

- Становништво БиХ данас

Данас, четрнаесту годину након успостављања мира, готово половина избјеглих и расељених становника БиХ, још увијек је изван својих предратних домова.

Министарство за људска права и избјеглице процјењује да изван БиХ тренутно борави више од пола милиона лица које су БиХ напустиле од 1992. до 1995. године, и које су као такве евидентиране као избјеглице из БиХ. Од овог броја, преко 80% се интегрисало у земљама прихвата, док још увијек око 80 хиљада избјеглица из БиХ треба трајна рјешења, укључујући и добровољни повратак у БиХ.

Истовремено, у статусу расељених лица у БиХ тренутно је око 39.000 породица, укупно око 117.000 расељених лица, од којих око 50.500 или 43% је расељено на подручју ФБиХ, око 66.000 или 56% на подручју РС и око 800 или 0,9% на подручју Брчко Дистрикта БиХ.

За највећи број расељених особа у БиХ (за њих око 64%) могу се изнаћи трајна рјешења за питања смјештаја кроз реконструкцију, док је за преосталих око 36% потребно трагати за неким другим видом стамбеног збрињавања, било да се ради о стимулисању рјешавања стамбених питања у пријератним мјестима пребивалишта, било да се ради о интегрисању у мјестима расељења.

И поред тога што су се од почетка сукоба 1992. године у Босни и Херцеговини дешавале радикалне демографске промјене, након 1991. године није проведен службени попис у БиХ.

Показатељи о броју, саставу и распореду становништва ослањају се на истраживања, која на основу најактуелнијих процјена сугеришу незнатно више од 4 милиона становника у БиХ.

- Стамбени показатељи

Стамбени фонд Босне и Херцеговине у 1991. години, састојао се од око 1,2 милиона стамбених јединица у приватној и друштвеној својини, распоређених у око 7 хиљада насеља. Просјечна површина стамбене јединице била је око 60 квадратних метара по домаћинству, односно око 17 м² по становнику.

Уз демографска разарања рат је, такође, радикално измијенио ситуацију у стамбеном сектору у Босни и Херцеговини, са дјелимичним или потпуним уништавањем готово пола милиона пријератних стамбених јединица, што чини преко 40% пријератног стамбеног фонда. Од овог броја, око 100.000 стамбених јединица било је ниског степена оштећења (до 20% оштећења), највећи број, око 270.000 био је средњег степена оштећења (између 20 и 70%), а преко 80.000 било је највишег степена оштећења до потпуне унишености (изнад 70%).

Нажалост, уништавање стамбеног фонда настављено је и након потписивања мировног споразума, тако да је додатно у периоду након 1995.године, девастирано готово 14.000 стамбених јединица, од којих највећи број (преко 80%) на подручју садашње Федерације БиХ.

До сада је у БиХ обновљено око 322.000 стамбених јединица, што чини стопу обновљености од око 70%. Од овог броја, око 236.200 стамбених јединица обновљено је на подручју ФБиХ, око 73.300 на подручју РС, а око 12.600 обновљено је на подручју Брчко Дистрикта БиХ. Процјењује се да је више од двије трећине, односно око 200.000 стамбених јединица обновљено разним видовима међународних и домаћих донација, док је преостала трећина, углавном мање оштећених објеката, санирана приватним средствима власника и носитеља станарског права.

На основу података прикупљених на терену од надлежних општинских служби, још је око 146.000 необновљених стамбених јединица у БиХ, односно око 30% од укупног оштећеног и уништеног стамбеног фонда. Највећи број ових стамбених јединица је високог степена оштећења, до потпуне девастираности. На подручју Федерације БиХ још је око 78.500 стамбених јединица које нису обновљене, што чини стопу од 25% уништеног и оштећеног стамбеног фонда у ФБиХ, у РС око 65.000, што чини стопу од 47%, док је око 2.700 необновљених стамбених јединица, што чини стопу од 18% уништеног и оштећеног стамбеног фонда, на подручју Брчко Дистрикта БиХ.

Трошкови обнове цјелокупног преосталог уништеног и оштећеног стамбеног фонда, према исказаном степену оштећења на терену, могу се процијенити на око 2 милијарде КМ.

Босна и Херцеговина се стратешким рјешењима, одредјелила за приоритетну санацију дијела стамбеног фонда који је потребно обновити за повратак, јер и данас, по протеклу дугог низа година након што су напустили своје домове, огроман број људи жели да се врати у своје домове и чека на њихову обнову којом ће им то бити омогућено.

Актуелни показатељи о броју поднесених захтјева за регистровање потенцијалних корисника помоћи на основу јавног позива Министарства за људска права и избјеглице објављеног половином 2004. године, свједоче о близу 43 хиљаде породица, односно око 150 хиљада особа које требају помоћ у реконструкцији у циљу добровољног повратка у БиХ.

Стављањем у корелацију броја потенцијалних корисника помоћи, степена оштећености стамбених јединица у општинама повратка и просјечних трошкова санације индивидуалних стамбених објеката у циљу обезбјеђења стандардног минимума стамбених услова, Министарство за људска права и избјеглице БиХ је процијенило да је само за потребе приоритетне реконструкције у сврху повратка у БиХ, неопходно обезбједити око 600 милиона КМ.

Међутим, обнова стамбеног фонда за потребе повратка, треба се посматрати и у контексту осигурања само једног од основних предуслова за повратак, а не као довољан услов одрживог повратка, за што је евидентно потребан интегралан и интегрисан приступ у провођењу опсежних мјера одрживости, које су веома уско везане за укупан економски и социјални опоравак и развој.

- Улагања у сектор одрживог повратка

У периоду шестогодишње имплементације Стратегије БиХ за provedбу Анекса VII ДМС, од почетка 2003. до краја 2008. године у сектор обнове и одрживости повратка око 35.000 породица (око 130.000 лица) уложено је укупно око 726 мил. КМ, при чему је учешће домаћих институција у финансирању одрживог повратка око 75%, а страних донатора око 25%.

У сектор обнове уложено је око 465,8 мил. КМ, а у сектор одрживости око 260,4 мил. КМ. Уочено је да су свеукупно, из године у годину, средства уложена у обнову у опадању, а средства уложена у одрживост повратка у порасту, што се посебно односи на претходних пар година у којој су издвајања за обнову имала готово једнак омјер са издвајањима за одрживост повратка.

Надаље, аналитичким праћењем процеса обнове и повратка, дошло се до спознаја да услед високог степена оштећености преосталог необновљеног стамбеног фонда, уз истовремени раст цијена, просјечни трошкови по санираној стамбеној јединици из године у годину расту.

Осим тога, иако обнова стамбене јединице представља једну од основних претпоставки односно предуслова повратка, она сама по себи не осигурава трајно рјешење проблема расељавања.

Међутим, у 2008. години су се средства додијељена за реконструкцију повећала, а по први пут су средства удружена у Фонд за повратак додијељена и за подршку одрживости повратка.

У годинама непосредно после рата, учешће међународне заједнице у финансирању обнове у Босни и Херцеговини било је готово стопроцентно, након чега су се постепено почели укључивати и домаћи извори, издавањем веома значајних буџетских средстава на свим нивоима власти у БиХ, што се посебно односи на претходних неколико година.

Дакле, из године у годину, евидентан је тренд пораста домаћих издавања, уз истовремено смањење, до готово престанка учешћа међународне донаторске заједнице у финансирању процеса обнове и повратка у БиХ, тако да су у претходној години, укупна буџетска средства свих нивоа власти у БиХ, обезбјеђена за потребе одрживог повратка у БиХ, достигла, рекордних, 150 милиона КМ.

Планирана издавања страних донатора од 11,5 мил. КМ опадају на свега 8% од око 136,5 мил. КМ укупних планираних издавања у сврху помоћи одрживом повратку у 2009. години.

Министарство за људска права и избјеглице рјешено је да у сарадњи са осталим релевантним учесницима у БиХ, Споразум о повратку избјеглица и расељених особа (Анекс VII ДМС), координираним активностима проведе у цјелости и стоји на становишту да све док се и посљедњој избјеглој, расељеном лицу и повратнику не обезбједи приступ правима која су овим Споразумом загарантована – процес не може бити закључен.

- Стратегија Босне и Херцеговине за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума

Крајем 2002. године сачињена је "Стратегија Босне и Херцеговине за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума".

Важећа "Стратегија Босне и Херцеговине за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума", која је сачињена крајем 2002. године, први је заједнички, оквирни документ на нивоу Босне и Херцеговине којим се дефинишу циљеви и планирају потребне акције и реформе у правцу коначног реализовања одредби Анекса VII Општег оквирног споразума за мир у БиХ (Споразум о повратку избјеглица и расељених особа).

Посебан значај овом документу даје чињеница да је Стратегија прихваћена како од стране ресорних државних и ентитетских институција, тако и од стране структура међународне заједнице у БиХ.

Стратегијом су утврђени сљедећи **стратешки циљеви**:

1. Довршење процеса повратка избјеглица из БиХ и расељених особа у БиХ;
2. Реализовање поврата имовине и станарских права;
3. Довршење процеса реконструкције стамбених јединица за потребе повратка;
4. Осигурање услова одрживог повратка и процеса реинтегрисања у БиХ.

Да би се на што транспарентнији, ефикаснији и економичнији начин постигли дефинисани циљеви, Стратегијом су утврђене сљедеће **реформе и правци стратешког дјеловања**:

1. Правне реформе и усклађивање прописа;
2. Структуралне и организацијске реформе;
3. Оспособљавање и стављање у функцију јединствене базе података;
4. Стварање услова за одрживи повратак.

Министарство за људска права и избјеглице БиХ, у сарадњи са ресорним министарствима ентитета и одјељењем Брчко Дистрикта БиХ, плански и систематично је дјеловало на реформама у правцу остварења утврђених стратешких циљева.

Оно што је био посебан изазов и што је директно утицало на реформске процесе, јесте чињеница да се Босна и Херцеговина морала суочити са два подједнако важна приоритета. С једне стране, постојала је обавеза потпуног преузимања одговорности за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума са институцијама међународне заједнице на власти у Босни и Херцеговини, а с друге стране, било је потребно остварити планиране стратешке циљеве.

Недвојбено су постигнути изузетни резултати на реализовању одређених стратешких циљева, а то је пратила и успостава и уређење једног транспарентног система који је постао гарант једнакоправности свих избјеглица, расељених лица и повратника у приступу помоћи везаној за повратак.

У посљедњих четрнаест година од потписивања Дејтонског мировног споразума, скоро сва заузета имовина враћена је њеним пријератним власницима, хиљаде уништених кућа је обновљено, повећана је заступљеност мањина у јавном сектору, слободу кретања данас уживају све особе, а безбједност повратника је значајно унапријеђена.

Међутим, упркос овим успјесима, остало је још пуно тога да се учини како би сви људи у БиХ у потпуности уживали несметан приступ свим правима која су дефинисана у Анексу VII.

- Ревизија Стратегије

Евидентно је било неопходно преиспитати и ојачати напоре на provedби Анекса VII, те с тим циљем, Министарство за људска права и избјеглице БиХ и UNHCR, у блиским консултацијама са осталим кључним актерима, иницирали су ревизију "Стратегије БиХ за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума".

Активности на изради ревидиране Стратегије отпочеле су у октобру 2007. године доношењем Акционог плана за ревизију, којим је предвиђено формирање 10 консултативних радних подгрупа за провођење активности на анализи и предлагању стратешких реформи и циљева у **области**:

- 1. реконструкције стамбених јединица избјеглица, расељених лица и повратника, затварања колективних центара и рјешавања питања алтернативног смјештаја расељених особа и повратника и социјалног становања са посебним акцентом на проблеме расељених особа и избјеглица и стамбеног збрињавања рањивих категорија повратника;**
- 2. довршетка процеса поврата имовине и станарских права избјеглица, расељених особа и повратника;**
- 3. електрификације повратничких насеља и појединачних стамбених јединица повратника;**
- 4. реконструкције инфраструктуре у мјестима од интереса за повратак избјеглица, расељених лица и повратника;**
- 5. здравствене заштите расељених лица и повратника;**
- 6. социјалне заштите расељених лица и повратника;**
- 7. остваривања права на школство расељених лица и повратника;**
- 8. права на рад и запошљавање расељених лица и повратника;**
- 9. безбједности расељених лица и повратника и деминирања подручја повратка;**
- 10. права на накнаду штете расељеним лицима, избјеглицама и повратницима.**

Поред Министарства за људска права и избјеглице БиХ као носиоца активности, у раду радних подгрупа учествовало је око 150 представника из више од педесет институција и организација домаће власти, међународне заједнице, невладиног сектора и представника цивилног друштва, како слиједи:

- **Институције Босне и Херцеговине:** Министарство цивилних послова, Министарство безбједности, Центар за уклањање мина у БиХ (МАЦ), Фонд за повратак, Комисија за имовинске захтјеве расељених особа и избјеглица;
- **Институције Федерације Босне и Херцеговине:** Министарство расељених особа и избјеглица и ресорна кантонална министарства, уреди и управе, Министарство енергије, рударства и индустрије, Министарство образовања и науке, Министарство промета и комуникација, Министарство просторног уређења, Министарство рада и социјалне политике, Министарство развоја, подузетништва и обрта, Министарство здравства, Министарство унутрашњих послова;
- **Институције Републике Српске:** Министарство за избјеглице и расељена лица, Министарство привреде, енергетике и развоја, Министарство просвјете и културе, Министарство рада и борачко-инвалидске заштите, Министарство саобраћаја и веза, Министарство унутрашњих послова, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, Министарство здравља и социјалне заштите;
- **Влада Брчко Дистрикта БиХ:** Одјељење за расељене особе, избјеглице и стамбена питања, Одјељење за јавну сигурност, Одјељење за комуналне послове, Одјељење за образовање, Одјељење за здравство и остале услуге;
- **Јавна предузећа:** ЈП Електропривреда БиХ, ЈП Електропривреда ХЗ Херцег Босне, Електропривреда РС;
- **Невладине организације:** Савез удружења избјеглица, расељених лица и повратника БиХ, Савез удружења избјеглих, расељених и повратника Р Српске, Заједница прогнаних, избјеглих и расељених Хрвата у БиХ, ЦЦИ - Центри цивилних иницијатива;
- **Међународне организације:** UNHCR, Свјетска Банка, Делегација Европске комисије у БиХ, EUFOR, EUPM, OHR, OSCE, UNDP, UNHABITAT, UNICEF, WHO

Све консултативне, планиране фазе и активности предвиђене Акционим планом за ревизију успјешно су проведене, а окончане су израдом нацрта документа који је, по обављеним јавним расправама, упућен Савјету министара на усвајање.

Савјет министара је на 74. сједници одржаној 29. 1. 2009. године разматрало и утврдило Приједлог ревидиране Стратегије, након чега је иста усвојена и на 53. сједници Представничког дома, одржаној 13. 5. 2009. године. Међутим, овај Приједлог није добио потребну ентитетску већину на 31. сједници Дома народа, одржаној 18. 6. 2009. године.

Уважавајући значај овог стратешког документа Босне и Херцеговине, Заједнички колегиј оба дома Парламентарне скупштине БиХ на 18. сједници, одржаној 7. 7. 2009. године, поново је актуелизирао питање усвајања Ревидиране стратегије и затражио од Савјета министара да уложи додатне напоре ради утврђивања новог усаглашеног приједлога и у што краћем року га достави у парламентарну процедуру на усвајање.

I - ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Уважавајући препоруке и смјернице из Ревидиране стратегије БиХ за provedбу Анекса VII, основне окоснице на којима се темељи овај приједлог за реализацију програма повратка у периоду од 2009 – 2014. година су:

- суштинско окончање процеса одрживог повратка у БиХ одвијаће се **систематски, фазно и хармонично** на цјелокупном подручју БиХ, **са јасном подјелом улога и одговорности** у оквиру надлежних институција;
- **све избјеглице, расељене особе и повратници који испуњавају законом прописане критерије**, односно услове за добивање помоћи за обнову и повратак, **биће укључене у програм**;
- **пројектним приступом уз познате крајње кориснике престаје потреба за рангирањем** према посебним критеријима, а **врши се усклађивање пројектних приједлога** сходно оквирном плану, очекиваним резултатима и обезбијеђеним средствима;
- **оквирни трошкови реализације програма** калкулисани су у односу **2/3 санација стамбених јединица: 1/3 финансирање одрживости повратка** (прије свега обнова комуналне инфраструктуре);
- **оквирни трошкови санације стамбених јединица калкулисани су просјечно како слиједи:**
 - 25.000KM по стамбеној јединици код обнове индивидуалних стамбених јединица/кућа,
 - 39.000KM по стамбеној јединици код обнове станова у стамбеним зградама,
 - 20.000KM по стамбеној јединици код доградње/изградње кућа у мјестима повратка (не калкулишу се трошкови инфраструктуре)

II - ПРОЦЈЕНА ПОТРЕБА ЗА ИНТЕРВЕНЦИЈОМ У ИЗНАЛАЖЕЊУ ТРАЈНИХ РЈЕШЕЊА ИЗБЈЕГЛИЧКО-РАСЕЉЕНИЧКИХ ПРОБЛЕМА

Комбиновањем показатеља из Базе података о регистрованим/потенцијалним корисницима помоћи за обнову и Базе података о расељеним особама у БиХ, које се користе као најпоузданији показатељи потреба - у ревидираној Стратегији Босне и Херцеговине за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума идентификовано је да оквирно око 45.000 захтјева за реконструкцијом стамбених јединица још увијек није ријешено.

Подаци за 6.495 породица које су аплицирале из иностранства, свеукупно 23.069 избјеглица из БиХ, пренесени су у ову процјену на основу индивидуалних пријава носитеља домаћинства и изјава да је њихова пријератна имовина уништена/неусловна и да им је потребна помоћ у обнови у сврху повратка.

Међутим, анализирајући податке о пријератном и садашњем стању стамбених јединица расељених особа у статусу, евидентно је да за одређене расељене породице није могуће изнаћи трајна рјешења проблема расељавања кроз обнову и/или доградњу њихових пријератних домова. Разлози се препознају, прије свега, у околностима да многе расељене породице у статусу не желе да се врате у своја пријератна мјеста пребивалишта (8.077 породица, укупно око 25.500 расељених лица у статусу), затим, велики број њих није имало стамбену јединицу у власништву или станарско право 1991. године, итд., а то представља кључне критерије за утврђивање потенцијалних корисника помоћи за обнову у сврху повратка.

У оваквим и сличним случајевима, потребно је трагати за неким другим видовима трајних рјешења проблема расељавања.

Резимирано, од укупног броја од 38.894 расељене породице 117.954 расељених лица у статусу са стањем на дан 31/12/2008. године - за оквирно 28.500 породица, односно око 85.500 расељених лица, које желе да се врате или нису сигурне у погледу жеље за повратак, трајна рјешења би се могла изнаћи обновом њихових пријератних кућа и станова и/или доградњом за потребе новонасталих породица које су у расељеничком статусу. Овдје треба имати на уму да су обухваћене само породице у формално-правном статусу, односно оне породице чији је статус потврђен у, недавно окончаној, ревизији бројчаног стања и статуса расељених лица у БиХ.

Детаљни показатељи о статусу стамбених јединица који служе као основ за могућа трајна рјешења проблема расељавања дати су сљедећој табели.

- Статус стамбених јединица расељених породица у статусу		Статус 1991. године							
Трајна рјешења	Садашњи статус	Приватна имовина	Станарско право	Живио са родитељима	Родбина/ пријатељи	Подстанар	Остало	Није означено	УКУПНО
Обнова куће	Уништена/неусловна	23.316							23.316
Обнова стана			1.836						1.836
Обнова/доградња	Уништена/неусловна			2.040			579	49	2.668
	Није означено	114		27				137	278
	Не знам/Остало	113		74					187
	Продана							1	1
	Чланови породице ту станују	136							136
Обнова/доградња	Укупно	363		2.141			579	187	3.270
Остало	Уништена/неусловна	1			106	132	201		440
	Није означено		33		4	29	21		87
	Не знам/Остало		104		14	109	46	1	274
	Кућа је поправљена	235	2	80	4	1	11	2	335
	Ушао у посјед/добило кључеве	123	39	25	2	2	3	1	195
	Уселио неко други	191	201	38	4	5	18		457
	Продана	11	6	7	1	1	1	2	29
	Замијењена	7	4	3			1		15
	Изнајмљена	11	9	4			2	1	27
	Станарско право је поништено	20	134	7	1	12	6		180
	Подстанарски уговор истекао	29	18	15	10	118	14		204
	Чланови породице ту станују		12	93	8	3	10	1	127
	Уселили рођаци или пријатељи	21	2	2					25
Остало	Укупно	649	564	274	154	414	333	7	2.395
Не жели се вратити	Уништена/неусловна	4.922	453	424	46	82	275	2	6.204
	Није означено	34	16	22	10	67	10	10	169
	Не знам/Остало	139	99	78	20	208	59		603
	Кућа је поправљена	21		15	1		3		40
	Ушао у посјед/добило кључеве	37	24	8		1	4		74
	Уселио неко други	71	86	26		2	11		196
	Продана	22	10	2	1		4		39
	Замијењена	13	1	1			1		16
	Изнајмљена	5	5				1	2	13
	Станарско право је поништено	19	78	7		10	8		122
	Подстанарски уговор истекао	73	49	51	22	292	41		528
	Чланови породице ту станују	21	6	27	5		6		65
	Уселили рођаци или пријатељи	3	4	1					8
Не жели се вратити	Укупно	5.380	831	662	105	663	424	12	8.077
Расељене породице у статусу	УКУПНО	29.708	3.231	3.077	259	1.077	1.336	206	38.894

III - ПРЕГЛЕД ПОТРЕБА ЗА ОБНОВУ У СВРХУ ПОВРАТКА СА ОКВИРНОМ ПРОЦЈЕНОМ ТРОШКОВА САНАЦИЈЕ И СТРУКТУРОМ

1. Структура потенцијалних корисника помоћи за обнову у сврху повратка према ентитету повратка и категорији

Категорија	Избјеглице из БиХ			Расељене особе у статусу									Укупно		
				међуентитетски			унутар ентитета			унутар општине					
Ентитет повратка	породица	особа	%	породица	особа	%	породица	особа	%	породица	особа	%	породица	особа	%
ФБиХ	2.889	10.079	16%	10.626	34.396	56%	1.435	4.519	7%	4.097	12.640	20%	19.047	61.634	57%
РС	3.278	11.989	27%	10.176	27.514	61%	143	468	1%	1.716	5.360	12%	15.313	45.331	42%
Брчко Дистрикт	328	1.001	63%	45	117	7%			0%	185	462	29%	558	1.580	1%
УКУПНО	6.495	23.069	21%	20.847	62.027	57%	1.578	4.987	5%	5.998	18.462	17%	34.918	108.545	100%

2. Оквирна процјена трошкова санације према врстама интервенције

Опис	Број стамбених јединица				Оквирна процјена трошкова санације		
	избјеглице	расељене особе	Укупно	%	стамбене јединице	пратећа инфраструктура	Укупно у КМ
Обнова куће	6.495	23.316	29.812	85%	745.300.000	372.650.000	1.117.950.000
Обнова стана		1.836	1.836	5%	71.604.000	35.802.000	107.406.000
Обнова/доградња		3.270	3.270	9%	65.400.000		65.400.000
УКУПНО	6.495	28.422	34.918	100%	882.304.000	408.452.000	1.290.756.000*

* Средства су дјеломично осигурана из буџета за 2008. и 2009. годину и из тог износа покривена је обнова у току

3. Национална структура потенцијалних корисника помоћи према ентитетима повратка

Ентитет повратка/националност	Б	Х	С	О	Н/П	Укупно	%
ФБиХ	3.507	2.145	13.247	135	13	19.047	54,58%
РС	10.630	2.412	2.151	100	20	15.313	43,82%
БД	302	132	114	4	6	558	1,60%
Укупно ст. јединица	14.439	4.689	15.512	239	39	34.918	100%
%	41,35%	13,43%	44,43%	0,68%	0,11%	100%	

4. Преглед потреба за интервенцијом према ентитетима, врсти и броју					
Потребе за интервенцијом	Број општина	Обнова куће	Обнова стана	Обнова/доградња	Укупно
до 50	18	277	9	38	324
50-150	18	1.471	125	166	1.762
150-500	33	8.196	938	778	9.912
500-1.000	9	5.099	320	456	5.875
преко 1.000	1	878	228	68	1.174
ФБиХ	79	15.921	1.620	1.506	19.047
нема потребе за интервенцијом	2	0	0	0	0
до 50	20	311	1	19	331
50-150	16	1.197	23	150	1.370
150-500	14	3.033	36	474	3.543
500-1.000	7	4.700	82	367	5.149
преко 1.000	3	4.140	34	746	4.920
РС	62	13.381	176	1.756	15.313
Брчко Дистрикт	1	510	40	8	558
УКУПНО БИХ	142	29.812	1.836	3.270	34.918

Ова класификација према потребама за асистенцијом, изражена кроз број потенцијалних корисника помоћи на одређеном локалитету, чини основ планирања фазног завршетка процеса повратка у БиХ у наредном периоду од шест година (2009 – 2014. године) и процјене потребних и недостајућих средстава за његово реализовање, а у аналитичком смислу представља оријентацију за израду акционих планова ентитета и пројеката на општинском нивоу.

Примјерице, процес повратка у општинама из групе до 50 регистрованих потенцијалних корисника (тзв. „мале“ општине према потребама за повратак) би суштински био окончан у 2010. години, у општинама из групе између 50 и 150 апликаната до 2011. године, односно за 2 године, итд., док би нпр. општине са преко 1.000 апликаната имплементирање програма требале пројектовати на 6 година.

Детаљан преглед по ентитетима и општинама повратка дат је у посебним табелама, разврстано:

- према категоријама и националној структури потенцијалних корисника
- према врстама интервенције и оквирним трошковима

5. Детаљан преглед Општина повратка	Категорија					Националност					
	Избјеглице	међуент.	унутар ент.	унутар општине	Лица	Б	Х	С	О	Н/П	Породица
Бановићи	8	466		51	525	20		142			162
Бихаћ	232	700		283	1.215	98	4	274	2	1	379
Босанска Крупа	193	841	46	557	1.637	198		294	1		493
Босански Петровац	485	660		27	1.172	13		397	5	2	417
Босанско Грахово	1.654	492	6	62	2.214	1	25	628	8		662
Бреза	8	117		10	135	3	1	41	1		46
Бугојно	332	434	204	332	1.302	43	172	168	1	1	385
Бусовача	86	23	45	271	425	25	89	11	1		126
Бужим				45	45	7					7
Цазин	22	1		19	42	9		4			13
Чапљина	399	450	187	298	1.334	107	9	265	2		383
Челић	9	131		17	157	5	1	51			57
Добој-Исток	6	4			10	1		1			2
Добој-Југ	4		1	7	12	4	1				5
Добретићи	128		26	198	352		98	1	1		100
Домањевац-Шамац	99	47		1	147		18	23		1	42
Доњи Вакуф	44	601	86	1.436	2.167	378	11	182	4		575
Дрвар	476	736	1	215	1.428	2	1	480	3	1	487
Фоча-Устиколина	32	592	123	144	891	112		199			311
Фојница		4	79	45	128	4	45	1			50
Гламоч	561	1.049	94	109	1.813	58	6	513	1		578
Горажде	402	1.144	32	763	2.341	239		485	35		759
Горњи Вакуф-Ускопље	13	6	70	417	506	61	81	2			144
Грачаница	22	468			490			141			141
Градачац	81	263	9	50	403	15	18	90	2		125
Груде				10	10		3				3
Јабланица	19	20	73	182	294	49	22	6			77
Јајце	70	551	771	218	1.610	246	33	182	10		471
Какањ	28	357	124	85	594	18	51	133			202
Калесија	97	440	14	10	561	8		144	1		153
Кисељак	52	28	71	108	259	33	45	9	1		88
Кладањ	21	872		9	902	3		285	2		290
Кључ	123	706	3	233	1.065	98	5	276		1	380
Коњиц	112	605	309	231	1.257	88	103	210			401
Крешево	11		32	13	56	13	2				15
Купрес, ФБиХ	1	276	57	111	445	16	34	104			154
Ливно	719	157	1	47	924	3	11	266			280
Лукавац	80	1.812	22	194	2.108	60		638			698
Љубушки	17		29	2	48	11				1	12
Маглај	249	2.073	33	91	2.446	63	18	668			749

5. Детаљан преглед Општина повратка	Категорија				Националност						
	Избјеглице	међуент.	унутар ент.	унутар општине	Лица	Б	Х	С	О	Н/П	Породица
Мостар	714	2.399	36	928	4.077	166	178	836	9	1	1.190
Неум	10	34			44			15			15
Нови Травник	60	86	35	1.229	1.410	5	324	32	1		362
Оџак	63	467	10	260	800	28	64	169			261
Олово	100	723	24	145	992	65	2	245	1		313
Орашје	52	47		6	105	1	16	18			35
Пале-Прача	5	187	38	19	249	15		62			77
Посушје			2		2		1				1
Прозор	107		564	122	793	200	17				217
Равно	115	402			517		19	146			165
Сански Мост	289	1.334	17	83	1.723	34	12	473	1		520
Сапна	80	449	12		541	3		159			162
Сарајево-Центар	38	268	52	53	411	39	5	100	1		145
Сарајево-Хаџићи	22	464	5	1	492	4		151			155
Сарајево-Илиџа	128	570	65	67	830	34	31	195	1	1	262
Сарајево-Илијаш	39	985	60	83	1.167	47	9	342	1		399
Сарајево-Нови Град	81	548	39	56	724	21	3	180	7	1	212
Сарајево-Ново Сарајево	178	629	73	108	988	51	23	271	9	1	355
Сарајево-Стари Град	12	153	72	37	274	29	3	47			79
Сарајево-Трново	13	167	3		183	4		75			79
Сарајево-Вогошћа	9	392	19		420	6	2	122	1		131
Сребреник	14	350			364			112			112
Столац	54	244	171	297	766	84	47	97	2		230
Широки бријег	24	4			28			6			6
Теочак	15	29	8	17	69	6		11	1		18
Тешањ	26	48	11	5	90	5	8	18	1		32
Томиславград		6	7	4	17	1	1	4			6
Травник	252	666	249	746	1.913	131	207	184	3		525
Тузла	114	1.235		22	1.371	6	4	409	2		421
Усора	92	7		80	179		49	3	1		53
Вареш	80	623	169	433	1.305	118	108	227	6		459
Велика Кладуша	205	28		95	328	39	1	51	3	1	95
Високо	20	410	19	26	475	8	6	140	1		155
Витез	26	50	51	77	204	26	29	18			73
Завидовићи	49	2.145	23	444	2.661	136	8	665			809
Зеница	65	654	123	129	971	34	46	202	1		283
Жепче	27	257	14	167	465	49	15	88	1		153
Живинице	6	210			216			60			60
- Федерација БиХ - Укупно	10.079	34.396	4.519	12.640	61.634	3.507	2.145	13.247	135	13	19.047

5. Детаљан преглед	Категорија					Националност						
	Општина повратка	Избјеглице	међуент.	унутар ент.	унутар општине	Лица	Б	Х	С	О	Н/П	Породица
Бања Лука	99	196	4			299	71	30	3	1		105
Берковићи	19	54	3		7	83	18	5	6			29
Бијељина	34	492	4			530	170	1	2	3		176
Билећа	1	31				32	14					14
Босански Брод	2.628	56	4		544	3.232	91	559	230	6		886
Братунац	47	2.877	21		419	3.364	1.023	2	158	5		1.188
Чајнице	5	600	18		202	825	241		66	4		311
Челинац	36	39				75	24					24
Дервента	2.530	182	1		153	2.866	105	600	71	24	1	801
Добој	1.764	741	28		49	2.582	319	381	30	7		737
Фоча	22	1.692			379	2.093	746	2	119	4		871
Гацко	26	155				181	65		1			66
Градишка	113	80				193	45	10			6	61
Хан Пијесак		168	7		6	181	73		6			79
Источна Илиџа	6	14	1		14	35	4	1	9			14
Источни Дрвар	10					10		1	1			2
Источни Стари Град			17			17			4			4
Источно Ново Сарајево	1	6			4	11	2		3			5
Језеро	34	15				49	9	1	2			12
Калиновик	18	216	13		12	259	89		15			104
Кнежево	131	37	4			172	8	27	2			37
Костајница	52	4				56	14	2				16
Котор Варош	202	550	5		141	898	202	22	24			248
Козарска Дубица	78	62			13	153	46	1	4	3		54
Крупа на Уни	23		8			31			9			9
Купрес, РС	131					131		3	33		2	38
Лакташи	23	14				37	5	5				10
Лопаре	53	343	18		72	486	141		33			174
Љубиње		59			17	76	17		8			25
Милићи	56	286	2		53	397	111		25			136
Модрича	133	200			14	347	79	35	6			120
Мркоњић Град	47	517	28		606	1.198	69	88	200	3		360
Невесинје	5	121			14	140	43	2	6			51
Нови Град	199	302			145	646	153	1	36	3		193
Ново Горажде	39	390	9		4	442	153		18	2		173
Осмаци	55	509			5	569	178		2	1		181
Оштра Лука	6	12				18	6	2				8
Пале	6	128	3			137	61		1			62
Пелагићево	644	2				646		214	5			219
Петрово		7				7	2					2
Приједор	303	678	4		45	1.030	327	19	14	4	2	366
Прњавор	45	114				159	41	7			1	49

5. Детаљан преглед Општина повратка	Категорија					Националност					
	Избјеглице	међуент.	унутар ент.	унутар општине	Лица	Б	Х	С	О	Н/П	Породица
Рибник	80	12	5	114	211	5		62		1	68
Рогатица	26	1.114		256	1.396	524		92	2		618
Рудо	20	233	3	83	339	115		31	1	1	148
Соколац		661		10	671	254		3			257
Србац		10			10	3					3
Сребреница	88	4.735	101	553	5.477	1.817	7	212	9		2.045
Шамац	433	86		33	552	31	134	14	1		180
Шековићи		37	33		70	10		10			20
Шипово	222	352	12	704	1.290	107	1	315			423
Теслић	742	244		136	1.122	87	163	31	1		282
Требиње	122	6	10	75	213	24		32	1	1	58
Трново, РС	24	107	38	43	212	39		41			80
Угљевик	9	224			233	75			2		77
Вишеград	37	1.305	16	106	1.464	564		49	3		616
Власеница	12	1.678	22	72	1.784	587		29	4		620
Вукосавље	237	59			296	27	83			1	111
Зворник	313	4.702	26	257	5.298	1.596	3	78	6	4	1.687
- Република Српска-Укупно	11.989	27.514	468	5.360	45.331	10.630	2.412	2.151	100	20	15.313

- Рекапитулација Ентитет повратка	Категорија					Националност					
	Избјеглице	међуент.	унутар ент.	унутар општине	Лица	Б	Х	С	О	Н/П	Породица
ФБиХ-Укупно	10.079	34.396	4.519	12.640	61.634	3.507	2.145	13.247	135	13	19.047
РС - Укупно	11.989	27.514	468	5.360	45.331	10.630	2.412	2.151	100	20	15.313
Брчко дистрикт - Укупно	1.001	117		462	1.580	302	132	114	4	6	558
БиХ - УКУПНО	23.069	62.027	4.987	18.462	108.545	14.439	4.689	15.512	239	39	34.918
%	21,25%	57,14%	4,59%	17,01%	100%	41,35%	13,43%	44,42%	0,68%	0,11%	100%

6. Детаљан преглед	Врста интервенције				Оквирна процјена трошкова		
	Општина повратка	Обнова куће	Обнова стана	Доградња	Ст. јединица	Санација СЈ	Пратећа инфраструктура
Бановићи	137	11	14	162	4.134.000	1.927.000	6.061.000
Бихаћ	299	22	58	379	9.493.000	4.166.500	13.659.500
Босанска Крупа	412	35	46	493	12.585.000	5.832.500	18.417.500
Босански Петровац	383	13	21	417	10.502.000	5.041.000	15.543.000
Босанско Грахово	610	34	18	662	16.936.000	8.288.000	25.224.000
Бреза	41	1	4	46	1.144.000	532.000	1.676.000
Бугојно	344	16	25	385	9.724.000	4.612.000	14.336.000
Бусовача	107	1	18	126	3.074.000	1.357.000	4.431.000
Бужим	4		3	7	160.000	50.000	210.000
Цазин	10		3	13	310.000	125.000	435.000
Чапљина	357	16	10	383	9.749.000	4.774.500	14.523.500
Челић	49	3	5	57	1.442.000	671.000	2.113.000
Добој-Исток	2			2	50.000	25.000	75.000
Добој-Југ	4		1	5	120.000	50.000	170.000
Добретићи	94	1	5	100	2.489.000	1.194.500	3.683.500
Домањевац-Шамац	34		8	42	1.010.000	425.000	1.435.000
Доњи Вакуф	529	25	21	575	14.620.000	7.100.000	21.720.000
Дрвар	301	147	39	487	14.038.000	6.629.000	20.667.000
Фоча-Устиколина	283	4	24	311	7.711.000	3.615.500	11.326.500
Фојница	46		4	50	1.230.000	575.000	1.805.000
Гламоч	483	54	41	578	15.001.000	7.090.500	22.091.500
Горажде	571	55	133	759	19.080.000	8.210.000	27.290.000
Горњи Вакуф-Ускопље	130	2	12	144	3.568.000	1.664.000	5.232.000
Грачаница	122	3	16	141	3.487.000	1.583.500	5.070.500
Градачац	106	2	17	125	3.068.000	1.364.000	4.432.000
Груде		3		3	117.000	58.500	175.500
Јабланица	69	1	7	77	1.904.000	882.000	2.786.000
Јајце	362	42	67	471	12.028.000	5.344.000	17.372.000
Какањ	168	15	19	202	5.165.000	2.392.500	7.557.500
Калесија	135	4	14	153	3.811.000	1.765.500	5.576.500
Кисељак	83		5	88	2.175.000	1.037.500	3.212.500
Кладањ	268	5	17	290	7.235.000	3.447.500	10.682.500
Кључ	306	22	52	380	9.548.000	4.254.000	13.802.000
Коњиц	338	22	41	401	10.128.000	4.654.000	14.782.000
Крешево	14		1	15	370.000	175.000	545.000
Купрес, ФБиХ	140	7	7	154	3.913.000	1.886.500	5.799.500
Ливно	268	6	6	280	7.054.000	3.467.000	10.521.000

6. Детаљан преглед	Врста интервенције				Оквирна процјена трошкова		
	Општина повратка	Обнова куће	Обнова стана	Доградња	Ст. јединица	Санација СЈ	Пратећа инфраструктура
Лукавац	655	14	29	698	17.501.000	8.460.500	25.961.500
Љубушки	9	1	2	12	304.000	132.000	436.000
Маглај	695	31	23	749	19.044.000	9.292.000	28.336.000
Мостар	888	232	70	1.190	32.648.000	31.248.000	15.624.000
Неум	14		1	15	370.000	175.000	545.000
Нови Травник	323	15	24	362	9.140.000	4.330.000	13.470.000
Оџак	229	6	26	261	6.479.000	2.979.500	9.458.500
Олово	271	27	15	313	8.128.000	3.914.000	12.042.000
Орашје	32		3	35	860.000	400.000	1.260.000
Пале-Прача	53	14	10	77	2.071.000	935.500	3.006.500
Посушје	1			1	25.000	12.500	37.500
Прозор	200		17	217	5.340.000	2.500.000	7.840.000
Равно	156	2	7	165	4.118.000	1.989.000	6.107.000
Сански Мост	437	12	71	520	12.813.000	5.696.500	18.509.500
Сапна	149	1	12	162	4.004.000	1.882.000	5.886.000
Сарајево-Центар	86	46	13	145	4.204.000	1.972.000	6.176.000
Сарајево-Хаџићи	133	11	11	155	3.974.000	1.877.000	5.851.000
Сарајево-Илиџа	164	73	25	262	7.447.000	3.473.500	10.920.500
Сарајево-Илијаш	335	40	24	399	10.415.000	4.967.500	15.382.500
Сарајево-Нови Град	141	50	21	212	5.895.000	2.737.500	8.632.500
Сарајево-Ново Сарајево	226	101	28	355	10.149.000	4.794.500	14.943.500
Сарајево-Стари Град	50	19	10	79	2.191.000	995.500	3.186.500
Сарајево-Трново	74	1	4	79	1.969.000	944.500	2.913.500
Сарајево-Вогошћа	98	20	13	131	3.490.000	1.615.000	5.105.000
Сребреник	106	2	4	112	2.808.000	1.364.000	4.172.000
Столац	199	19	12	230	5.956.000	2.858.000	8.814.000
Широки бријег	6			6	150.000	75.000	225.000
Теочак	12		6	18	420.000	150.000	570.000
Тешањ	32			32	800.000	400.000	1.200.000
Томиславград	6			6	150.000	75.000	225.000
Травник	435	29	61	525	13.226.000	6.003.000	19.229.000
Тузла	370	27	24	421	10.783.000	5.151.500	15.934.500
Усора	51		2	53	1.315.000	637.500	1.952.500
Вареш	331	96	32	459	12.659.000	6.009.500	18.668.500
Велика Кладуша	83	4	8	95	2.391.000	1.115.500	3.506.500
Високо	143	1	11	155	3.834.000	1.807.000	5.641.000
Витез	60	3	10	73	1.817.000	808.500	2.625.500

6. Детаљан преглед	Врста интервенције				Оквирна процјена трошкова		
	Општина повратка	Обнова куће	Обнова стана	Доградња	Ст. јединица	Санација СЈ	Пратећа инфраструктура
Завидовићи	684	66	59	809	20.854.000	9.837.000	30.691.000
Зеница	192	71	20	283	7.969.000	3.784.500	11.753.500
Жепче	133	11	9	153	3.934.000	1.877.000	5.811.000
Живинице	50	3	7	60	1.507.000	683.500	2.190.500
- Федерација БиХ-Укупно	15.921	1.620	1.506	19.047	491.325.000	230.602.500	721.927.500
Бања Лука	87	2	16	105	2.573.000	1.126.500	3.699.500
Берковићи	29			29	725.000	362.500	1.087.500
Бијељина	128		48	176	4.160.000	1.600.000	5.760.000
Билећа	12		2	14	340.000	150.000	490.000
Босански Брод	871	5	10	886	22.170.000	10.985.000	33.155.000
Братунац	1.035	7	146	1.188	29.068.000	13.074.000	42.142.000
Чајнице	282	2	27	311	7.668.000	3.564.000	11.232.000
Челинац	21		3	24	585.000	262.500	847.500
Дервента	753	8	40	801	19.937.000	9.568.500	29.505.500
Добој	662	17	58	737	18.373.000	8.606.500	26.979.500
Фоча	783	19	69	871	21.696.000	10.158.000	31.854.000
Гацко	59	1	6	66	1.634.000	757.000	2.391.000
Градишка	57		4	61	1.505.000	712.500	2.217.500
Хан Пијесак	65		14	79	1.905.000	812.500	2.717.500
Источна Илиџа	13		1	14	345.000	162.500	507.500
Источни Дрвар	2			2	50.000	25.000	75.000
Источни Стари Град	4			4	100.000	50.000	150.000
Источно Ново Сарајево	4	1		5	139.000	69.500	208.500
Језеро	11		1	12	295.000	137.500	432.500
Калиновик	94	1	9	104	2.569.000	1.194.500	3.763.500
Кнежево	35		2	37	915.000	437.500	1.352.500
Костајница	14		2	16	390.000	175.000	565.000
Котор Варош	202		46	248	5.970.000	2.525.000	8.495.000
Козарска Дубица	46		8	54	1.310.000	575.000	1.885.000
Крупа на Уни	9			9	225.000	112.500	337.500
Купрес, РС	38			38	950.000	475.000	1.425.000
Лакташи	10			10	250.000	125.000	375.000
Лопаре	145	1	28	174	4.224.000	1.832.000	6.056.000
Љубиње	25			25	625.000	312.500	937.500
Милићи	113	1	22	136	3.304.000	1.432.000	4.736.000
Модрича	111	3	6	120	3.012.000	1.446.000	4.458.000
Мркоњић Град	250	9	101	360	8.621.000	3.300.500	11.921.500

6. Детаљан преглед	Врста интервенције				Оквирна процјена трошкова		
	Општина повратка	Обнова куће	Обнова стана	Доградња	Ст. јединица	Санација СЈ	Пратећа инфраструктура
Невесиње	48	1	2	51	1.279.000	619.500	1.898.500
Нови Град	149	4	40	193	4.681.000	1.940.500	6.621.500
Ново Горажде	153	5	15	173	4.320.000	2.010.000	6.330.000
Осмаци	160		21	181	4.420.000	2.000.000	6.420.000
Оштра Лука	6		2	8	190.000	75.000	265.000
Пале	57	2	3	62	1.563.000	751.500	2.314.500
Пелагићево	219			219	5.475.000	2.737.500	8.212.500
Петрово	1		1	2	45.000	12.500	57.500
Приједор	310	2	54	366	8.908.000	3.914.000	12.822.000
Прњавор	46		3	49	1.210.000	575.000	1.785.000
Рибник	39		29	68	1.555.000	487.500	2.042.500
Рогатица	569	12	37	618	15.433.000	7.346.500	22.779.500
Рудо	141		7	148	3.665.000	1.762.500	5.427.500
Соколац	238	1	18	257	6.349.000	2.994.500	9.343.500
Србац	3			3	75.000	37.500	112.500
Сребреница	1.758	19	268	2.045	50.051.000	22.345.500	72.396.500
Шамац	168	4	8	180	4.516.000	2.178.000	6.694.000
Шековићи	18		2	20	490.000	225.000	715.000
Шипово	354	8	61	423	10.382.000	4.581.000	14.963.000
Теслић	275		7	282	7.015.000	3.437.500	10.452.500
Требиње	51	6	1	58	1.529.000	754.500	2.283.500
Трново, РС	70	6	4	80	2.064.000	992.000	3.056.000
Угљевик	58		19	77	1.830.000	725.000	2.555.000
Вишеград	545	18	53	616	15.387.000	7.163.500	22.550.500
Власеница	517	3	100	620	15.042.000	6.521.000	21.563.000
Вукосавље	111			111	2.775.000	1.387.500	4.162.500
Зворник	1.347	8	332	1.687	40.627.000	16.993.500	57.620.500
- Република Српска-Укупно	13.381	176	1.756	15.313	376.509.000	170.694.500	547.203.500

- Рекапитулација	Врста интервенције				Оквирна процјена трошкова		
	Ентитет повратка	Обнова куће	Обнова стана	Доградња	Ст. јединица	Санација СЈ	Пратећа инфраструктура
ФБиХ-Укупно	15.921	1.620	1.506	19.047	491.325.000	230.602.500	721.927.500
РС - Укупно	13.381	176	1.756	15.313	376.509.000	170.694.500	547.203.500
Брчко дистрикт - Укупно	510	40	8	558	14.470.000	7.155.000	21.625.000
БиХ - УКУПНО	29.812	1.836	3.270	34.918	882.304.000	408.452.000	1.290.756.000
%	85,38%	5,26%	9,36%	100%	68%	32%	100%

7. Актуелно стање	Обнова у току			Преостаје за обнову				Оквирна процјена недостајућих средстава		
	Општина повратка	куће	станови	укупно	куће	станови	доградња	укупно	санација СЈ	инфраструктура
Бановићи				137	11	14	162	4.134.000	1.927.000	6.061.000
Бихаћ	6	6	12	293	16	58	367	9.109.000	3.974.500	13.083.500
Босанска Крупа	22	12	34	390	23	46	459	11.573.000	5.326.500	16.899.500
Босански Петровац	38	5	43	345	8	21	374	9.372.000	4.476.000	13.848.000
Босанско Грахово	20	34	54	590		18	608	15.110.000	7.375.000	22.485.000
Бреза				41	1	4	46	1.144.000	532.000	1.676.000
Бугојно	20		20	324	16	25	365	9.214.000	4.357.000	13.571.000
Бусовача	8		8	99	1	18	118	2.874.000	1.257.000	4.131.000
Бужим				4		3	7	160.000	50.000	210.000
Цазин				10		3	13	310.000	125.000	435.000
Чапљина	24		24	333	16	10	359	9.149.000	4.474.500	13.623.500
Челић				49	3	5	57	1.442.000	671.000	2.113.000
Добој-Исток				2			2	50.000	25.000	75.000
Добој-Југ				4		1	5	120.000	50.000	170.000
Добретићи	18	1	19	76		5	81	2.000.000	950.000	2.950.000
Домањевац-Шамац				34		8	42	1.010.000	425.000	1.435.000
Доњи Вакуф	12	4	16	517	21	21	559	14.170.000	6.875.000	21.045.000
Дрвар	10	74	84	291	73	39	403	10.909.000	5.064.500	15.973.500
Фоча-Устиколина	18		18	265	4	24	293	7.261.000	3.390.500	10.651.500
Фојница	18		18	28		4	32	780.000	350.000	1.130.000
Гламоч	37	15	53	446	39	41	525	13.466.000	6.323.000	19.789.000
Горажде	42		42	529	55	133	717	18.030.000	7.685.000	25.715.000
Горњи Вакуф-Ускопље		2	2	130		12	142	3.490.000	1.625.000	5.115.000
Грачаница				122	3	16	141	3.487.000	1.583.500	5.070.500
Градачац				106	2	17	125	3.068.000	1.364.000	4.432.000
Груде					3		3	117.000	58.500	175.500
Јабланица				69	1	7	77	1.904.000	882.000	2.786.000
Јајце	36		36	326	42	67	435	11.128.000	4.894.000	16.022.000
Какањ	10		10	158	15	19	192	4.915.000	2.267.500	7.182.500
Калесија	20		20	115	4	14	133	3.311.000	1.515.500	4.826.500
Кисељак	6		6	77		5	82	2.015.000	957.500	2.972.500
Кладањ	6		6	262	5	17	284	7.075.000	3.367.500	10.442.500
Кључ	25		25	281	22	52	355	8.918.000	3.939.000	12.857.000
Коњиц	28	4	31	310	18	41	370	9.288.000	4.234.000	13.522.000
Крешево				14		1	15	370.000	175.000	545.000
Купрес, ФБиХ		6	6	140	1	7	148	3.679.000	1.769.500	5.448.500

7. Актуелно стање	Обнова у току			Преостаје за обнову				Оквирна процјена недостајућих средстава			
	Општина повратка	куће	станови	укупно	куће	станови	доградња	укупно	санација СЈ	инфраструктура	Укупно у КМ
Ливно	4		4	264	6		6	276	6.954.000	3.417.000	10.371.000
Лукавац	32		32	623	14		29	666	16.701.000	8.060.500	24.761.500
Љубушки				9	1		2	12	304.000	132.000	436.000
Маглај	25		25	670	31		23	724	18.419.000	8.979.500	27.398.500
Мостар	24	48	72	864	184		70	1.118	30.173.000	14.386.500	44.559.500
Неум	6		6	8			1	9	223.000	101.500	324.500
Нови Травник				323	15		24	362	9.140.000	4.330.000	13.470.000
Оџак		6	6	229			26	255	6.245.000	2.862.500	9.107.500
Олово	15	4	19	256	23		15	294	7.602.000	3.651.000	11.253.000
Орашје	8		8	24			3	27	660.000	300.000	960.000
Пале-Прача	8		8	45	14		10	69	1.881.000	840.500	2.721.500
Посушје				1				1	25.000	12.500	37.500
Прозор	19		19	181			17	198	4.860.000	2.260.000	7.120.000
Равно	7		7	149	2		7	158	3.943.000	1.901.500	5.844.500
Сански Мост	28		28	409	12		71	492	12.113.000	5.346.500	17.459.500
Сапна	10		10	139	1		12	152	3.744.000	1.752.000	5.496.000
Сарајево-Центар	15		15	71	46		13	130	3.829.000	1.784.500	5.613.500
Сарајево-Хаџићи	8		8	125	11		11	147	3.774.000	1.777.000	5.551.000
Сарајево-Илиџа	30		30	134	73		25	232	6.687.000	3.093.500	9.780.500
Сарајево-Илијаш	10		10	325	40		24	389	10.165.000	4.842.500	15.007.500
Сарајево-Нови Град	28		28	113	50		21	184	5.195.000	2.387.500	7.582.500
Сарајево-Ново Сарајево	28	27	55	198	74		28	300	8.377.000	3.908.500	12.285.500
Сарајево-Стари Град	8		8	42	19		10	71	1.991.000	895.500	2.886.500
Сарајево-Трново	19		19	55	1		4	60	1.494.000	707.000	2.201.000
Сарајево-Вогошћа	10		10	88	20		13	121	3.240.000	1.490.000	4.730.000
Сребреник				106	2		4	112	2.808.000	1.364.000	4.172.000
Столац	21	10	31	178	9		12	199	5.026.000	2.393.000	7.419.000
Широки бријег				6				6	150.000	75.000	225.000
Теочак				12			6	18	420.000	150.000	570.000
Тешањ	4		4	28				28	700.000	350.000	1.050.000
Томиславград				6				6	150.000	75.000	225.000
Травник	32	4	35	403	25		61	490	12.286.000	5.533.000	17.819.000
Тузла	28		28	342	27		24	393	10.083.000	4.801.500	14.884.500
Усора	4		4	47			2	49	1.215.000	587.500	1.802.500
Вареш	10		10	321	96		32	449	12.409.000	5.884.500	18.293.500
Велика Кладуша	6		6	77	4		8	89	2.241.000	1.040.500	3.281.500
Високо				143	1		11	155	3.834.000	1.807.000	5.641.000

7. Актуелно стање	Обнова у току			Преостаје за обнову				Оквирна процјена недостајућих средстава			
	Општина повратка	куће	станови	укупно	куће	станови	доградња	укупно	санација СЈ	инфраструктура	Укупно у КМ
Витез		3	3	60			10	70	1.700.000	750.000	2.450.000
Завидовићи	4		4	680	66		59	805	20.754.000	9.787.000	30.541.000
Зеница		5	5	192	66		20	278	7.769.000	3.684.500	11.453.500
Жепче		5	5	133	6		9	148	3.739.000	1.779.500	5.518.500
Живинице				50	3		7	60	1.507.000	683.500	2.190.500
- Федерација БиХ-Укупно	876	275	1.152	15.045	1.345	1.506	17.895	458.682.000	214.281.000	672.963.000	
Бања Лука				87	2		16	105	2.573.000	1.126.500	3.699.500
Берковићи	8		8	21				21	525.000	262.500	787.500
Бијељина	16		16	112			48	160	3.760.000	1.400.000	5.160.000
Билећа				12			2	14	340.000	150.000	490.000
Босански Брод	32		32	839	5		10	854	21.360.000	10.580.000	31.940.000
Братунац	32		32	1.003	7		146	1.156	28.268.000	12.674.000	40.942.000
Чајниче	18		18	264	2		27	293	7.218.000	3.339.000	10.557.000
Челинац				21			3	24	585.000	262.500	847.500
Дервента	30		30	723	8		40	771	19.187.000	9.193.500	28.380.500
Добој	38		38	624	17		58	699	17.423.000	8.131.500	25.554.500
Фоча	24	5	29	759	14		69	842	20.906.000	9.763.000	30.669.000
Гацко	11		11	48	1		6	55	1.364.000	622.000	1.986.000
Градишка	14		14	43			4	47	1.155.000	537.500	1.692.500
Хан Пијесак				65			14	79	1.905.000	812.500	2.717.500
Источна Илиџа				13			1	14	345.000	162.500	507.500
Источни Дрвар				2				2	50.000	25.000	75.000
Источни Стари Град				4				4	100.000	50.000	150.000
Источно Ново Сарајево	4		4		1			1	39.000	19.500	58.500
Језеро				11			1	12	295.000	137.500	432.500
Калиновик	8		8	86	1		9	96	2.369.000	1.094.500	3.463.500
Кнежево				35			2	37	915.000	437.500	1.352.500
Костајница	10		10	4			2	6	140.000	50.000	190.000
Котор Варош	34		34	168			46	214	5.120.000	2.100.000	7.220.000
Козарска Дубица	10		10	36			8	44	1.060.000	450.000	1.510.000
Крупа на Уни				9				9	225.000	112.500	337.500
Купрес, РС	6		6	32				32	790.000	395.000	1.185.000
Лакташи				10				10	250.000	125.000	375.000
Лопаре				145	1		28	174	4.224.000	1.832.000	6.056.000
Љубиње				25				25	625.000	312.500	937.500
Милићи	8		8	105	1		22	128	3.094.000	1.327.000	4.421.000
Модрича	42		42	69	3		6	78	1.962.000	921.000	2.883.000

7. Актуелно стање	Обнова у току			Преостаје за обнову				Оквирна процјена недостајућих средстава		
	Општина повратка	куће	станови	укупно	куће	станови	доградња	укупно	санација СЈ	инфраструктура
Мркоњић Град				250	9	101	360	8.621.000	3.300.500	11.921.500
Невесиње	6		6	42	1	2	45	1.119.000	539.500	1.658.500
Нови Град	25		25	124	4	40	168	4.061.000	1.630.500	5.691.500
Ново Горажде				153	5	15	173	4.320.000	2.010.000	6.330.000
Осмаци	10		10	150		21	171	4.170.000	1.875.000	6.045.000
Оштра Лука				6		2	8	190.000	75.000	265.000
Пале				57	2	3	62	1.563.000	751.500	2.314.500
Пелагићево	20		20	199			199	4.975.000	2.487.500	7.462.500
Петрово				1		1	2	45.000	12.500	57.500
Приједор	32		32	278	2	54	334	8.098.000	3.509.000	11.607.000
Прњавор				46		3	49	1.210.000	575.000	1.785.000
Рибник				39		29	68	1.555.000	487.500	2.042.500
Рогатица	26		26	543	12	37	592	14.783.000	7.021.500	21.804.500
Рудо	13		13	128		7	135	3.335.000	1.597.500	4.932.500
Соколац	20		20	218	1	18	237	5.849.000	2.744.500	8.593.500
Србац				3			3	75.000	37.500	112.500
Сребреница	68	19	87	1.690		268	1.958	47.600.000	21.120.000	68.720.000
Шамац	10		10	158	4	8	170	4.266.000	2.053.000	6.319.000
Шековићи				18		2	20	490.000	225.000	715.000
Шипово	10	4	14	344	4	61	409	9.976.000	4.378.000	14.354.000
Теслић	22		22	253		7	260	6.465.000	3.162.500	9.627.500
Требиње				51	6	1	58	1.529.000	754.500	2.283.500
Трново, РС	12		12	58	6	4	68	1.764.000	842.000	2.606.000
Угљевик				58		19	77	1.830.000	725.000	2.555.000
Вишеград	28		28	517	18	53	588	14.687.000	6.813.500	21.500.500
Власеница	26		26	491	3	100	594	14.392.000	6.196.000	20.588.000
Вукосавље	24		24	87			87	2.175.000	1.087.500	3.262.500
Зворник	36		36	1.311	8	332	1.651	39.717.000	16.538.500	56.255.500
- Република Српска-Укупно	736	28	764	12.645	148	1.756	14.549	357.032.000	160.956.000	517.988.000

- Рекапитулација	Обнова у току			Преостаје за обнову				Оквирна процјена недостајућих средстава		
Ентитет повратка	куће	станови	укупно	куће	станови	доградња	укупно	санација СЈ	инфраструктура	Укупно у КМ
ФБиХ-Укупно	876	275	1.152	15.045	1.345	1.506	17.895	458.682.000	214.281.000	672.963.000
РС - Укупно	736	28	764	12.645	148	1.756	14.549	357.032.000	160.956.000	517.988.000
Брчко дистрикт	54		54	456	40	8	504	13.120.000	6.480.000	19.600.000
БиХ - УКУПНО	1.666	303	1.969	28.146	1.533	3.270	32.949	828.834.000	381.717.000	1.210.551.000

IV - Динамички план суштинског окончања процеса повратка са оквирним трошковима обнове ст. јединица и пратеће инфратструктуре

1. Федерација БиХ	2009	Укупно	2010	у 000КМ	2011	у 000КМ	2012	у 000 КМ	2013	у 000КМ	2014	у 000КМ	Укупно	у 000КМ	Година
Бановићи		162	50	1.871	112	4.190							162	6.061	2011
Бихаћ	12	367	50	1.782	50	1.782	100	3.565	167	5.954			379	13.084	2013
Босанска Крупа	34	459	50	1.840	50	1.840	100	3.681	259	9.538			493	16.900	2013
Босански Петровац	43	374	50	1.849	50	1.849	100	3.699	174	6.450			417	13.848	2013
Босанско Грахово	54	608	50	1.849	50	1.849	100	3.698	200	7.396	208	7.692	662	22.485	2014
Бреза		46	46	1.676									46	1.676	2010
Бугојно	20	365	50	1.861	50	1.861	100	3.722	165	6.127			385	13.571	2013
Бусовача	8	118	50	1.750	68	2.381							126	4.131	2011
Бужим		7	7	210									7	210	2010
Цазин		13	13	435									13	435	2010
Чапљина	24	359	50	1.897	50	1.897	100	3.795	159	6.034			383	13.624	2013
Челић		57	57	2.113									57	2.113	2010
Добој-Исток		2	2	75									2	75	2010
Добој-Југ		5	5	170									5	170	2010
Добретићи	19	81	50	1.821	31	1.129							100	2.950	2011
Домањевац-Шамац		42	42	1.435									42	1.435	2010
Доњи Вакуф	16	559	50	1.882	50	1.882	100	3.764	200	7.527	159	5.990	575	21.045	2014
Дрвар	84	403	50	1.981	50	1.981	100	3.962	203	8.050			487	15.974	2013
Фоча-Устиколина	18	293	50	1.818	50	1.818	193	7.016					311	10.652	2012
Фојница	18	32	32	1.130									50	1.130	2010
Гламоч	53	525	50	1.884	50	1.884	100	3.768	200	7.536	125	4.718	578	19.789	2014
Горажде	42	717	50	1.793	50	1.793	100	3.586	200	7.173	317	11.369	759	25.715	2014
Горњи Вакуф-Ускопље	2	142	50	1.801	92	3.314							144	5.115	2011
Грачаница		141	50	1.798	91	3.272							141	5.071	2011
Градачац		125	50	1.773	75	2.659							125	4.432	2011
Груде		3	3	176									3	176	2010
Јабланица		77	50	1.809	27	977							77	2.786	2011
Јајце	36	435	50	1.842	50	1.842	100	3.683	235	8.656			471	16.022	2013
Какањ	10	192	50	1.870	50	1.870	92	3.442					202	7.183	2012
Калесија	20	133	50	1.814	83	3.012							153	4.827	2011
Кисељак	6	82	50	1.821	32	1.151							88	2.973	2011
Кладањ	6	284	50	1.841	50	1.841	184	6.760					290	10.443	2012
Кључ	25	355	50	1.812	50	1.812	100	3.624	155	5.610			380	12.857	2013
Коњиц	31	370	50	1.830	50	1.830	100	3.659	170	6.204			401	13.522	2013
Крешево		15	15	545									15	545	2010
Купрес, ФБиХ	6	148	50	1.841	98	3.608							154	5.449	2011
Ливно	4	276	50	1.879	50	1.879	176	6.613					280	10.371	2012
Лукавац	32	666	50	1.859	50	1.859	100	3.718	200	7.436	266	9.890	698	24.762	2014

1. Федерација БиХ	2009	Укупно	2010	у 000КМ	2011	у 000КМ	2012	у 000 КМ	2013	у 000КМ	2014	у 000КМ	Укупно	у 000КМ	Година
Љубушки		12	12	436									12	436	2010
Маглај	25	724	50	1.892	50	1.892	100	3.784	200	7.569	324	12.261	749	27.399	2014
Мостар	72	1.118	50	1.993	50	1.993	200	7.972	200	7.972	618	24.630	1.190	44.560	2014
Неум	6	9	9	325									15	325	2010
Нови Травник		362	50	1.860	50	1.860	100	3.721	162	6.028			362	13.470	2013
Оџак	6	255	50	1.786	50	1.786	155	5.536					261	9.108	2012
Олово	19	294	50	1.912	50	1.912	194	7.428					313	11.253	2012
Орашје	8	27	27	960									35	960	2010
Пале-Прача	8	69	50	1.961	19	761							77	2.722	2011
Посушје		1	1	38									1	38	2010
Прозор	19	198	50	1.800	50	1.800	98	3.520					217	7.120	2012
Равно	7	158	50	1.850	108	3.995							165	5.845	2011
Сански Мост	28	492	50	1.774	50	1.774	100	3.549	292	10.362			520	17.460	2013
Сапна	10	152	50	1.813	102	3.683							162	5.496	2011
Сарајево-Центар	15	130	50	2.159	80	3.454							145	5.614	2011
Сарајево-Хацићи	8	147	50	1.888	97	3.663							155	5.551	2011
Сарајево-Илиџа	30	232	50	2.112	50	2.112	132	5.557					262	9.781	2012
Сарајево-Илијаш	10	389	50	1.929	50	1.929	100	3.858	189	7.292			399	15.008	2013
Сарајево-Нови Град	28	184	50	2.060	50	2.060	84	3.462					212	7.583	2012
Сарајево-Ново Сарајево	55	300	50	2.051	50	2.051	200	8.184					355	12.286	2012
Сарајево-Стари Град	8	71	50	2.033	21	854							79	2.887	2011
Сарајево-Трново	19	60	50	1.834	10	367							79	2.201	2011
Сарајево-Вогошћа	10	121	50	1.955	71	2.775							131	4.730	2011
Сребреник		112	50	1.863	62	2.310							112	4.172	2011
Столац	31	199	50	1.868	50	1.868	99	3.682					230	7.419	2012
Широки бријег		6	6	225									6	225	2010
Теочак		18	18	570									18	570	2010
Тешањ	4	28	28	1.050									32	1.050	2010
Томиславград		6	6	225									6	225	2010
Травник	35	490	50	1.820	50	1.820	100	3.640	290	10.539			525	17.819	2013
Тузла	28	393	50	1.894	50	1.894	100	3.787	193	7.310			421	14.885	2013
Усора	4	49	49	1.803									53	1.803	2010
Вареш	10	449	50	2.037	50	2.037	100	4.074	249	10.145			459	18.294	2013
Велика Кладуша	6	89	50	1.844	39	1.438							95	3.282	2011
Високо		155	50	1.820	105	3.821							155	5.641	2011
Витез	3	70	50	1.750	20	700							73	2.450	2011
Завидовићи	4	805	50	1.897	50	1.897	100	3.794	200	7.588	405	15.365	809	30.541	2014
Зеница	5	278	50	2.061	50	2.061	178	7.332					283	11.454	2012
Жепче	5	148	50	1.864	98	3.654							153	5.519	2011
Живинице		60	50	1.825	10	365							60	2.191	2011
ФБиХ-Укупно	1.152*	17.895	3.328	124.268	3.301	123.650	4.183	158.635	4.661	174.494	2.422	91.916	19.047	672.963	

2. Република Српска	2009	Укупно	2010	у 000 КМ	2011	у 000 КМ	2012	у 000 КМ	2013	у 000 КМ	2014	у 000 КМ	Укупно	у 000 КМ	Година
Бања Лука		105	50	1.762	55	1.938							105	3.700	2011
Берковићи	8	21	21	788									29	788	2010
Бијељина	16	160	50	1.613	110	3.548							176	5.160	2011
Билећа		14	14	490									14	490	2010
Босански Брод	32	854	50	1.871	50	1.871	100	3.742	200	7.484	454	16.973	886	31.940	2014
Братунац	32	1.156	50	1.771	50	1.771	200	7.083	200	7.083	656	23.234	1.188	40.942	2014
Чајниче	18	293	50	1.802	50	1.802	193	6.954					311	10.557	2012
Челинац		24	24	848									24	848	2010
Дервента	30	771	50	1.840	50	1.840	100	3.681	200	7.362	371	13.657	801	28.381	2014
Добој	38	699	50	1.828	50	1.828	100	3.656	499	18.243			737	25.555	2013
Фоча	29	842	50	1.821	50	1.821	100	3.642	200	7.285	442	16.099	871	30.669	2014
Гацко	11	55	55	1.986									66	1.986	2010
Градишка	14	47	47	1.693									61	1.693	2010
Хан Пијесак		79	50	1.720	29	998							79	2.718	2011
Источна Илиџа		14	14	508									14	508	2010
Источни Дрвар		2	2	75									2	75	2010
Источни Стари Град		4	4	150									4	150	2010
Источно Ново Сарајево	4	1	1	59									5	59	2010
Језеро		12	12	433									12	433	2010
Калиновик	8	96	50	1.804	46	1.660							104	3.464	2011
Кнежево		37	37	1.353									37	1.353	2010
Костајница	10	6	6	190									16	190	2010
Котор Варош	34	214	50	1.687	50	1.687	114	3.846					248	7.220	2012
Козарска Дубица	10	44	44	1.510									54	1.510	2010
Крупа на Уни		9	9	338									9	338	2010
Купрес, РС	6	32	32	1.185									38	1.185	2010
Лакташи		10	10	375									10	375	2010
Лопаре		174	50	1.740	124	4.316							174	6.056	2011
Љубиње		25	25	938									25	938	2010
Милићи	8	128	50	1.732	78	2.689							136	4.421	2011
Модрича	42	78	50	1.848	28	1.035							120	2.883	2011
Мркоњић Град		360	50	1.656	50	1.656	100	3.312	160	5.298			360	11.922	2013
Невесиње	6	45	45	1.659									51	1.659	2010
Нови Град	25	168	50	1.692	118	4.000							193	5.692	2011
Ново Горажде		173	50	1.829	123	4.501							173	6.330	2011
Осмаци	10	171	50	1.768	121	4.277							181	6.045	2011
Оштра Лука		8	8	265									8	265	2010
Пале		62	50	1.867	12	448							62	2.315	2011
Пелагићево	20	199	50	1.875	50	1.875	99	3.713					219	7.463	2012
Петрово		2	2	58									2	58	2010

2. Република Српска	2009	Укупно	2010	у 000 КМ	2011	у 000 КМ	2012	у 000 КМ	2013	у 000 КМ	2014	у 000 КМ	Укупно	у 000 КМ	Година
Приједор	32	334	50	1.740	50	1.740	100	3.479	134	4.648			366	11.607	2013
Прњавор		49	49	1.785									49	1.785	2010
Рибник		68	50	1.502	18	541							68	2.043	2011
Рогатица	26	592	50	1.842	50	1.842	100	3.683	392	14.438			618	21.805	2013
Рудо	13	135	50	1.830	85	3.103							148	4.933	2011
Соколац	20	237	50	1.813	50	1.813	137	4.968					257	8.594	2012
Србац		3	3	113									3	113	2010
Сребреница	87	1.958	50	1.755	50	1.755	200	7.021	200	7.021	1.458	51.168	2.045	68.720	2014
Шамац	10	170	50	1.859	120	4.460							180	6.319	2011
Шековићи		20	20	715									20	715	2010
Шипово	14	409	50	1.755	50	1.755	100	3.510	209	7.335			423	14.354	2013
Теслић	22	260	50	1.851	50	1.851	160	5.925					282	9.628	2012
Требиње		58	58	2.284									58	2.284	2010
Трново, РС	12	68	50	1.916	18	690							80	2.606	2011
Угљевик		77	50	1.659	27	896							77	2.555	2011
Вишеград	28	588	50	1.828	50	1.828	100	3.657	388	14.187			616	21.501	2013
Власеница	26	594	50	1.733	50	1.733	100	3.466	394	13.656			620	20.588	2013
Вукосавље	24	87	50	1.875	37	1.388							111	3.263	2011
Зворник	36	1.651	50	1.704	50	1.704	200	6.816	200	6.816	1.151	39.215	1.687	56.256	2014
РС - Укупно	764*	14.549	2.291	81.977	2.049	72.656	2.303	82.153	3.376	120.857	4.531	160.344	15.313	517.988	

3. Рекапитулација по ентитетима повратка и годинама														
Ентитет повратка	2009	Укупно	2010	у 000 КМ	2011	у 000 КМ	2012	у 000 КМ	2013	у 000 КМ	2014	у 000 КМ	Укупно	у 000 КМ
ФБиХ-Укупно	1.152	17.895	3.328	124.268	3.301	123.650	4.183	158.635	4.661	174.494	2.422	91.916	19.047	672.963
РС - Укупно	764	14.549	2.291	81.977	2.049	72.656	2.303	82.153	3.376	120.857	4.531	160.344	15.313	517.988
Брчко дистрикт	54	504	50	1.944	50	1.944	200	7.778	204	7.933			558	19.600
БиХ - УКУПНО	1.970*	32.948	5.669	208.189	5.400	198.250	6.686	248.566	8.241	303.284	6.953	252.260	34.918	1.210.551
%	6%	94%	16%	17%	15%	16%	19%	21%	24%	25%	20%	21%	100%	100%

* Средства за обнову у току осигурана из буџета за 2008. и 2009. годину

V - ПЛАН СУШТИНСКОГ ОКОНЧАЊА ПРОЦЕСА ПОВРАТКА – ПО ГОДИНАМА И ОПШТИНАМА

1. Федерација БиХ				
2010	2011	2012	2013	2014
<ol style="list-style-type: none"> 1. Бреза 2. Бужим 3. Цазин 4. Челић 5. Добој-Исток 6. Добој-Југ 7. Домањевац-Шамац 8. Фојница 9. Груде 10. Крешево 11. Љубушки 12. Неум 13. Орашје 14. Посушје 15. Широки бријег 16. Теочак 17. Тешањ 18. Томиславград 19. Усора 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бановићи 2. Бусовача 3. Добретићи 4. Горњи Вакуф-Ускопље 5. Грачаница 6. Градачац 7. Јабланица 8. Калесија 9. Кисељак 10. Купрес, ФБиХ 11. Пале-Прача 12. Равно 13. Сапна 14. Сарајево-Центар 15. Сарајево-Хаџићи 16. Сарајево-Стари Град 17. Сарајево-Трново 18. Сарајево-Вогошћа 19. Сребреник 20. Велика Кладуша 21. Високо 22. Витез 23. Жепче 24. Живинице 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фоча-Устиколина 2. Какањ 3. Кладањ 4. Ливно 5. Оџак 6. Олово 7. Прозор 8. Сарајево-Илиџа 9. Сарајево-Нови Град 10. Сарајево-Ново Сарајево 11. Столац 12. Зеница 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бихаћ 2. Босанска Крупа 3. Босански Петровац 4. Бугојно 5. Чапљина 6. Дрвар 7. Јајце 8. Кључ 9. Коњиц 10. Нови Травник 11. Сански Мост 12. Сарајево-Илијаш 13. Травник 14. Тузла 15. Вареш 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Босанско Грахово 2. Доњи Вакуф 3. Гламоч 4. Горажде 5. Лукавац 6. Маглај 7. Мостар 8. Завидовићи

2. Република Српска				
2010	2011	2012	2013	2014
<ol style="list-style-type: none"> 1. Берковићи 2. Билећа 3. Челинац 4. Гацко 5. Градишка 6. Источна Илиџа 7. Источни Дрвар 8. Источни Стари Град 9. Источно Ново Сарајево 10. Језеро 11. Кнежево 12. Костајница 13. Козарска Дубица 14. Крупа на Уни 15. Купрес, РС 16. Лакташи 17. Љубиње 18. Невесиње 19. Оштра Лука 20. Петрово 21. Прњавор 22. Србац 23. Шековићи 24. Требиње 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бања Лука 2. Бијељина 3. Хан Пијесак 4. Калиновик 5. Лопаре 6. Милићи 7. Модрича 8. Нови Град 9. Ново Горажде 10. Осмаци 11. Пале 12. Рибник 13. Рудо 14. Шамац 15. Трново, РС 16. Угљевик 17. Вукосавље 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чајниче 2. Котор Варош 3. Пелагићево 4. Соколац 5. Теслић 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Добој 2. Мркоњић Град 3. Приједор 4. Рогатица 5. Шипово 6. Вишеград 7. Власеница 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Босански Брод 2. Братунац 3. Дервента 4. Фоча 5. Сребреница 6. Зворник

3. Брчко дистрикт БиХ

Имајући у виду да је у Брчко дистрикту БиХ евидентирано око 500 потенцијалних корисника помоћи, процес одрживог повратка се планира фазно у периоду од 5 година, са суштинским окочањем у претпосљедњој години имплементације програма, тј. 2013. године.

VI - ПРОВЕДБА ПЛАНА СУШТИНСКОГ ОКОНЧАЊА ПРОЦЕСА ПОВРАТКА

а) Очекивани резултати

- Реконструкција и изградња/доградња цца 35.000 стамбених јединица, од којих је планирана обнова око 30.000 кућа и око 2.000 станова, те изградња/доградња око 3.000 индивидуалних стамбених објеката за потребе повратка;
- повратак укупно око 110.000 лица, од којих око 24.000 избјеглица и око 86.000 расељених лица у своје обновљене пријератне домове;
- умањење броја избјеглица из БиХ које требају трајна рјешења за око 30% и расељених лица у статусу за двије трећине (75%);
- приближавање демографске структуре пријератној, кроз повратак 41,7% Бошњака, 13,5% Хрвата, 44,8% Срба од којих је највећи дио тзв. мањинских повратника.

За provedбу плана потребно је осигурати укупно око 1,3 милијарде КМ од чега око 900 мил. КМ за обнову стамбених јединица и око 400 мил. КМ за обнову пратеће инфраструктуре.

б) Методологија имплементације

У програм суштинског окончања процеса повратка од 2009. до 2014. године укључене су све општине у којима постоје потребе за повратком избјеглица и расељених лица. У неким општинама у којима није било масовних разарања и миграција капацитети за провођење пројеката одрживог повратка најчешће су неразвијени. Независно од тога, уколико се одобре средства за provedбу овога плана, општине би требале бити позване да саме имплементирају програм. Као резервна опција, било би ангажовање других имплементатора или директна имплементација путем Фонда за повратак.

ц) Предвиђене активности	Носилац активности
- Поименична идентификација потенцијалних корисника помоћи из базе података;	Министарство за људска права и избјеглице БиХ (МЉПИ)
- Провјера ранијег кориштења помоћи;	
- Јавно обавјештавање о provedби плана у овим општинама и позив потенцијалним корисницима који су регистровали своје захтјеве да доставе доказе о испуњавању општих (законских) критерија, а онима који то нису а исте испуњавају да доставе и своје пријаве;	
- Обрада документације;	Општине или други имплементатори пројекта
- Утврђивање испуњавања критерија;	
- Јавна објава резултата;	
- Интервју са свим потенцијалним корисницима који испуњавају критерије за добивање помоћи;	
- Обилазак терена и прелиминарна процјена трошкова санације стамбених јединица и неопходне инфраструктуре;	
- Израда приједлога пројекта за provedбу плана на подручју поједине општине;	Комисија за избјеглице и расељене особе БиХ
- Усаглашавање приједлога пројекта и одобравање средстава за финансирање	
- Провођење процедура јавних набавки и уговарање са извођачима;	Имплементатор
- Извођење уговорених радова;	одабрани извођачи
- Мониторинг над provedбом пројекта;	МЉПИ, ФМРОИ, МИРЛ, БД

- Финансијска реализација одобрених пројеката	Фонд за повратак
- Координација међу учесницима	МЉПИ
- Свеукупан надзор/супервизија над provedбом пројекта	МЉПИ
- Извјештавање	Сви носиоци активности

ДОДАТАК 2

**КОНЦЕПТ
ЗА РЈЕШАВАЊЕ ПИТАЊА НАДОКНАДЕ ШТЕТЕ ЗА ИМОВИНУ
КОЈА СЕ НЕ МОЖЕ ВРАТИТИ ИЗБЈЕГЛИЦАМА И РАСЕЉЕНИМ
ЛИЦИМА У СМISЛУ ПРИПАДАЈУЋИХ ПРАВА ИЗ АНЕКСА VII
ДЕЈТОНСКОГ МИРОВОГ СПОРАЗУМА**

Преглед

Ово је једно од питања око којег је током свих фаза рада на Ревидираној стратегији, било највише полемике и отворених питања и јасно се могло видјети колико су поларизирани и међусобно супростављени били захтјеви учесника у радној групи која је имала задаћу анализирати ово питање и дати приједлоге рјешења, а то је касније потврђено и приликом разматрања предметног питања пред структурама извршне и законодавне власти у БиХ.

У Анексу VII Дејтонског мировног споразума, у поглављу I, које се зове: „Заштита“, у члану I („Права избјеглица и расељених лица“), каже се :

„Све избјеглице и расељена лица **имају право слободно се вратити у своје домове. Имају право на враћање имовине које су лишени** у току непријатељстава од 1991. године и **на надокнаду имовине која се не може вратити.**“

Што ранији **повратак** избјеглица и расељених лица важан је циљ рјешавања сукоба у Босни и Херцеговини. Стране потврђују да ће прихватити повратак лица које су напустиле њихову територију, укључујући и оне које су добиле привремену заштиту трећих земаља.

Стране ће обезбједити да се избјеглицама и расељеним лицима омогући безбједан повратак, без ризика од узнемиравања, застрашивања, прогањања или дискриминације, нарочито због њиховог етничког поријекла, вјероисповијести или политичког увјерења.

Стране ће предузети све потребне кораке за спречавање активности, унутар своје територије, које би угрозиле или спријечиле сигуран и добровољан повратак избјеглица и расељених лица...“.

„...Стране позивају Високи комесаријат за избјеглице Уједињених народа (UNHCR) да разради план за репатријацију, у уској сарадњи са Странама и земљама које пружају азил, који ће омогућити бржи, мирни и по фазама разрађени повратак избјеглица и расељених лица, који може садржавати приоритете за одређена подручја и одређене категорије избјеглица. Стране се слажу да ће провести такав план, те да ће према њему ускладити своје међународне споразуме и домаће законе. У складу с тим, Стране позивају земље које су прихватиле избјеглице да помогну бржи повратак избјеглица у складу с међународним правом...“

...“Стране се обавезују створити на својим територијама политичке, привредне и социјалне услове погодне за добровољни повратак и складну реинтеграцију избјеглица и расељених лица, без давања предности некој одређеној групи. Стране ће осигурати сву могућу помоћ избјеглицама и расељеним особама, те радити на олакшавању њиховог добровољног повратка и то у фазама, на миран, систематичан начин, у складу с планом репатријације UNHCR-а....“

У погледу **избора мјеста пребивалишта**, у Анексу VII каже се :

„Избор одредишта овисит ће о појединцу или породици, те се мора сачувати начело јединства породице. Стране се неће мијешати у избор одредишта повратника, нити их смију присилити да остану или крену у ситуацији озбиљне опасности или несигурности, или у подручја гдје недостаје основна инфраструктура неопходна за наставак нормалног живота. Стране ће омогућити проток информација потребних избјеглицама и расељеним лицима, како би они могли информисано просудити о локалним условима за повратак.“

Из цитираних одредби Дејтонског мировног споразума, јасно је да је поред права на слободан повратак и поврат имовине, који је детаљно разрађен, Анекс VII Дејтонског мировног споразума загарантовао и право избора мјеста пребивалишта избјеглица и

расељених лица, као и право свих избјеглица и расељених лица на **компензацију** за имовину која им се не може вратити.

Уједно је предвиђен и механизам путем којег ће избјеглице и расељена лица остварити право на компензацију "умјесто поврата".

Дакле, поред права избјеглица и расељених лица на повратак и избор мјеста пребивалишта, њима је Анексом VII Дејтонског мировног споразума, загарантовано и право на надокнаду имовине која се не може вратити.

На основу овог загарантованог права из Дејтонског мировног споразума, велики број избјеглица и расељених лица, поднио је захтјев за компензацијом Комисији за расељене особе и избјеглице (Дејтонски мировни споразум - глава II, члан VII), а са друге стране пред редовним судовима и управним органима, покренут је одређен број управних и судских поступака и парница.

Иако су споменуте опције прописане и Анексом VII, као и важећим државним и ентитетским законима из области права избјеглица и расељених лица, у пракси подзаконски и процедурално, приступ овим правима није разрађен ни осигуран, осим што је извјестан облик углавном натуралне компензације и накнаде штете, осигуран кроз реконструкцију пријератне имовине избјеглица и расељених лица.

Када се ради о праву на избор мјеста пребивалишта, у политичкој пракси је естаблирана друга врста неразумјевања. Поједини политичари прогнаницима су обећавали нешто што им не припада, а то је да ће им се градити куће тамо гдје они изаберу своје пребивалиште и одлуче се настанити. Оваква очекивања немају никаквог правног основа ни у Анексу VII, ни на другом мјесту у Дејтонском мировном споразуму.

Током рада на Ревидираној стратегији, службени представници надлежних министарстава и институција Федерације БиХ, Републике Српске и Брчко Дистрикта БиХ, у вези појединих рјешења, ултимативно су испостављали своје захтјеве и било је готово немогуће у таквим условима доћи до рјешења које би у потпуности и свима одговарало.

Са једне стране **представници ресорних министарстава ФБиХ** одупиру се било каквом компензацијском механизму, као и разради и уређењу ове области, све док се у БиХ не доврши процес повратка.

На састанку одржаном у Посушју почетком фебруара 2008. године, представници Федералног министарства расељених особа и избјеглица, представници Одбора за повратак Представничког дома Парламента ФБиХ и ресорних кантоналних Министарстава/Управа /Уреда, закључили су сљедеће :

1. „ Не може се приступити рјешавању питања компанзације имовине за расељеничке породице док се у потпуности не оконча процес повратка и квалитетан попис становништва на простору БиХ. Прва фаза у процесу поврата имовине је скоро у потпуности завршена, друга фаза која представља реконструкцију имовине и реинтегрисање повратника је у току и тек по окончању исте, може се отворити питање треће фазе која би под одређеним условима представљала омогућавање компензације имовине.
2. Отварање питања могућности компензације, довело би до заустављања цјелокупног процеса повратка, преваре повратника, потврде етничког чишћења и анулирања свих до сада постигнутих резултата на процесу повратка и реинтегрисању повратника, како од домаћих институција власти, тако и од међународних организација.

3. Прије отварања расправе о могућности компензације сачинити детаљну анализу учешћа у обнови и реконструкцији свих нивоа власти у БиХ, у смислу издвајања финансијских средстава. На основу показатеља из ове анализе, дошли би до података о висини издвајања нивоа ентитета у обнови, што би утицало на омјер издвајања за компензацију.
4. По узору на анализу из претходне тачке сачинити и процјену висине улагања међународних организација које су учествовале у имплементацији Анекса VII ДМС, за пројекте реконструкције и обнове...”

Са друге стране, углавном расељена лица и представници **власти у Р Српској**, траже да се у потпуности изједначе право на компензацију и право на повратак, а иде се и даље тражећи да се равноправно са ова два права третира и право на избор пребивалишта, тако што ће се остваривање овог права и финансијски подржавати кроз буџете.

Став Министарства за избјеглице и расељена лица и Владе Републике Српске по питању права на надокнаду штете расељеним лицима, избјеглицама и повратницима је :

1. Питање накнаде штете је широк појам, те се кроз ревизију Стратегије Анекса VII, треба посматрати као накнада за ускраћено право на дом који су имали расељене особе и избјеглице ако им се исти не може вратити, или постоје за то изузетно оправдани разлози.
2. На нивоу БиХ и ентитета нема посебног закона који би у складу са Анексом VII Дејтонског мировног споразума регулисао на адекватан начин питање права на правичну надокнаду или компензацију за имовину која не може бити враћена. Република Српска има један Закон о остваривању права на надокнаду материјалне и нематеријалне штете настале у периоду ратних дејстава од 20.05.1992.-19.06.1996. године („Службени гласник РС”, број: 103/05), али тај закон се не односи на правичну надокнаду уништене имовине или имовине која не може бити враћена онако како то предвиђа Анекс VII Дејтонског мировног споразума. Зато је ово питање потребно регулисати посебним законским прописима.
3. Питање накнаде штете треба равноправно третирати као и све друге опције предвиђене Анексом VII споразумом о избјеглицама и расељеним лицима које су прописане у поглављу заштите права избјеглица и расељених лица и у поглављу Комисије за расељене особе и избјеглице. Дакле, сматрамо да је крајње вријеме да се равноправно третирају све опције поштујући права избјеглица и расељених лица на слободан избор одредишта.
4. Равноправно третирање рјешавања ових питања је наша дејтонска обавеза, а мишљења смо да кроз правичну надокнаду или компензацију ни у ком случају не доводимо до угрожавања других права, а посебно не права на повратак, права на обнову и реконструкцију, одрживи повратак и сл., зато одбацујемо сваку помисао да је давање ове могућности превара повратника и кочење процеса повратка.
5. За рјешавање свих ових питања наравно да су потребни јасни критерији који ће дати приоритет одређеним групама као што су тешки социјални случајеви, расељене, избјегла лица која су доживјеле разне трауме и сл., али који неће искључити и друге категорије за нека будућа времена, који нису били у ситуацији да ријеше своје стамбено питање.
6. Компензацијом као и што је случај са обновом и реконструкцијом, потребно је обухватити период од 30.04.1991. године, па до ступања на снагу имовинских закона у ентитетима, а то је у Федерацији Босне и Херцеговине 04.04.1998. године, а у

Републици Српској 19.12.1998. године. Ограничавање права на компензацију или други вид надокнаде само за период ратних сукоба до потписивања Дејтонског мировног споразума, сматрамо да би одмах у старту имали дискриминирајући однос у односу на оне који су до сада остваривали своја права на повратак, обнову и реконструкцију.

Службени ставови ресорног Одјела за расељене особе, избјеглице и стамбена питања **Брчко дистрикта БиХ** су сљедећи :

„У Брчко дистрикту БиХ је суштински окончана имплементација имовинских закона 30.11.2003. године са 100% ријешеним захтјевима што представља прву од три фазе имплементације Анекса VII ДМС.

Друга фаза Анекса VII ДМС реконструкција, је још увијек у току. До 31.12.2007. године Влада Брчко Дистрикта БиХ из свог буџета за рјешавање питања реконструкције стамбених јединица издвојила је око 52 милиона КМ за што је обновљено 7.366 кућа, укључујући донацију међународних организација и Влада ентитета у Босни и Херцеговини.

Трећа фаза Анекса VII ДМС која подразумјева надокнаду, гдје мислимо на дом из 1991. године је обавеза Босне и Херцеговине, али и легалан и легитиман захтјев грађана ове државе.

Преузимање обавеза државе из ове фазе Анекса VII ДМС може почети тек након суштинског окончања процеса реконструкције, а то је крај 2010. године. До овог рока, требају се створити потребни предуслови, законски, финансијски, институционални и други предуслови.

Сматрамо да овај и овакав редослијед радњи има своје пуно оправдање. У супротном уводећи могућност компензације прије 2010. године сигурни смо да би дошло до заустављања цјелокупног процеса повратка, изневјерених очекивања грађана у сврху повратка, али и наше учешће у садашњем националном балансу становника у Босни и Херцеговини у односу на попис становништва из 1991. године било би значајно, што би утицало на висину средстава која би се издвајала за намјену компензације.

Такође, у право на надокнаду сматрамо да обавезно треба укључити грађане који су у Брчко дистрикту БиХ, уложили своја средства за обнову ратом порушених и оштећених својих стамбених јединица-дом из 1991. године који су тиме доприносили бржој реализацији Анекса VII ДМС, као и грађане који су у Босни и Херцеговини обезбједили себи друге условне стамбене јединице, градили личним средствима на својим плацевима или купили станове.

Ово из разлога што садашња законска регулатива њиховом стриктном примјеном ове грађане не препознаје као кориснике пројеката обнове што нам представља одређене потешкоће у раду, обзиром да се исти упорно обраћају нама, и од нас очекују одређени вид надокнаде за уложена средства у обнови свог дома из 1991. године. У овом случају се ради око 5000 грађана Брчко дистрикта Босне и Херцеговине.

Нису само надлежна тијела ентитета и служба Брчко дистрикта БиХ различито тумачила ово питање из Анекса VII ДМС, него није било ни потпуне сагласности надлежних међународних организација и институција (прибављено мишљење и ставови UNHCR-а, OSCE-а, Европске комисије и др.).

Посебно су удружења грађана, наставне организације и други представници цивилног друштва, имали изузетно супростављене ставове о предметним питањима.

Са једне стране су они представници цивилног сектора који не прихватају било какво дефинисање накнаде за имовину док се не ријеша питање повратка које је по њима основ

Анекса VII ДМС, док су други за равноправан третман свих дефинисаних права из Анекса VII ДМС, трећи пак траже надокнаду штете за сву имовину, како покретну, тако и непокретну, стечена права, пропуштена добит, претрпљени страх и бол и др.

У таквој ситуацији, због горе споменутих различитих виђења и тумачења питања права на надокнаду штете, затражено је **тумачење Канцеларије високог представника (ОHR)**, који је у смислу Анекса VII, а у оквиру свог овлаштења из Анекса X ДМС, по овом питању дао јасно тумачење ДМС :

Честитајући на окончању ревизије Стратегије за имплементацију Анекса VII и на успјешном укључивању свих надлежних државних актера и представника цивилног друштва у ове активности, Високи представник за БиХ, појаснио је компензацију у смислу Анекса VII као компензацију за изгубљену стамбену јединицу – дом расељених лица и избјеглица, јер према тумачењу ОХР-а термин „имовина“ дефинисан Анексом VII значи стамбене објекте, без обзира да ли се ради о објектима у приватном или друштвеном власништву. То би био начин рјешавања искључиво стамбених питања избјеглица и расељених лица, које се из објективних разлога не могу вратити на пријератне адресе пребивалишта.

Посебно је по ОHR-у подцртано да план компензације не ставља ван снаге друге компензацијске механизме који постоје на основу закона Босне и Херцеговине и међународно признатих инструмената за заштиту људских права. Ови други механизми постоје независно и одвојено од компензације о којој се разговара у оквиру постојеће Радне групе за Анекс VII, а сви договорени механизми не би требали кршити или ограничавати права подносиоца захтјева да остваре друге облике компензације.

Након обједињавања свих пристиглих мишљења и ставова, радна група за израду Стратегије, је усагласила свој став, а иако нити једна страна није у потпуности била задовољна постигнутим рјешењима, обзиром да су ставови били веома супростављени, у текст Стратегије је уграђено и тумачење ОHR-а. Са таквим рјешењима сложили су се и представници ресорних министарстава Р Српске, ФБиХ, представници Брчко дистрикта БиХ и надлежних међународних институција на састанку у Министарству за људска права и избјеглице БиХ, када је усаглашаван коначан текст Нацрта ревидиране стратегије.

Дакле, модел који је предложен кроз Стратегију, као и кроз пристигле амандмане и закључке Савјета министара БиХ, говори о потреби уређења права на надокнаду штете расељеним и избјеглим лицима, као адекватној компензацији за изгубљени дом – стамбену јединицу.

Укратко, остваривањем права на надокнаду штете, отвара се могућност да свако расељено и избјегло лице, на њој прихватљив начин, изабере мјесто живљења и кроз остварену надокнаду за штету коју је претрпила на стамбеној јединици, рјешава своја права, па тако и право на избор мјеста пребивалишта.

Наравно да овај модел треба разрадити, прво добро снимити стање и потребе, а потом омогућити израду прописа и акционих планова, као и разрадити начин осигурања буџета за његово рјешавање.

Дејтонским мировним споразумом био је предвиђен механизам за рјешавање овог питања.

Подсјећамо, чланом VII Анекса VII Дејтонског мировног споразума, предвиђено је оснивање **независне Комисије за избјеглице и расељене особе**, чија је надлежност, да у складу са чланом XI Анекса VII ДМС одлучује о свим потраживањима у вези са непокретном имовином у Босни и Херцеговини, у случајевима када та имовина није добровољно продата или пренијета на неки други начин, почев од 1. априла 1992. године и када особе које потражују имовину не посједују ту имовину. **Потраживања се могу односити на поврат имовине или на правичну надокнаду умјесто поврата.** (Ова реченица је кључна у

разумјевању и тумачењу намјере креатора ДМС и значењу овог права избјеглица и расељених лица).

Члан VII каже да ће стране сарађивати с Комисијом, те поштовати и проводити њене одлуке без одгађања и у доброј вјери, заједно с релевантним међународним и невладиним организацијама, које су надлежне за повратак и реинтеграцију избјеглица и расељених лица.

За разумјевање задаћа и надлежности, а у контексту препознавања циљева из Анекса VII ДМС по предметном питању, посебно су важни чланови XI („Мандат“) и XII („Поступак пред Комисијом“).

Споменути и другим релевантним одредбама ДМС, каже се :

- „Комисија ће запримати и одлучивати о захтјевима за некретнине у Босни и Херцеговини кад имовина није била добровољно продана или на неки други начин пренесена након 01. априла 1992. године и када подносилац захтјева није у посједу те имовине. Захтјеви се могу постављати за враћање имовине или правичну надокнаду умјесто поврата“.

- „Након примања захтјева Комисија ће одредити законитог власника имовине за коју је постављен захтјев, као и вриједност те имовине. Комисија ће, посредством свог особља или за то овлаштене међународне или невладине организације, имати овлаштење за приступ појединим и свим евиденцијама о власништву у Босни и Херцеговини, те појединим и свим некретнинама смјештеним у Босни и Херцеговини у сврху прегледа, процјене и оцјене у вези с разматрањем захтјева“.

- „Свакој особи која захтијева враћање имовине, за коју Комисија тврди да је законити власник те имовине, бит ће одобрено њено враћање. Сваком лицу које тражи надокнаду умјесто враћања имовине, а за коју Комисија утврди да је законити власник имовине, бит ће дата праведна накнада коју ће утврдити Комисија. Комисија одлучује већином гласова својих чланова“.

- „При одређивању законитог власника имовине Комисија неће признати као ваљану било коју илегалну трансакцију имовином, укључујући сваки пренос који је начињен под принудом у замјену за дозволу изласка или исправе, или који је на други начин повезан с етничким чишћењем. Свако лице којем је одобрено враћање имовине може прихватити задовољавајући договор о најму умјесто поновног узимања у посјед“.

- „Комисија ће утврђивати фиксне стопе које се могу примијенити при одређивању вриједности за све некретнине у Босни и Херцеговини, које су предмет захтјева Комисији. Стопе ће се заснивати на процјени вриједности или истраживању о власништву на територији Босне и Херцеговине које је проведено прије 01. априла 1992. године ако су ти подаци доступни, или се могу заснивати на другим разумним критеријима које утврди Комисија“.

- „Комисија ће имати овлаштења утицати на било коју трансакцију потребну за пренос или додјељивање права, хипотеке, најма, или другачије располагати имовином за коју се поставља захтјев или за коју се утврди да је напуштена. Посебно, Комисија може законито продати, дати под хипотеку или изнајмити некретнине било којем лицу које има пребивалиште или држављанство Босне и Херцеговине, или било којој Страни, у случају да је власник затражио и добио надокнаду умјесто враћања, или кад се утврди да је имовина напуштена, у складу с локалним правом. Комисија може, такође, изнајмити некретнину у току разматрања до коначног одређивања власништва“.

- „У случају кад подносилац захтјева добије надокнаду умјесто враћања имовине, Комисија може додијелити новчана средства или компензацијске обавезнице за будућу куповину некретнина. Стране поздрављају спремност међународне заједнице која помаже изградњу и

финансирање становања у Босни и Херцеговини на прихваћање компензацијских обавезница, које додјељује Комисија, као средства плаћања, те на давање приоритета лицима која имају такве обавезнице при добивању могућности становања“.

- „Одлуке Комисије су коначне, а било које исправе о власништву, донације, хипотеке и други правни инструменти које начини или додијели Комисија признати ће се као законити у цијелој Босни и Херцеговини“.

- „Комисија ће донијети правила и прописе у складу с овим споразумом, нужне за провођење функција које из њега произлазе. При стварању ових правила и прописа Комисија ће узети у обзир домаће законе о праву власништва“.

- „Пет година након ступања на снагу овог споразума одговорност за финансирање и рад Комисије прелази из надлежности Страна на Владу Босне и Херцеговине, осим ако се Стране не договоре другачије. У том случају комисија ће наставити радити према наведеним условима“.

Међутим, мандат Комисије за расељене особе и избјеглице (CRPC) је окончан, а у БиХ је оформљена домаћа Комисија за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица са значајно суженим мандатом у односу на дејтонску Комисију, а да питање надокнаде за имовину која се не може вратити, није нити отпочело да се рјешава.

Мандат нове Комисије био је (и она је у међувремену престала са радом) само разматрање захтјева за преиспитивање одлука Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица (CRPC), које су запримљене у мандату те „дејтонске“ комисије, али их иста није стигла размотрити и донијети одлуке о њима за вријеме трајања свог мандата.

Домаћа Комисија за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица оформљена је из разлога јер је за вријеме мандата CRPC-а поднесен одређен број захтјева за преиспитивањем одлука CRPC-а, које CRPC није стигао ријешити, а према Дејтонском споразуму и прописима у БиХ одлуке CRPC-а су коначне и извршне. Дакле, одлуке CRPC-а није могло разматрати неко тијело управе нити суд у БиХ, те је посебним споразумом страна, оформљена домаћа CRPC.

У вези са функционисањем и provedбом одлука Комисије за избјеглице и расељена лица, посебно важно мјесто припада **Имовинском фонду избјеглица и расељених лица**.

У Дејтонском споразуму се каже да ће Фонд имовине избјеглица и расељених лица (Фонд) основати Централна банка Босне и Херцеговине, а њиме управља Комисија. Фонд ће се пунити куповином, продајом, изнајмљивањем и хипотекама на некретнинама које су предмет захтјева Комисији. Такођер се може пунити директним уплатама Страна, или доприносом држава или међународних невладиних организација.

Компензацијске обавезнице ће стварат будућу пасиву Фонда у роковима и под условима које ће дефинисати Комисија.

На горе зацртана дејтонска рјешења, *де фацто* одговор био је :

Комисија за избјеглице и расељена лица (тзв. CRPC), успостављена је у марту 1996. године, исту је водила међународна заједница, али са значајно смањеним мандатом у односу на њене прописане надлежности из Анекса VII ДМС.

Поред осталог, никада није формиран Имовински фонд за избјеглице и расељена лица како је то предвиђено Анексом VII ДМС.

У вријеме трајања мандата Комисија за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица (CRPC), није разматрала питања права на надокнаду за имовину која се не може вратити, како је то предвиђено Дејтонским мировним споразумом. Њен мандат се односио само на

доношење рјешења којима се потврђивало власништво, станарско право и уредан посјед на непокретној имовини расељених лица и избјеглица, тако да је остварење права на компензацију до данас остало отворено и нерјешено питање.

Потпуно је занемарен други сегмент који стоји у Анексу VII, а који се односи на „надокнаду штете умјесто поврата имовине“ и тзв. правичну надокнаду.

Међутим, мандат Комисије за расељена лица и избјеглице у Босни и Херцеговини је престао са 31.12.2003. године, након чега домаће институције у БиХ потписују „Споразум између БиХ, Федерације БиХ и Републике Српске о преносу надлежности и наставку финансирања и рада Комисије за имовинске захтјеве расељених лица и избјеглица у складу са чланом XIV Анекса VII Општег оквирног Споразума за мир у БиХ“, уз напомену да је мандат CRPC-а само дјеломично пренесен на домаће власти и то у дијелу који се односи на поднесене захтјеве за преиспитивање одлука CRPC-а, које су запримљене у мандату „дејтонске“ комисије (CRPC), али их иста није стигла размотрити и донијети одлуке о њима за вријеме трајања свог мандата.

Цијенећи дакле чињеницу, да је поврат имовине готово у потпуности завршен, предвиђени принцип пуњења Имовинског фонда данас је беспредметан и треба се трагати за другим моделом.

Са друге стране, обзиром да се нико у Босни и Херцеговини, од потписивања ДМС-а није системски бавио питањем права на надокнаду за имовину која се не може вратити, самим тим нити једна институција на било којем нивоу управе у БиХ, нема податке о овом питању.

Нико није у правном смислу димензионирао овај проблем, тако да као претходно питање, треба ријешити како политика види ову активност у БиХ, а затим на темељу тако утврђених полазних основа, донијети прописе, уредити оперативне процедуре, извршити снимање стања и потреба, осигурати начин финансирања и др.

Подразумјева се да ће се унутар споменутих процедура, морати оформити одређени Фонд и др.

Без компензације као практичне могућности, једини избор расељених лица и избјеглица јесте да се пријаве за поврат односно реконструкцију њихових домова из 1991. године. До данас је око 210.000 објеката и „де јуре“ и „де факто“ враћено у посјед, а путем буџетских средстава, донација и личних улагања повратника, реконструисано је око 325.000 стамбених јединица. Знатан број враћених и реконструисанх објеката су накнадно њихови власници продали. Тако су у недостатку формалног компензацијског механизма многе расељена лица и избјеглице, кроз касније слободно располагање средствима оствареним кроз продају, нашле начина да остваре неки, облик компензације "умјесто поврата", како је то предвиђено у Анексу VII. Међутим, ово је недовољно ефикасан и у смислу одредби Дејтонског мировног споразума, непотпун начин рјешавања потреба расељених лица које се не могу вратити.

Знатан број горе споменутих лица су људи из категорије рањивих случајева, које су тренутно смјештене у неком од видова колективног односно алтернативног смјештаја, који се не могу вратити и којима је неопходно неко друго рјешење за њихово расељење мимо реконструкције пријератних домова. Међутим, да би дошли до трајног рјешења, неопходан им је неки вид помоћи. Ти људи очекују да надлежни органи за њих изнађу неко друго трајно рјешење, мимо реконструкције предратних стамбених објеката, а једно од могућих рјешења јесте успостављање механизма за остваривање адекватне компензације. Овај модел је посебно подржавао UNHCR, али су и други чланови радне групе која се бавила предметним питањем унутар рада на Ревидираној стратегији, били јединствени да се овакве рањиве групе, морају третирати као приоритети.

Примијећено је да у већини случајева компензација за изгубљени стамбени објект сама по себи неће бити адекватна подршка расељеном лицу за постизање трајног рјешења. Међутим, за многа расељена лица то би могао бити значајан фактор у започињању живота изнова и изласку из расељеништва.

Данас, готово 14 година након потписивања Дејтонског мировног споразума, још увијек постоји отпор увођењу формалног компензацијског механизма у Босни и Херцеговини. Бројни су и разноврсни разлози због којих је то тако, укључујући велике трошкове и оптерећења које би сваки облик компензацијске шеме проузроковао за буџете. Међутим, у контексту ревизије Стратегије за имплементацију Анекса VII, о компензацији и релевантним одредбама Анекса VII се разговара и дискутује, нарочито јер бројне међународне и локалне институције и организације вјерују да би поред реконструкције домова требало размотрити и остале начине пружања подршке лицима која су погођена расељењем.

Тако је, на примјер, Развојна банка Савјета Европе препоручила да се преиспита ситуација у којој се налазе особе у колективном смјештају којима није неопходно потребна реконструкција њихових пријашњих домова, али које ипак захтјевају неку подршку како би постигли трајно рјешење. Ово је један примјер како би се ресурси могли искористити за пружање подршке ограниченој компензацијској шеми. Са аспекта људских права, државни органи као и међународна заједница имају одговорност да размотре све опције које подржавају трајна рјешења за расељеничку и осталу популацију.

Идентификовани проблеми и препоруке за унапређење приступа праву на надокнаду штете – компензацију

Идентификован је одређен број изазова за уређење и остваривање права на компензацију у складу са Анексом VII Дејтонског мировног споразума, укључујући:

- опасност од евентуалних негативних посљедица које увођење права на компензацију може имати по процес повратка;
- непостојање домаћег правног оквира за ово питање;
- пропуштена прилика да се од потписивања Дејтонског споразума до данас, ово питање уреди у складу са одредбама самога Анекса VII Дејтонског споразума;
- недефинисаност, у контексту БиХ и Анекса VII, компензације, њеног обима, као и временског оквира унутар којег би се требала реализовати;
- потреба за дефинисањем потенцијалних корисника и приоритета код права на компензацију;
- усклађивање различитих ставова надлежних власти у БиХ о овом питању те постизање оквирног договора који би допринио рјешавању проблема најугроженијих категорија становништва у БиХ;
- изналажење буџетских могућности и капацитета за рјешавање овог скупог процеса.

Главни недефинисани проблеми и питања везана за надокнаду штете-компензацију су слjedeћи:

1. дефиниција компензације;
2. обим онога што би компензација требала покрити;
3. идентификовање надлежних нивоа власти за рјешавања ових питања;
4. закони и законски прописи у складу са којима треба да се разматра компензација;
5. могуће импликације какве би у овом тренутку компензација имала на процес повратка и др.

С једне стране, постоји забринутост да би у овом тренутку, у случају да буде осигурана, компензација омела активности на повратку. Са друге стране, наглашена је обавеза државе

да ријешити и ово питање и очекивања су корисника из ове категорије грађана БиХ, да се и овај облик рјешења из Дејтонског мировног споразума, уреди прописима у БиХ.

Поларизирана гледишта, крећу се од захтјева једних да се ништа на овом плану не смије рјешавати прије него се оконча процес повратка у БиХ, до оних других који траже да се ово право одмах уреди у Босни и Херцеговини и омогући приступ корисницима по истом, али не само за штету која је претрпљена на стамбеним јединицама, него и за штету на укупној непокретној и покретној имовини расељених лица и избјеглица.

Међутим, уопштено је прихваћено тумачење ОХР-а, тачније појашњење смисла овог института из Анекса VII Дејтонског мировног споразума да се компензација у смислу одредби Анекса VII односи само на компензацију за стамбену јединицу или дом.

Износ компензације треба да буде ограничен на суму која је адекватна за осигурање минималних стамбених услова у складу са важећим прописима.

Узевши у обзир отворена питања, компензација која би се дала у овом тренутку треба да буде ограничена само на особе које се не могу вратити, те да не би требало подузимати никакве активности које би ометале процес повратка који је у току.

Један дио представника невладиног сектора инсистирао је на томе да бх. законодавство и међународно право, укључујући и европско право о људским правима, морају бити испоштовани на начин да се ово питање третира у пуном капацитету и како је то написано не само у Анексу VII него и у Анексу IV и Анексу VI ДМС-а.

ОХР и UNHCR су подсјетили на право особе да тражи компензацију у складу са домаћим, али и међународним и европским правом (како је то загарантовано "Дејтонским мировним споразумом" у Анексу IV, Анексу VI и Анексу VII).

Надаље, компензацијска шема договорена у сврху Анекса VII треба да буде подршка лицима посебно и приоритетно онима из рањивих категорија, којима се не може помоћи стандардним средствима којима се подржава повратак путем реконструкције стамбених објеката расељених лица и повратника.

Детаљно се расправљало о "адекватној компензацији" *версус* "финансијске компензације". Поједини представници у радној групи су били против термина "новчана компензација".

Радна група је сматрала да је циљ компензације у складу са Анексом VII да се осигура поновна успостава приступа адекватном дому. Сугерисана су и алтернативна рјешења за новчану/финансијску компензацију за угрожене кориснике. На примјер, један од модела је да би општине могле изградити станове за угрожена лица која бораве у колективном смјештају уз кориштење средстава од компензације која би се евентуално дала тим особама на име њихових пријашњих стамбених јединица којима је неопходна реконструкција.

Право на адекватну компензацију приоритетно треба да буде осигурано за лица која се из објективних разлога не могу вратити у њихове стамбене објекте, јер припадају посебним социјалним категоријама:

- тешки инвалиди, трауматизирани особе, лица која зависе о помоћи других људи;
- лица која су изгубиле свој стамбени објект услед промјене регулационог плана, експропријације, изградње од стране трећих особа итд; особе које се не могу вратити у њихове стамбене објекте због непостојања основне инфраструктуре или недоступности социјалних услуга;
- остала лица под условима предвиђеним релевантним прописима.

Наглашена је потреба да надлежна државна, ентитетска и кантонална министарства и органи у што краћем року од усвајања ревидиране "Стратегије за имплементацију Анекса VII Дејтонског мировног споразума" направе процјену и дају солидан преглед стварне ситуације, заједно са надлежним службама Брчко Дистрикта, путем општинских канцеларија у БиХ те у блиској сарадњи са UNHCR-ом, а што би послужило као темељ за израду релевантних прописа из предметне области.

За ово је потребан прецизан политички оквир о врсти и обиму права на која се циља и за која треба извршити процјену и дати приједлог рјешења.

Врло је важно у оквиру израде прописа регулисати сљедећа питања:

- дефиницију категорије лица које ће имати право на приоритетну компензацију;
- врсте компензацијских шема;
- временски период који покрива право на компензацију;
- процедурална питања, надлежне органе и др.

Рјешавање компензације у БиХ не смије ни на који начин негативно утицати на процес повратка, те с тим у вези важно је постићи таква рјешења да средства за рјешавање проблематике повратка и компензације буду посебно испланирана и наведена у циљаним буџетима.

Радећи на тексту Ревидиране стратегије, Радна група се усагласила да компензација у контексту Анекса VII у овом тренутку представља начин да се људима који се не могу вратити, а припадају посебно рањивим категоријама, помогне у изналажењу трајног рјешења, што је на Дому народа ПС БиХ, оцјењено као преузак оквир и одговор на предметно питање.

У досадашњем раду на овом питању превладало је сљедеће размишљање, које је стајало и у резултатима и налазима радне групе, а са истим су се усагласили и ресорни министри за расељене особе и избјеглице БиХ, ентитета и службе Брчко дистрикта БиХ, Савјета министара БиХ, UNHCR и OHR, Представнички дом ПС БиХ, али нису прихваћени на Дому народа ПС БиХ:

1. Мишљење радне групе је да се компензација у смислу Анекса VII треба посматрати као адекватна компензација или новчана накнада за изгубљене стамбене јединице - домове расељених лица и избјеглица, а као начин рјешавања искључиво стамбеног питања избјеглица и расељених лица, које се из објективних разлога не могу вратити на пријератне адресе пребивалишта;
2. Право на одговарајућу компензацију приоритетно треба осигурати за рјешавање стамбених потреба специфичних социјалних категорија, а то су трауматизирани особе, тешки инвалиди, социјално најрањивије категорије зависне од туђе његе и помоћи, као и лица које се због објективних околности не могу вратити на своје адресе пребивалишта (нпр. промјењен урбанистички план, клизиште на адреси повратка и сл.);
3. Надлежна државна, ентитетска и кантонална министарства и тијела ће скупа са надлежним службама Брчко дистрикта БиХ, а путем општинских служби у БиХ, у уској сарадњи са UNHCR-ом, у року од шест мјесеци од усвајања ревидиране државне стратегије за provedбу Анекса VII ДМС, извршити неопходна истраживања и направити добар преглед стварног стања по овом питању, што ће бити основ за израду релевантних законских и подзаконских прописа из ове области;
4. Рјешавање овог питања у БиХ не може ни на који начин имати негативан утицај на процес повратка избјеглица и расељених лица, а у том правцу се треба предвидјети да средства за рјешавање питања повратка и компензације буду у буџетима посебно планирана и исказана.

У каснијим расправама, захтјевима и коментарима који су долазили са различитих страна, доста се поједностављено гледало на ова питања, без одговора на бројна неријешена и нејасна питања, практично се само пуно политизирало овим питањима, која у својој основи спадају у домен основних људских права.

Нека од најважнијих питања које се односе или су у вези са правом на надокнаду штете за имовину која се не може вратити расељеним лицима и избјеглицама, а на која приликом уређења овог сложеног питања треба дати одговоре су:

1. Шта је у ствари садржано у дефиницији из ДМС: „Право на надокнаду штете за имовину која се не може вратити“?
2. Каква је дефиниција имовине и штете у контексту овог проблема и Анекса VII ДМС?
3. Ко има право на надокнаду штете, да ли само они који су имали статус избјеглице или расељеног лица или и они без статуса?
4. Чија је према ДМС, обавеза да надокнади штету, државе или ентитета, заједнички или...?
5. Правно дефинисање предметне проблематике?
6. Да ли право на надокнаду штете по ДМС припада само лицима која су живјеле у заједничком домаћинству 1991. године (као код реконструкције у сврху повратка) или свим насљедницима у складу са насљедним законодавством?
7. Припада ли право на надокнаду штете и онима који нису имали имовину у легалном власништву, него су имали стамбене јединице без уредно рјешеног власништва над том имовином?
8. Да ли право на надокнаду штете имају и они који су организовано смјештени о трошку државе у колективним центрима, социјалним становима, алтернативном смјештају и др. и желе остати у таквим видовима смјештаја, или се такав смјештај сам по себи већ може сматрати накнадом?
9. Да ли се надокнађује укупна имовина или само онај њен дио за који се одобрава накнада штете (нпр. дио куће на дијелу земљишта)?
10. Ако се ради накнада штете за укупну имовину, шта се дешава са имовином која ће се надокнадити, да ли се иста одузима од власника или и даље остаје у власништву, конкретније да ли након што се некој породици омогући накнада за имовину која се не може вратити, у њеном власништву и даље остаје та имовина која се надокнађује, па макар она била и девестирана?
11. Који дио имовине у случају када се даје накнада штете се одузима, ако се одузима?
12. Шта бива са имовином која се надокнађује, да ли остаје у власништву или...?
13. Да ли та евентуално одузета имовина за коју је дата накнада иде у Имовински фонд како је то ДМС-ом било предвиђено?
14. Које стање имовине се компезује, да ли оно из 1992. године и како се то стање доказује?

15. Да ли се врши накнада штете за укупну имовину или само за онај њен дио који је адекватан начелима садржаним у прописима који се примјењују за обнову у сврху повратка, а то је у висини ИМГ стандарда (прописани стамбени минимум)?
16. Ако се врши накнада за укупну имовину која се не може вратити, онда се треба одредити према још једном питању, а то је право на надокнаду штете према броју особа које се враћају у одређену стамбену јединицу, онима који су до сада добили само дјелимичну реконструкцију.
17. Ко ће вршити процјену штете на имовини? Након тога дати одговор на конкретна правна питања у смислу евентуалног оснивања тих институција, ако не постоје, запошљавање државних службеника и запосленика, осигурање услова за њихов рад и др.
18. Имају ли право на надокнаду и ако имају, како надокнадити штету онима који су до сада већ обновили своју имовину властитим средствима, а јављају се са захтјевом за надокнаду штете?
19. У процесу накнаде штете захтјеве ће сигурно подносити и они који су добили дјелимичну надокнаду кроз обнову. Како, ко и у којој процедури ће вршити процјену и доказивање имовине из 1992. године, досадашњих „компензација“ кроз реконструкцију и преосталог некопензованог дијела те имовине ?
20. Како у случају смрти пријератних власника имовине на којој се десила штета, уредити ово питање?
21. Шта у случају када се имовина треба надокнадити, постоје живи чланови породице који нису власници, а они нису из реда расељених лица и избјеглица, али јесу насљедници?
22. Имају ли право на надокнаду штете и они који су продали своју (необновљену) имовину (у бесцјење), а сматрају да продајна цијене некретнине није адекватна штети? Ако имају, ко и у којој процедури ће вршити такве процјене?
23. Имају ли право на надокнаду штете и они који су својим средствима обновили имовину, а затим је продали?
24. Имају ли право на надокнаду штете и они који су продали своју обновљену имовину, али сматрају да је остварена цијена неадекватна висини штете? Ко у конкретном случају и како врши процјену стања имовине из 1992. године, процјену вриједности обновљене имовине и износ и начин компензације?
25. Имају ли право на надокнаду штете и „затечене избјеглице“, дакле они грађани које је рат затекао у иностранству и нису се могли вратити у БиХ? Како и у којој процедури ће они доказивати свој избјеглички статус?
26. Шта са онима који су од власти на другим локалитетима добили друге стамбене јединице у власништво или су добили бесплатне плацеве, грађевински материјал и др.? Имају ли и они право на надокнаду штете или ће им се та већ остварена добит рачунати као накнада штете? Ако имају како и на који начин упоредити вриједност некретнине из 1991. године и имовине која је добијена из донације, како процијенити износ припадајуће накнаде, те у којем поступку ово ријешити?
27. Шта са онима који су од страних или домаћих донатора добили друге стамбене јединице у власништво или су добили бесплатне плацеве и др... Имају ли и они право на надокнаду за имовину или ће им се та већ остварена добит рачунати као накнада? Ако

имају како и на који начин упоредити вриједност некретнине из 1991.године и имовине која је добијена из донације, како процијенити износ припадајуће накнаде, те у којем поступку ово ријешити?

28. У смислу претходна два упита, шта у случајевима када за имовину која је у међувремену добијена на некој другој локацији није успостављено или није доказиво власништво?
29. Имају ли право на надокнаду за имовину избјеглице и расељена лица, чија је имовина срушена након ДМС? Према ДМС немају, али то је огроман број лица. Како све ово доказивати и уредити? Нпр. како доказати да је имовина срушена прије потписивања ДМС?
30. Како успоставити приоритете за надокнаду?
31. Начин доказивања предметне штете у управним и судским поступцима?
32. Начин извршења правоснажних пресуда и рјешења посебно због непостојања адекватног буџетских „покрића“ за њихово извршење ?
33. Коју врсту Фонда оформити?
34. Како ће се пунити тај Фонд и ко ће њиме управљати, под којим условима и процедурама?
35. Како и гдје успоставити централну базу података?
36. Како успоставити различите службе у централи и на терену, како запослити људе за рјешавање предметних питања, осигурати неходна средства за рад и финансије, то су огромна средства? Као компарација: дејтонска Комисија за имовинске захтјеве расељених особа и избјеглица (CRPC) радила је 8 година, са огромним бројем канцеларија у БиХ и региону, неколико хиљада запосленика, огромним буџетом, а све је то исфинансирано искључиво средствима страних донатора.
37. Како омогућити приступ овом праву великом броју наших избјеглица у иностранству?
38. Како ријешити ово питање у односу на оне који су у међувремену изгубили бх. држављанство?
39. Шта са разрушеном имовином чији ће власник остварити надокнаду штете? Ко ће бити у обавези чишћења терена или ће та имовина остати заувјек рушевина на терену тј. како створити обавезу санирања терена, онима који ће добити надокнаду штете, али се неће вратити? Ово под условом да држава (или ентитети зависи од тога како се дефинише ово питање) неће постати власником те имовине, након исплате штете.
40. Којим прописима, БиХ или ентитетским, уредити ова конкретна питања?
41. Какав је однос и одговорности појединих нивоа власти при уређењу ових питања?
42. Да ли је ентитет према мјесту гдје је штета настала, носилац обавезе надокнаде за имовину која се не може вратити?
43. Ко води првостепени, а ко другостепени управни поступак?

44. Како ријешити посљедична правно-статусна питања лица која остваре право на надокнаду штете (нпр. губе ли они статус расељеног лица и све принадлежности које су из тог статуса произиласиле)?
45. Да ли ће накнада штете бити натурална, финансијска, кроз обавезнице или на неки други начин?
46. Како успоставити приоритете?
47. Како и у којем периоду осигурати средства за ову сигурно „најскупљу“ обавезу власти након ДМС? Јасно је да ће ово бити скупље и од обнове у сврху повратка.
48. Како избалансирати издвајања за повратак и надокнаду штете и спријечити да отварање права на надокнаду штете, негативно утиче на процес повратка и његову одрживост?
49. Који би били адекватни рокови за почетак ове активности и како програмирати рокове за њен довршетак, како утврдити редове и приоритете (нпр. лица смјештена у колективним центрима, особе у статусу социјалних потреба, лица без другог адекватног стамбеног рјешење, лица која у смислу Анекса VII нису до сада добили никакву помоћ, извршење пресуда надлежних међународних судова и др.)?
50. Како осигурати адекватно извршење рјешења која буду доносили надлежни органи у БиХ?
51. Каква би у цијелом процесу била улога гаранта извршења ДМС?
52. Како анкетирати заинтересоване, а увођењем овог права треба анкетирати и раније пријављене за реконструкцију, јер нуђењем нове опције, прелиминарне спознаје кажу, један број апликаната за реконструкцију би промијенио свој захтјев и умјесто реконструкције у сврху повратка, тражио би надокнаду за имовину?
53. Ко ће, како, и у ком периоду обучити запослене у институцијама за рад на предметним питањима (прописи, анкете, снимање стања, централна база, процедуре, рјешавање у I и II степену...) Ко ће то платити, у ком року се то може обавити?

Ова и бројна друга питања, остају непознаница и тражити ће хитне одговоре након што се ПСБИХ определијели за коначну опцију и утврди стратешке смјернице за уређивање предметних питања.

У контексту Анекса VII, компензација не представља покушај остваривања свеукупне накнаде за сву штету избјеглицама и расељеним особама, него се ради о потреби надокнаде за имовину која се не може вратити, а у контексту остваривања права на дом, што је посебно наглашено и у тумачењу ОХР-а.

Што скорије усвајање Ревидиране стратегије ће сигурно допринијети конкретном суочавању надлежних институција са предметним питањем и коначном почетку рјешавања овог, до данас отвореног питања из Анекса VII Дејтонског мировног споразума.

Одмах по усвајању Ревидиране стратегије приступило би се формирању радних група, стручњака чија би задаћа била детаљна стручна анализа и разрада, снимање стања и потреба, те припрема адекватних прописа.

Кроз претходне активности препознале би се потребе за успоставу конкретних правно-институционалних механизма и модалитета за рјешавање питања права на правичну надокнаду за имовину која се не може вратити расељеним лицима и избјеглицима.

У свом Програму рада за 2010.годину, Министарство за људска права и избјеглице БиХ је управо из овог разлога и програмирало доношење Закона о измјенама и допунама Закона о избјеглицима из БиХ и расељеним особама у БиХ у коме би се дефинисала предметна питања (или ће се ићи на доношење посебног закона који ће уредити само ово питање), а директну вољу да се макар пилот пројектима отпочне рјешавање предметног питања, показало је Министарство и приликом предлагања буџета за рјешавање питања из Анекса VII за 2010.годину, којом је приликом, први пут нако потписивања ДМС-а, предложено и затражено 50 милиона.КМ за ове намјене.

Из свега презентованог, стиче се утисак да је прихватљив компромис свих учесника у раду на овом питању и учесника у расправама на Савјету министара и Парламентарној скупштини БиХ, да се исто има третирати као право на надокнаду штете за имовину која се не може вратити расељеним лицима и избјеглицима, а имовину у контексту Анекса VII Дејтонског мировног споразума, посматрати у свијетлу тумачења Канцеларије високог представника за БиХ („Имовина“ значи стамбене објекте, без обзира да ли се ради о објектима у приватном или друштвеном власништву. То би био начин рјешавања искључиво стамбених питања избјеглица и расељених лица, које се из објективних разлога не могу вратити на пријератне адресе пребивалишта. Дакле, компензација у смислу Анекса VII је компензација за изгубљену стамбену јединицу – дом расељених лица и избјеглица).

Оствареном накнадом за своју имовину у мјестима поријекла, расељене особе и избјеглице добивају могућност да путем оствареног интереса тј. надокнаде за имовину која се не може вратити, трајно ријеше своје пребивалиште на неком другом мјесту у БиХ или иностранству и тако осигурају и право на избор одредишта, прописано као једно од права избјеглица и расељених лица из Дејтонског мировног споразума.

Напомена:

„Савјет министара БиХ, на 111. сједници одржаној 13.01.2010. године, размотрило је и утврдило Приједлог ревидиране стратегије Босне и Херцеговине за провођење Анекса VII Дејтонског мировног споразума, с тим да се текст Приједлога ревидиране стратегије усагласи са амандманима који су на сједници једногласно прихваћени.

Закључено је да Министарство за људска права и избјеглице БиХ достави Прједлог ревидиране стратегије Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине, у циљу њеног усвајања“.

У односу на цитиране закључке Савјета министара БиХ, закључак који се односи на питање накнаде штете за имовину која се не може вратити избјеглицима и расељеним лицима утврђен је како слиједи:

Компензацију у смислу Анекса VII ДМС треба посматрати као адекватну компензацију или новчану надокнаду у оном обиму који осигурава право на дом расељеним лицима и избјеглицима као начин рјешавања искључиво стамбеног питања онима који се из објективних разлога не могу вратити на пријератне адресе пребивалишта, а који нису до сада ријешили своје стамбено питање на други начин.

АКЦИОНИ ПЛАН

за рјешавање питања надокнаде штете
за имовину која се не може вратити избјеглицима и расељеним лицима
у смислу припадајућих права из Анекса VII Дејтонског мировног
споразума

АКТИВНОСТ 1. Усаглашавање Ревидиране стратегије Босне и Херцеговине за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума са представницима ентитетских министарстава за расељене особе и избјеглице, надлежном службом Брчко дистрикта БиХ, UNHCR-а и ОХР-а

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХ
Рок: 20.10.2009. године

АКТИВНОСТ 2. Припрема и упућивање Савјету министара с циљем усаглашавања Ревидиране стратегије Босне и Херцеговине за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума и разматрање Стратегије на Савјету министара БиХ, усвајање

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХ и Савјет министара БиХ
Рок: до 15.11.2009. године

АКТИВНОСТ 3. Разматрање и усвајање Ревидиране стратегије Босне и Херцеговине за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума на Парламентарној скупштини БиХ

Носиоц активности: Парламентарна скупштина БиХ
Рок: до 10.12.2009. године

АКТИВНОСТ 4. Упознавање надлежних институција власти у БиХ, институција и организација међународне заједнице, цивилног сектора и грађана о усвајању Ревидиране стратегије Босне и Херцеговине за provedбу Анекса VII Дејтонског мировног споразума на Парламентарној скупштини БиХ

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХ
Рок: до 20.12.2009. године

АКТИВНОСТ 5. Формирање радне групе стручњака која ће имати за задаћу анализирати сва отворена питања наведена у Ревидираној стратегији, а која се односе на право на надокнаду штете за имовину која се не може вратити избјеглицима и расељеним лицима

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХ
Рок: до 15.01.2010. године

АКТИВНОСТ 6. **Анализирање свих отворених питања наведених у Ревидираној стратегији, а која се односе на право на надокнаду штете за имовину која се не може вратити избјеглицама и расељеним лицима**

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХ и успостављена радна група

Рок: до 15.02.2010. године

АКТИВНОСТ 7. **Након датих одговора на претходна питања, а којима ће се појаснити шта је циљ, на који начин, под којим условима, прикупит ће се неопходни подаци и снимити стање у вези права на надокнаду штете за имовину која се не може вратити избјеглицама и расељеним лицима**

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХ и успостављена радна група

Рок: 15.04.2010. године

АКТИВНОСТ 8. **Припрема нацрта закона и подзаконских прописа који ће уредити предметну област**

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХу сарадњи са ентитетским министарствима и одјелом Брчко дистрикта БиХ и UNHCR-ом. Усаглашавање Нацрта закона на Савјету министара и усвајање на Парламентарна скупштина БиХ

Рок: 01.07.2010. године

АКТИВНОСТ 9. **Оснивање адекватног Фонда тј. одговарајуће управне организације која ће у финансијском смислу подржавати реализирање права на надокнаду штете за имовину која се не може вратити избјеглицама и расељеним лицима (законско формирање, структурирање управне организације, запошљавање особља и др.)**

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХ, Савјет министара БиХ и Парламентарна скупштина БиХ

Рок: континуирано од усвајања Закона

АКТИВНОСТ 10. **Припрема конкретног финансијског плана за рјешавање права на надокнаду штете за имовину која се не може вратити избјеглицама и расељеним лицима, а потом усвајање на Савјету министара и ПС БиХ**

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХ у сарадњи са ентитетским министарствима и одјелом Брчко Дистрикта БиХ и UNHCR-ом. Усаглашавање на Савјету министара и усвајање на ПС БиХ

Рок: 01.07.2010. године

АКТИВНОСТ 11. Осигурање неопходног иницијалног буџета за предметне намјене у 2010.години

Носиоц активности: Министарство за људска права и избјеглице БиХ у сарадњи са ентитетским министарствима и одјелом Брчко Дистрикта БиХ и UNHCR-ом. Усаглашавање на Савјет министара и усвајање на ПС БиХ

Рок: током усаглашавања и усвајања буџета за 2010.годину.

М И Н И С Т А Р
др. Сафет Халиловић